

קובץ צ"ד

ה'תשע"ו

קובץ גליונות לפרשת ויצא

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון האדיר רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל

הגאון הצדיק רבי ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן שליט"א

מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י הגר"ג אדלשטיין שליט"א

הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

מודיעין עילית

בכוללים:
עטרת שלמה,
ישכר באוהליך, הר"ן
(בימי חמישי בין השעות 4-7)

הפציה

052-7143196 (דרמר)

ישיבת כנסת יצחק

ברכפלד

ישיבת מיר

בימי שישי בבוקר
050-4128779 (דרדק)

נאות הפסגה

052-7608620 (מלר)

נתיבות

054-8454356 (טרבלסי)

צפת

כולל בראשות הרב קפלן שליט"א
054-8454791

קרית אתא

ישיבת מעוז חיים
052-7129279

ראש העין

ישיבת בית הלוי
בראשות הגה"צ ר' אבנר עפגין
רח' חפץ חיים 6

רחובות

050-4101805

רכסים

052-7171992 (פרקש)

תפרח

08-9924520

בית וגן

02-6449498 (שעיו)
הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה)

בר אילן/נוה צבי

054-8474651

גבעת שאול

052-7159755 (גינזבורג)

כנסת

054-8429113 (גרוס)

מאה שערים

ביהכנ"ס תפארת

בחורים (הישן)

סורוצקין

בבתי הכנסת:

אהבת תורה

באר שמואל

סנהדריה

052-7171376 מקוה פאג"י

עזרת תורה

054-8474651 (אלקיכין)

קרית יובל

052-7639488

רמות א'

054-8408719 (גולדשטוף)

רמות ג'

052-7675009 (קמיל לייבנר)

רמות פולין

ביהכנ"ס אוהל יוסף

053-3180324 (דורוני)

שערי חסד

054-8498969 (קירט)

כרמיאל

052-7166636 (ברוורמן)

מבוא חורון

054-8413562 (פיינר)

בית מדרש עליון

גאון יעקב
משך חכמה
פונוביז'
קהילות יעקב
קרית מלך
שערי תורה
תפארת ציון
ביהכנ"ס הגדול החדש
052-7159869 (כולל גרטלר)
(בימי חמישי בין השעות 5-12)

פרדס כץ

052-7168580

בבתי הכנסת:

חניכי הישיבות (ברוט 20)
מנין אברכים (אבוהצירא 9)

קרית הרצוג

03-5708404 (שטרן)
052-7640848 (פרידמן)

שכון ה'

053-3151405 (נמירובסקי)

חיפה

נוה שאנן

054-8454992 (גינזבורג)

טלז סטון

02-5335545 (חנות כל בו אלן)

יסודות

054-8413562 (פיינר)

ירוחם

ביהכנ"ס בית פנחס
052-7627788 (מיכאל)

ירושלים

ישיבת מיר/נוה יעקב

052-7677676 (לוי)

גאולה

053-3172626 (אלה)
חנות גל פז (מלכי ישראל)

אופקים

052-7635246 (סמיד)

אלעד

054-8415551 (הופנר)
ישיבת בני ראובן

אשדוד

רובע ג' - קרית חרדים
058-3231891 (שוורץ)
רובע ז'
052-7668323 (מונק)

בית שמש

קריה

02-9910398 (פינקלשטיין)
רמה א'

ישיבת נתיבות התורה-תפרח
052-7138967 (אמרון)

ביתר

גבעה A

ביהכנ"ס זכור לאברהם

בית חלקיה

054-8413562 (פיינר)

בני ברק

שכון ג' / יהודה הנשיא

053-3145900 (גולדשטוף)

דסלר/כולל ברסלב

052-7159869 (בן אריה)

ויזניץ (טסלר)

050-4192923

בבתי הכנסת:

לדרמן

רמת אלחנן

בכוללים:

בית הלל

נחלת משה

אצל הנציגים בישיבות:

אורחות תורה

בית מאיר

המחיר לקובץ הוא בסך 2 ₪ בלבד,

יש להזמין מראש עד ליום רביעי בערב,
המעונינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

טלפון: 03-6579999 מייל: 6579998@gmail.com

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: K.GILYONOT@GMAIL.COM

לתרומות, ולהנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

דברי שי"ה

ממרן שר התורה הגר"ה קנייבסקי שליט"א

דבר העורך

נמצאים אנחנו עדין במצב של מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה כאשר בני הישמעלים השפלים ממשיכים את מסורת אבותיהם "על חרבך תחיה", ראיתי בספר 'מעשה איש' שאמר פעם החזו"א לרבי שמריהו גריינמן נתיב לחיים, שכל מי שיצמד על פיו יהיה לו טוב בעולם הזה, ועל פי נתיב זה, ניתן להלך בטח במירוץ החיים, וכה היו דבריו: "אלע גייען דורך די וועלט, דער גייט דורך לאכנ'דיק, דער ווינע'נדיק, קענמען דאך בעסער לאכנ'". כולם עוברים את מסע החיים בעולם, ומה שנגזר עליו בין כך ובין כך לא ישתנה, אלא שיש המקבלים את אותם דברים בעצב ובבכי, וכי לא מוטב לעבור זאת עם חיוך, מאשר עם בכי. ואת זה עלינו ללמוד מיעקב אבינו, להאמין ולבטוח שהכל נגזר מאתו יתברך, ואין אדם שיכול להזיק לנו בלי שיכריזו על זה מלמעלה, ואם הוא לא יזיק לנו, ההיזק שנגזר עלינו יבא ממקום אחר, ואז גם נזכה לקבל כל דבר בשויות הנפש, כמו שקבל יעקב אבינו את הרמאות שלבן רימה אותו על ימין ועל שמאל.

כתוב בפרשה "ויקרא את שם המקום ההוא בית קל ואולם לזו שם העיר לראשונה" וראיתי בספר 'ומתוק האור' דבר נפלא מחמיו של רבינו שליט"א, מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שמבואר כאן בפסוק, מאז שנברא העולם, רוצים בני האדם להיות בני אלמות, לא למות. ובאמת כשצעירים חושבים שזה אכן כך, אבל כשמתבגרים רואים שהמציאות קצת שונה, ואז כל אחד מנסה למצא דרך להנציח את זכרו, שלא ישכחו אותו.

כיצד? אם עשיר הוא ובעל נכסים - יבנה על שמו בנין מפאר של בית חולים וכדומה, וכך יזכרוהו כולם שנים רבות אחרי מותו. ואם חכם הוא - יבנה ישיבה על שמו, ואכן יזכה מחמת כך לשכר גדול בגן עדן.

היה מקום אחד שתושביו היו, אכן, בני אלמות: העיר "לוז". שם לא היתה שליטה למלאך המות, ואנשיה לא היו מתים [כמבואר בגמרא סוטה מו ע"ב]. בא יעקב אבינו וחדש: אין דבר כזה שלא מתים! גם אם הצלחתם לצור מקום שמלאך המות לא יכול להכנס - אבל מי שצריך למות יצא מהעיר אל זרועותיו.

העיר לוז, אמר יעקב אבינו, אינה ערובה להיות בן אלמות. והראיה: אולי מישהו מכיר מישהו שגר בעיר לוז? לא. היכן הם כולם? כשהגיע זמנם להפטר מן העולם, מלאך המות כבר דאג להפגש אתם מחוץ לעירם...

אם רוצה אדם להיות בן אלמות - המשיך יעקב אבינו את חידושו - עליו להכנס ל"בית א-ל", לתוך ד' אמות של הלכה. מי שלומד תורה ומקים את הלכותיה - הוא, אכן, בן אלמות! זהו שאומר הכתוב: "ויקרא את שם המקום ההוא בית א-ל, ואולם לזו שם העיר לראשונה". פעם אנשים חשבו שצריך להמצא בעיר לוז כדי להיות בן אלמות. יעקב אבינו חדש ש"בית א-ל" הוא המקום היחיד שבו נעשה האדם בן אלמות. על ידי קיום התורה והמצוות, האדם נעשה חי לנצח נצחים. ושמענו מרבינו שליט"א שאומר לשואלים במה להתחזק? שיוסיפו עוד חיזוק בלימוד התורה.

בברכת שבת שלום
יצחק שולמברג (א"ב)

פשט על הפרשה

"וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך" (כה, כב)

בב"ר פ"ע סי' ז' כותי א' שאל את ר"מ א"ל אין אתם אומרים יעקב אמתי דכתיב תתן אמת ליעקב א"ל הן א"ל ולא כך אמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך א"ל הן א"ל הפריש שבטו של לוי א' מעשרה למה לא הפריש א' מ' לב' שבטים אחרים א"ל וכי י"ב הן והלא י"ד הן אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי א"ל כ"ש אוסיפתא מ"א אוסיף קמחא א"ל אין את מודה לי שהן ד' אמהות א"ל הן א"ל צא מהן ד' אמהות לד' בכורות הבכור קדש ואין קדש מוציא קדש. ויל"ע למה הקדים יעקב אמתי ה"ל להקשית הא לא קיים נדרו. ויל"ע דבאמת אין קושייתו כלום דמצינו במעשר בהמה שאם אין לו י' טלאים פטור ממעשר בהמה ול"ד למעשר ראשון והיינו משום דאין ראוי להפריש חצי בהמה וא"כ ה"נ א"א להפריש חצי אדם, רק עיקר קושייתו מפני שיעקב אמתי ולא יתכן שלא יקיים דבריו שאמר כל אשר תתן לי ולא נתקיים כל, וכעין דאמר בב"ר פ"ח סי' י"ד עד אשר אבא אל אדוני שעירה אפטר יעקב אמתי ומרמה בו אלא אימתי הוא בא אצלו לעת"ל ה"ד ועלו מושיעים וגו' ואע"ג שעשה כדון כמ"ש בע"ז כ"ה ב' שאלו להיכן הולך ירחיב לו את הדרך כדרך שעשה יעקב"א לעשו הרשע שנא' עד אשר אבא אל אדוני שעירה מ"מ יעקב"א שמדתו מדת אמת לא יתכן שיוציא מפיו דבר שאינו נכון אף שמותר וכן כאן לא יתכן שדבריו לא נתקיימו ולזה תירץ לו שבאמת נתקיימו דבריו.

(טעמא דקרא)

עלי שי"ה

מדוע מרן החזו"א לא רצה לגור בירושלים

השבוע הופיע אצל רבינו אחד מרבני ירושלים שליט"א. רבינו קם לו מלא קומתו וזכרנו בברכת שלום עליכם. וכיבדו לשבת. בתחילה דיברו בכמה ענינים פרטיים. לאחר מכן אותו רב שליט"א, הודה לרבינו על ספריו הנפלאים שחיבר ואמר שהוא משתמש בזה הרבה. אח"כ פנה אליו רבינו ואמר לו שעלה בדעתו להסתפק בדינא דמצות עשה 'מפני שיבה תקום', שציוותה בזה התורה לכבד ולקום בפני כל יהודי שהגיע לשיבה, האם גם לזקן בעצמו שהגיע לשיבה מחויב בזה. דהינו לקום לזקן אחר או לא. וכיוצא בזה יש להסתפק במצוה של 'ואהבתם את הגר', אם גם הגר בעצמו מחויב בזה לאהוב גר אחר. והוסיף מיד רבנו - בפשטות ודאי שגם הוא חייב בזה. אח"כ דיברו על המצב הנורא בתקופה האחרונה בארץ ישראל ששונאי ישראל רבו ראש ופגעו בהרבה יהודים רח"ל ובירושלים בפרט, ונתקיים הכתוב מחוץ תשכל חרב מחדרים אימה, ורבינו אמר שזהו מעיקבתא דמשיחא, ונקוה בקרוב לראות בבוא משיח צדקנו. לאחר מכן סיפר לו רבינו, כי כשהחזון איש הגיע לארץ ישראל הציעו לו לגור בירושלים ולא רצה, כי שמע שיש שם הרבה מחלוקות, וגם יש ביניהם הרבה בעלי מחלוקות. לכן בא לגור בבני ברק. ואח"כ רבינו בירכו בביריות גופא ונהורא מעליא, ונפרדו לחיים ושלוה. והוסיף לברכו "שתפטר מכל המפריעים".

מעניי הפרשה

"ויברך אתהם" (לב, א) פי' הספורנו "כבר אמרו אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך". זה קרה בשמחת תורה תשנ"ח, באמצע אמירת ההלל. הגאון רבי נתן איינפלד שליט"א חש בכאב ברגלו השמאלית. הכאב הלך והתעצם עד שלא יכל להשתתף בהקפות, ובקושי גרר עצמו לקבל עליה לתורה. בחיבורו 'מנחת נתן' על אגדה הוא מגולל בארוכה את פרטי הסיפור, כיצד סחבו אותו הביתה באמצעות כסא גלגלים, ייסורי התופת, וכיצד שבדק אותו הרופא במוצאי החג, נילט מפיו זעקות על כל נגיעה ברגל. בסופו של דבר הגיע לבית החולים, שם – בתום סדרת צילומים – אבחנו ברגלו את המחלה הנוראה. כעת התווספו להם ייסורי נפש לייסורי הגוף, והוא פנה להתייעץ עם הרב ר' אלימלך פירר שליט"א שהפנה אותו לפרופ' דקל מרמת גן. בינתיים שיגר שליח למרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א שיתפלל לרפואתו. לאחר בדיקה דחה פרופ' דקל בלעג את האבחון בדבר המחלה הנוראה, אך טען שעם טיפול הולם ישכחו הכאבים כעבור שישה שבועות אך יהיה צורך בטיפול פיזיותראפי במשך שנה שלמה! שבוע חלף משמחת תורה. הייסורים הלכו וגברו, בעוד הכדורים – ואף הזריקות – לא משכחים את הכאב. היה זה ביום חמישי כאשר רעייתו יצאה לקניות לכבוד שבת, והוא הציע לה לנעול את הדלת מבחוץ כיוון שבלאו הכי איננו מסוגל לגשת לדלת. לפתע נשמעו מכיוון הדלת נקישות רמות, היה זה הרב אפשטיין – נאמן ביתו של מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א – שקרא: "הרב נמצא למטה במכונית ורוצה לעלות לבקר!" בעודו מדלג על רגל אחת חיפש מפתח ברחבי הבית ולא מצא... בסופו של דבר התקיים הביקור הקצר מאחורי הדלת הנעולה. בעוד מצד אחד ניצב הגר"ר נתן וזועק בבכי: "רבינו, יש לי יסורים נוראים!" ומעבר לדלת נשמע האיחול: "ר' נתן, רפואה שלמה! רפואה שלמה!" משם פנה הגר"ר נתן למרפסת כדי להביט באורח הדגול שחזר למכוניתו, ושוב נשמעו האיחולים "רפואה שלמה!" כאשר התרחקה המכונית נכנס הביתה ולפתע שם לב שהוא צועד על שתי רגליו "הייתכן? לא! אין זה אלא דמיון! הרמתי את רגלי השמאלית – ומאומה, אין כאב... מיששתי אותה ביד, זכרתי איך זעקתי מרה אך אמש, כשהרופא נגע ברגל נגיעה קלה, ועתה, כלום... אין שום כאבים". בתגובה פרץ על המקום בריקוד ספונטני שכולו הודאה להשם. רק כעבור עשר דקות נכנסה רעייתו הביתה ומצאה את החולה... רוקד! "אני משלים את הריקודים של שמחה תורה" הסביר לה. הגר"ר נתן התקשר מידית להרב אפשטיין שיעדכן את מרן הגר"ח שליט"א – שכאשר סיים לשמוע זאת אמר בפשטות: ומה הפלא? הרי זו גמרא מפורשת 'אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך'!

(מוסף שב"ק)

שו"ת בעניי הפרשה

ש. ויאמר ה' אם נא מצאתי חן בעיניך ויברכני ה' בגללך (ל, כז) ויברך ה' אותך לרגלי (ל, צ"ב) מה הויכוח שיש כאן בין יעקב ללבן הרי לבן מודה ואומר ויברכני ה' בגללך שהברכה היא מאת ה' בגלל יעקב אבינו א"כ מה מוסיף יעקב אבינו ע"ה ויברך ה' אותך לרגלי.
ת. שאתה חייב בהכרת טובה.
ש. ויצג את המקלות אשר פיצל ברהטים (ל, לח) צ"ב מה שאנו אומרים בהושענות לה"ר למען מיחם במקלות בשקתות המים, מה הזכות המיוחדת שעל כך הקב"ה יושיע אותנו.
ת. אינה זכות אלא הכונה ליעקב.

(אשיחה)

ויהי בבוקר והנה היא לאה וגו' (כט, כה), וברש"י: "לפי שמסר יעקב סימנים לרחל, וכשראתה רחל שמכניסין לו לאה אמרה עכשיו תכלם אחותי, עמדה ומסרה לה אותן סימנים".
ש. כיצד מסרה רחל הסימנים לאחותה על חשבון יעקב, ולמה לא היה מקח טעות מצד יעקב.
ת. ידעה שבדיעבד יסכים, ולכן לא היה מקח טעות.
ש. ואיך לאה לא גילתה.
ת. משום כיבוד אב.
ש. הרי זה לעבור על דברי תורה – דהיינו שקר, ולא מצווים בזה על כיבוד אב.
ת. וכי ב"נ מצווה על שקר, אין זה משבעה מצוות.
ש. וכי ב"נ מצווה על כיבוד אב.
ת. יש שכתבו כי דבר שהוא סבא שצריך לעשותה, גם ב"נ חייב בה, (עיין תוס' בבא בתרא ט"ז, ב' ד"ה בא. ובהקדמת רב נסים גאון ז"ל, שנדפסה בראש מסכת ברכות, כתב כן להדיא), והביאו על זה שלכן נענש חם על שביזה את אביו, ואמנם בזיון שאני מכבוד, אבל הענין של כיבוד אב יש גם בב"נ.
ש. לכאורה גם איסור שקר סברה הוא, ושוב מאי אולמא כיבוד אב משקר.
ת. היא לא עשתה כלום.
ש. בשו"ע (יו"ד סי' רמ"א ס"ט) איתא: "גר אסור לקלל אביו העכו"ם ולהכותו ולא יבזהו, שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה". ובהגהות "יד אברהם" שם הביא להקשות שהרי לא מצינו שכן נח מצווה על כיבוד אב"א, ומה שייך שלא יאמרו וכו', ע"ש.
ת. אמרו במדרש רבה (לך לך פר' ל"ט סי' ז'): "אמר ליה הקב"ה 'לך' אני פוטרך מכיבוד אב ואם, ואין אני פוטר לאחר". [ועיין לעיל פרשת חיי שרה כ"ד, ט"ז].

(דרך שיחה)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

באיך תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

פניני הפרשה

שינת יעקב בבית המקדש

פסוק י"ז "אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים".
פרש"י כי אם בית אלהים - והנה אמרו רבותינו שאמר הקב"ה צדיק
זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה, ויש להתבונן למה ביהמ"ק נקרא
בית מלוני?

וי"ל כיון דהמביא קרבן הי' טעון לינה בירושלים וילפינן זה מדכתיב
בפרשת ראה (ט"ז ז) 'ופנית בבקר והלכת לאהלך וכלשון חז"ל "שטעון
לינה" ואין המכוון שצריכים לישן שם אלא לשהות בלינה ולא ללכת
עד הבקר, ומשו"ה זה נקרא בית מלוני בלשון לינה לפי שזה מקום
המחייב לינה.

ומה שאמר צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה? יש שני דברים
אחד דהמקום מתקדש יותר ע"י עבודתו של אדם השלם כיעקב אבינו
דהקב"ה כביכול מתגעגע ומתאוה לאדם כמותו שהוא מהיחידים
שהקב"ה העמיד בכל הדורות, שהי' ממנו הנאה במידה גדולה דהבריאה
נבראת בשביל אלו וכתוב שאיקונין שלו קבועה בכסא הכבוד ע"י מד"ר
וישלח פ"ב א', ובחולין צ"א ב' ואין לתאר את האהבה שיש ליעקב אבינו
ואע"פ שהקב"ה לא צריך לכלום אבל רצונו יתב' שהצדיק יהא בבית
מלוני.

ועוד דבר יש בזה שיעקב אבינו גם נצרך לתועלת שיש מהשהות בבית
מלוני דשם זה מקום הנקבע לכל הדורות שמתעלים שם בתורה ויר"ש,
דבמקום שעושים בו מצוות מקבל קדושה וחביבות מיוחדת, ועיקר
חשיבות המקום לפי שמיועד ומיוחד שאנשים יעשו שם מצוות ועל
מקום כזה אומרים אין יפטר בלא לינה וא"א לשער את הנחיצות
להיות במקום שמקבלים שם יר"ש. [ועי' גליון שמות תשע"ד שהבאנו
על מקום תפילתו של הגר"א שהשפיע אחרי הרבה שנים] (אילה"ש כאן)

לא לוקחים מה שקיבל

פסוק כ"א ותקרא את שמה דינה.

פרש"י שדנה לאה דין בעצמה אם זה זכר וכו' דלא ידעה שזה זכר
והתפללה עליו ונהפך לנקבה. בתנחומא אות ח' דרשו כך מדכתיב ואחר
ילדה בת ואחרת אין כתיב כאן אלא ואחר, ובברכות ס' ב' יש שני
תירוצים בגמ' אם זה הי' במ' יום הראשונים דעיבורה או שזה הי' מעשה
נס ועי"ש מהרש"א בתרגום יב"ע מפרש דנתחלפו העוברים של רחל
ולאה.

והנה למה באמת נעשה כאן שינוי הטבע כ"כ גדול אלא ללמדנו מזה
את טוב לבה של לאה שעד כדי כך היא ביקשה עבור רחל.

והנה בסנהדרין נ"ב א' כתוב והאמר רב יהודה אמר רב ארבעים יום
קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני צ"ב למה
צריך יציאת בת קול, וכן מה הענין בארבעים יום וכתבו התוס' ומ"מ
מועיל תפלה בתוך מ' ימים להפכו או ליכר או לנקבה כדאמרינן
בברכות ס, א מ' יום קודם יצירת הולד אדם מתפלל על אשתו שתלד
זכר אפילו זוג ראשון מתהפך בתפלה כדאיתא במו"ק וכו' עכ"ל.

והנה מדכתיב אפילו זוג ראשון מתהפך בתפלה, משמע דיותר חידוש
מה שאפשר לשנות הזוג ע"י תפילה מאשר להפוך הולד מזכר לנקבה,
ולכאורה היינו מבינים דיותר חידוש לשנות הולד מאשר לשנות הזוג?
וי"ל דהנה אמרינן בברכות ז' א' דהקב"ה לא כעס כל אותם ימים
שבבלעם בא לקלל את בני", ולכאורה למה הי' צורך לזה ולא מנע ממנו
שלא יקלל, אלא דהנהגת הקב"ה שמה שנתן לאדם אין לוקחים ממנו

לכן עדיף שלא לכעוס, אבל לא לקחת ממנו כח שנתן לו, ה"נ יותר קל
להפוך זכר לנקבה או להיפך, אבל לא ממה שזיכה לזוגו ושתועיל
תפילה לקחת ולבטל מה שניתן לו זיווגו. (אילה"ש כאן)

לכן ירד לשיעור

איתא בתנחומא (יא) שלבן הי' משנה את התנאי לאחר שהצאן התעברו
והי' הקב"ה רואה באיזו דעת האחרונה עומדין והי' אומר למלאך צור
אותם כדעת האחרונה שכך אמר הכתוב ולא נתנו אלקים להרע עמדי,
והנה אע"פ שראה שאינו מצליח בכל זאת הוא המשיך ברמאות. רש"י
מביא שלבן רימה את יעקב מאה פעמים. ועי' מהריל"ד כאן שמחשב
מספר ק' רמאויות בסוגי הכבשים שנזכרים בפסוקים. ומסופר על
האלשי"ך [עי' בס' חובת ירושלים] שדרש בביהכ"נ בשבת ומנה את הק'
רמאויות שעשה והאריז"ל הי' שם וחיך ושאלוהו למה חיך ואמר שלבן
הי' כאן, ועל כל רמאות שאמר נענע בראשו להסכמה חוץ מדבר אחד
שאמר חבל שלא חשבתי על זה. וי"א שבאמת לבן עשה גם רמאות זו
אלא שלא הודה עליה משום שהוא רמאי.

ויש ללמוד מזה כי הרשע שלא נבדל בחייו מעבירות ומידות מגונות
נשאר בהם גם לאחר מיתתו ועמש"כ הרמח"ל בילקוט ידיעת האמת
(ח"ב עמ' של"ח) כי מי שגזול בחייו גם במותו יגזול אלא שבחייו גזל
מעות או ממון להנאתו ושם יגזול, אם בגיהנם של אש ואם בגיהנם
של שלג שלג עי"ש.

והנה איך נתנו ללבן רשות לרדת לביהמ"ד? ואע"פ דהמעשה הזה הי'
בשבת מ"מ מי שאינו בשמירת שבת האם יש לו שם מנוחה בשבת
אמנם בסנהדרין ס"ה ב' כתוב קברו של אביו יוכיח ופרש"י
דטורנוסרופוס כל ימות השבת היה מעלה עשן שהיה נדון ונשרף
ובשבת פושעי גיהנם שובתין הרי דגם לעכו"ם יש מנוחה מגיהנם
בשבת וכן הוא בתנחומא פרשת כי תשא, ובמד"ר בראשית י"א ה,
אמנם מצינים דבזוה"ק פרשת תרומה מובא מחלוקת בזה, ועי' ראשית
חכמה שער היראה פרק י"ג.

לא הבאתי טריפה

פסוק ל"ט טריפה לא הבאתי פרש"י ע"י ארי וזאב אע"פ דאיתא בב"ב
ט"ז ב' ארי דורס ואינו טורף מ"מ זה נקרא טריפה ולפעמים הוא טורף
הלשון משמע שאירעו דברים אלו אע"פ שיעקב הי' גיבור כדפרש"י
לעיל כ"ט י' ולא כתוב אם שילם כבשים או ממון.

והנה אע"פ שיעקב הי' צדיק זה לא מועיל לענין שלא יוזקו בהמותיו
וגם לא מועיל שלא יגנבו אותם לפי שזה דבר התלוי בבחירה,
ובתענית כ"ה א' כתוב שהעזים של ר' חנינא בן דוסא הביאו דובים
בקרניהם וצע"ק שהי' נס על דבר התלוי בבחירה.

והנה הרעק"א בב"ב ב' ב' מסופק בישראל שקיבל חפץ של גוי
באחריות ונאבד אם המוצא חייב בהשבה, דאע"פ שגוף החפץ של
נכרי מ"מ הא מציל ישראל מן ההפסד שלא יצטרך לשלם עי"ש
ולפי הצד שלא נחשב ממון ישראל הרי זה ממון של לבן ומשו"ה הי'
שייך שינזקו והנה אם יעקב הי' נשבע שנטרפה הוא הי' פטור
ולכאורה כיון שלא רצה להשבע הוא צריך לשלם מן הדין.

וי"ל דיעקב אמר ללבן שלא הי' חייב לשמור כיון דלבסוף ישלם ואין
זה כמזיק בידים וכגניבה שאסור אע"פ שמשלם כדאיתא בב"ב ס"א
ב' אלא דיל"ע במה דאמרו בב"ב צ"ג ב' דנ"מ לכושרא דחיותא.

(אילה"ש כאן)

לעילוי נשמת ר' יוסף בן ר' שמואל אלימלך

ענין בפרשה – הסתפקות במועט

ונתן לי לכם לאכול ובגד ללבוש.

הנה לכתוב בענין הסתפקות במועט במשנתו של רבנו שליט"א צריך אריכות גדולה, והבאנו כבר כמה ענינים נכבדים בגליון פר' ויצא תשע"ה וכאן הבאנו כפי אשר יכיל הגליון.

העולם הזה דומה לפרוזדור

שח רבנו בשיחה מיוחדת לקראת ימי בין הזמנים: כתוב בחובת הלבבות (בשער חשבון הנפש חשבון עשרים וחמשה) יחשוב בנפשו על מה ששקע בו מאהבת עולם הזה והגברת תאוותיה על אהבת העולם הבא, וישתדל להוציא אהבת העולם הזה מלבו ולהגביר אהבת עולם הבא עליה בהסתכלו באחרית שני עולמים, ומה שיהיה סוף ענינו בשני המעונים וישתדל להרחיק אהבת העולם הזה מלבו ולקיים בו אהבת העולם הבא תמיד, וכבר אמר אחד מן החכמים כאשר לא יתחברו בכלי אחד המים והאש כן לא תתחבר בלב המאמין אהבת העולם הזה ואהבת העולם הבא, ואמרו העולם הזה והעולם הבא כשתי צרות כאשר תרצה אחת מהם תקציף השניה ע"כ. וזה נוגע לכל אחד ואחד והלואי שנגיע לדרגה כזאת

החובת הלבבות בא לומר כי במציאות השאיפה של כל אדם היא או חיי עולם הזה או חיי עולם הבא, ואל יחשוב שיכול לקיים גם זה וגם זה, אלא כמו אש ומים שאי אפשר להיות שניהם יחד, אלא אם יש מים אין אש, ואם יש אש אין מים, ככה לא יכול להיות אהבת עולם הזה ואהבת עולם הבא, ודומים העולם הזה והעולם הבא לשתי צרות שכאשר תרצה אחת תקצוף השניה.

חובת הלבבות מגנה כ"כ חריף את מי שמתנהג באהבת עולם הזה, ולדאבונינו אנחנו לא במדרגה כזאת, ורואים זאת במציאות כי בעיקר מה בן אדם רוצה, מה בעיקר הוא שואף אהבת עולם הזה או עולם הבא? ואפי' אם הוא עושה קצת מצוות אבל אהבת עולם הזה הרי מושך הרבה הרבה וזה אומר חובת הלבבות שלא יתכן שתתחבר בלב המאמין אהבת עולם הזה ואהבת עולם הבא והם כמו אש ומים.

ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש

והנה בסיום מסכתא אנו אומרים: מודים אנחנו לפניך ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקנו מיושבי קרנות, שאנו עמלים והם עמלים וכו' אנו רצים והם רצים אנו רצים, לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת שנאמר ואתה אלוקים תורידם לבאר שחת וכו'. וצריך להבין במה מדובר האם באנו לומר שאנחנו לא כמו האפיקורסים לא כמו החילונים, ולומר שאנחנו לא מחללי שבת, האם זה רוצים להגיד א"כ צריך לומר אחרת הם מחללים שבת ואנחנו לא, הם עובדי עבודה זרה הם מגלי עריות וכו' אבל לא זה מה שרוצים לומר: רק שאנחנו לומדים תורה והם לא לומדים תורה, אנו רצים ללמוד תורה והם לא רצים ללמוד תורה, וא"כ למה הם רצים לבאר שחת ואם היו עושים עבירות מובן אבל רק לא טוב להם הם לא רצים לחיי עולם הבא אבל מה זה באר שחת?

אך לפי דברי חובת הלבבות אפשר להבין, שזהו מה שאנחנו אומרים ובאמת לא באים לומר שלילי על מי שהוא מחלל שבת וכדו' עליהם לא מדברים כלל, רק היות שכל אדם רץ צריך לדעת למה הוא רץ ומה הוא חושב אם הוא רוצה עולם הזה אי אפשר שירצה עולם הבא כי לרצות את שניהם אין כזה דבר כמו אש ומים, ולכן אנו אומרים אנו רצים והם רצים, אנו רצים לחיי עולם הבא התכלית של אדם צריך להיות עולם הבא, והעולם הזה הוא רק דירת עראי וצריך רק לעבור את זה, אבל זה לא האושר שלו בכל ומים ולכן אנו אומרים אנו רצים והם רצים, אבל זה לא האושר שלו בכל מה שהוא עושה השאיפה שלו היא חיי עולם הבא שם דירת הקבע חיי הנצח ואם השאיפה שלו היא לא עולם הבא אז ע"כ היא לעניני עולם הזה, ואם הוא שואף לעולם

הזה הרי ע"כ זה לא חיי עולם הבא וממילא זה באר שחת כי חיי עולם הזה זה רצים לבאר שחת ממילא מובן מה שאנחנו אומרים, שאנחנו לא מדברים על מי שהוא מחלל שבת על מי שעושה כל העבירות על זה לא צריך לומר שמת חלקו בעולם הזה ולא בעולם הבא לא צריך לומר עליו שאין לו עולם הבא על אלה לא מדברים אנו מדברים רק במי שהוא לא רץ לחיי עולם הבא ועצם הדבר מה שהוא לא רץ לחיי עולם הבא בזה הוא רץ לחיי עולם הזה.

לבנות דירת קבע

וזה העיקר כשבן אדם מעמיד את החיים שלו שיידע מה הוא רוצה בחייו לבנות דירת קבע או להשקיע בדירת עראי חיי עולם הזה או חיי עולם הבא ומי שהוא לא רץ לחיי עולם הבא בהכרח הוא רץ לחיי עולם הזה וביחד גם זה וגם זה לא הולך אמנם מה שבן אדם צריך כדי לחיות זה הכרח אבל זה לא צריך להיות הרצון שלו רק הרצון שלו יהי לחיי עולם הבא ורק דרך אגב הוא מוכרח המינימום מה שצריך ולא שייך בלי זה צריך לחיות צריך לאכול צריך לישון אבל התכלית שלו זהו עולם הבא וכלשונו של המסילת ישרים בפרק א' כי עיקר מציאות האדם בעולם הוא רק לקיים מצות ולעבוד ולעמוד בנסיון.

וכמו שאחז"ל העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין ביתו הקבוע טרקלין של האדם הוא בעולם הבא זהו הדירת קבע שלו והעולם הזה אינו אלא מעבר דירת עראי וכל מציאותו כאן רק לקיים מצות ולעבוד ולעמוד בנסיון וזה אנחנו אומרים מודים אנחנו לפניך וכו' שאנו רצים וכו' שהתכלית שלנו זה חיי עולם הבא כי מי שלא חיי עולם הבא ממילא חיי עולם הזה זה באר שחת ממילא כמה צריך לעמוד על זה כל אחד ואחד ואז יכול להיות מאושר שהוא זוכה להיות מאלה שהם רצים לחיי עולם הבא והלואי שנזכה לכך. ולדאבונינו אנחנו מאד רחוקים מזה אבל אנשים צעירים שיש להם את האפשרות עדיין האיקר להשקיע על החיים ויקבעו בלבם את המבט של החיים אם העיקר אהבת עולם הזה או אהבת עולם הבא ומי אין לו אהבת עולם הזה על מי אפשר לומר והרי חובת הלבבות אומר שלא יתכן שניהם יחד אם יש אהבת עולם הזה שיהיה גם אהבת העולם הבא.

להרחיק אהבת עולם הזה

ממילא מה שבן אדם צעיר, יש אולי יותר אפשרות להשריש בקרבו את הטוב את מה שראוי, וכל אחד מה שיסוּף בלימוד התורה במעשה המצות ומה שיותר בן אדם מקדיש את הזמן שלו לעניני עולם הבא, יכול להיות שיבוא לידי זה שיהיה אצלו פחות אהבת עולם הזה מאהבת עולם הבא, א"כ אנחנו מאד צריכים לעסוק בזה לעמוד כדי לעקור ולהרחיק אהבת עולם הזה מלבו כמו מלבושים להתנאות בלבושו ושאר דברים והבלים שיש לבחורים צעירים ולקיים אהבת עולם הבא. והזמן מה שקוראים בין הזמנים תמיד משתדלים קצת לעשות עניני עולם הזה נותנים כל מיני אפשרויות שבן אדם יעשה זה ויעשה זה כל מיני דברים וזה הכל נובע מאהבת עולם הזה ובה מה שיעסוק פחות באהבת עולם הזה אולי עי"ז יגיע לתכלית לידי אהבת עולם הבא, ואז הוא מאושר הקב"ה יעזור לכל אחד ואחד מאתנו שנזכה באמת להיות מאלה שרצים לחיי עולם הבא וחיי עולם הזה יהיה דרך אגב רק כדי שנוכל לעבור את העולם הזה, אבל עיקר התכלית יהי רצים לחיי עולם הבא ועי"ז הוא יהיה מאושר.

מודרכי רבנו

נביא בזה מעט צוהר למיעוט עולם הזה אצל רבנו שליט"א, [המבוססים בעיקר על מה שהובא בספר 'מאחורי הפרגוד'] אמנם חובה לציין כי גם אחר שרוב הדברים הנשגבים נמנעו מלהביא, גם מה שכן פורסם אינו ראוי לחיקוי ובפרט כאשר אפשר להיכשל בבין אדם לחברו, ובבית בין איש לאשתו עיקר הדברים אינו אלא להראות דוגמא ומופת לרבים ראו בריה שבראתי בעולמי ולמה ראוי לשאוף, אבל למעשה כל אחד ישאל את רבו איך יתנהג בעצמו לפי התנאים וההנחיות.

הכף בידו והכניס בה מעט מהמאכל, והנה כמעט החל בברכת שהכל, ואז לפתע התאזר בגבורה חדשה כמי שאוסף שארית כוחותיו לנצח אויב במלחמה ואמר: **'לא! לא! דבר שלא אכלתי כל החיים לא אוכל עתה לעת זקנותי!'** והניח הכף מידו, שב ונשכב בחולשה רבה על המיטה, פנה למקורבו וביקש שיבין לליבו ויסלח לו על הטרחה הגדולה שטרח בעבורו.

שלא להשען

רבנו שליט"א נמנע כל השנים מלשבת על כסא עם משענת או כסא עם ריפוד, ונזהר בזהירות יתירה וכפולה בשעת התפילה ולימוד התורה שלא להישען כלל על זה. [א"ה וכפי הידוע מהספה"ק שכיון שאין הכסא של הקב"ה שלם, אין נשענים על הכסא].

רוב השנים היה מרן שליט"א הוגה בלימוד התורה עד שתחטפנו שינה על הכסא, [ורק אח"כ הלך לישון על מיטתו], וכמעט שלא זכור לבני המשפחה (פרט לפעמים שבהוראת הרופא וכדו' הוצרך לישון על מיטה) שנשכב לישון שנת קבע במיטה...

אדם להבל דמה

לפני מספר שנים כשלא חש מרן שליט"א בטוב, ושכב בבית הרפואה חלוש מאוד. הרופא ביקש שישוחחו עמו בכדי לעוררו, ניגש אליו מקורבו ושאלו: "מה הראש ישיבה חושב כעת?" השיב: "בספר 'יסוד ושורש העבודה' כתב שהנאת המאכל הוא מניצוץ הקדושה, אם כן, היה אפשר לבוא ולהעיר, מדוע בכלל שהנאות יורידו משכר העולם הבא, והרי נהנה מניצוץ הקדושה ולא מגשמיית? והיה לפלא בעיני הרופא ובעיני השומעים, כיצד במצבו הכל-כך לא טוב הינו מוטרד מדברים שכאלו, וכיצד בכל רגע הוא חש שהוא במצב של הכנה לעולם שכולו טוב.

- באותה הזדמנות כששכב בבית הרפואה - תפס לפתע את ידו של אחד ממקורביו הרב י"פ החזיקה חזק, וליטפה בחום, ואמר לו: **"אני כבר אדם זקן, ויודע ש'אדם להבל דמה', אבל אתה הרי עוד צעיר, אז תאמר איתי יחד - 'אדם להבל דמה ימיו כצל עובר', ואמרו זאת יחד כמה פעמים בניגון מעורר, ברגש ובהתעוררות רבה, כשמעיניו זולגות דמעות חמות, והתלמיד אף הוא בכח רבות. היה זה מעמד נורא הוד!**

לי יש פחות

באחד הימים בישיבת כפר סבא הבחורים שסבלו מאוד מאוכל ירוד עשו הפגנה ולא הסכימו לרדת לחדר אוכל, והמשגיח ניסה לדבר עמם ולא הסכימו לשמוע.

ולבסוף קראו לרבנו שהיה ראש הישיבה ונכנס ואמר 'תאמינו לי שלי בבית יש פחות מזה' ושמעו את זה הפסיקו את ההפגנה וירדו לחדר אוכל. (מפי הרה"ג ר' אשר שטיינמן שליט"א בשם אחד מתלמידי הישיבה דאז)

אני כבר לא צריך

סיפר הרב מאירוביץ מלוגנאו - אשדוד, שכשהיה רבנו בחור והיה בגלות בשווייץ, היה לומד עם בחורים צעירים ומקבל כמה פרוטות שיהיו לו למחיה בזמנים ההם שלא היה לו מסגרת מסודרת.

וקרה כמה חודשים שהורי התלמידים לא שילמו מחמת הקושי שלהם בפרנסה. ואחר כמה חודשים שיכלו לשלם לו עבור כל אותם חודשים באו לשלם לו, אבל רבנו שהיה עדיין בחור אמר להם שבשום אופן אינו רוצה לקחת, כיון שהצליח להסתדר עד עכשיו, א"כ אינו חס מעונין לקחת סתם כסף. [וראה גליון פ"ר ויצא תשע"ד שכע"ז אירע עם רבנו בעת שכיחן בישיבת כפר סבא ובעת שכיחן בישיבת פונבז'].

קמו והלכו

בני זוג באו להתייעץ עם רבנו והמתינו בתוך הבית עד שיגיע זמנם להיכנס לחדרו, אך הנה לפתע קמו ללכת. הרבנית ע"ה ביקשה לברר אצלם מה קרה ומדוע הסבו דרכם, והשיבו לה כי באו להתייעץ בעניין 'שלום בית' שלהם, אך כאשר הבחינו כיצד נראה הבית של הרב התיישבו כל ההדורים מאליהם. [מפי הרבנית ע"ה].

יותר מהמבחן

בחודש אב תשע"א נבחנו אצל רבנו תלמידים משיבה בחיפה, והתפעלו מאד איך שאפשר לחיות בפשטות כזו, כאשר עמדו ליד פתח הדלת לפני היציאה אמר אחד הרמ"ם לרבנו: כי לדעתך היתה להם תועלת לראות את הבית לא פחות מאשר המבחן עצמו....

לצבוע את הבית

משלחת בעלי עסקים נכנסה לביתו של רבנו לבקשת עצה וברכה, ביניהם היה גם מנהל חברת ט. (שהיא חברה ליצור צבעים) הוא ניסה את מזלו והציע לרבנו שהוא יצבע לו את הבית חנים, אך רבנו סירב נחרצות, ואמר בשם ה"חזון איש" זצ"ל שאמר על עצמו: **"כי אילו היה לו בית יפה היה בזה חילול ה'",** עוד אמר בהזדמנות אחרת: "בשביל מה צריך את זה? כמה זמן חיים בסך הכל כבר בעולם הזה"!!

נשרף הצבע

בשכונתו של רבנו התגורר סייד שהפציר מאד שרוצה לצבוע את בית רבנו, והוא נענה לו כי היה סבור להיטיב עמו, הוא סייד רק את ההול שבכניסת הבית. לאחר תקופה פרצה בשבת להבה ממנורת הנפט שהתה תלויה על הקיר והקיר השחיר (ולכן כיום יש שם בהול צבע ירוק היכן שצבעו במקום שהשחיר) רבנו אמר אז כי השריפה אירעה בגלל שעזבו את הנהגתם מאז, וצבעו את הקיר.

מרחיבה את הדעת

כאשר למדו בחדרו של רבנו את דברי הגמרא במסכת ברכות דף נ"ז כי דירה נאה מרחיבה דעתו של אדם שאלו אותו עד היכן הדברים מגיעים והיכי דמי דירה נאה והוא השיב: הנה ביתי היא דירה נוחה ונאה המרחיבה את הדעת.

הרבנית התנגדה בכל תוקף

בני ביתו של רבנו נוכחו לראות כי תמיד יש בבית קהל גדול שבא לשאול להתברך ולהתייעץ עצה ותושיה, וכן באים לתפילות והדוחק והלחץ גדול, ולכן באו והציעו להרחיב לכל הפחות את המרפסת של בית רבנו מרפסת החדר בו מתקיימים תפילות וגם יבנה שם ביהכ"ס וכבר התחיל לבנות את הקיר לביהכ"ס, אך מיד כאשר נודע הדבר לרבנית ע"ה התנגדה בכל תוקף ואמרה כי יש להסתפק במה שיש, ולא להראות דוגמא לא טובה אע"פ שזה כלל לא לטובת עצמם רק לצורך הציבור, עד היום נשאר התחלה של קיר קטן על יד מרפסת הבית שלא השלימו אותו גם לא הרסו אותו.

לא ולא

סיפר הרב י. פ. - מנאמני ביתו שלפני מספר שנים הוצרך לאנטיבייטיקה, - ותרופה זו החלישה את גופו מאוד, המליץ הרופא על מאכל חלבי הנקרא 'יוגורט', שיש בו בכדי להועיל. מרן שליט"א שמעולם לא אכל מאכל מסוג זה ביקש גם עתה להימנע, אבל כיון שנזקק לכך לצורכי בריאות, הפצירו בו, וניאות לכך. אותו נאמן ביתו יצא לחפש יוגורט מחלב עיזים דווקא לתועלת בריאותו. לאחר שהשיג אחרי מאמצים רבים שיהיה בכשרות המהודרת, הביא לו, והתחזק בקושי רב, וישב על המיטה, והניחו לו בצלחת מעט יוגורט. נטל את

יום היארצייט של מרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל נלב"ע י' כסלו תשי"ד

שח רבנו: הגרא"ז מלצר היה אדם גדול מאוד צדיק נורא, ענוותנותו הי' ביותר, לצערי לא זכיתי להכירו מקרוב רק פגשתי אותו פעמיים, בחתונת הגרי"מ פינשטיין עם בת הגרי"ז ראיתיו שרקד עם החתן בכל כוחו. ובחתונת הגרי"ד בן הגרי"ז ראיתיו שהקשיב לכל הדרשה של החתן בהתפעלות. ועוד סיפר רבנו שכשלמד בקלעצק היה עדיין רוחו של מרן הגרא"ז אופפת על הישיבה למרות שכבר כמה שנים לא היה שם.

כוח הויתור

ברגע מסוים כאשר שחו ליד שולחנו של רבנו אודות מעלת הויתור, שאל תלמיד נתאר שיש לי ישיבה ואחד מהרמ"ם השתלב יפה והוא מוכיח את עצמו שהוא יותר מוצלח ממני, וברבות הימים השתלט על הישיבה האם גם אז יש לי לשתוק. רבנו השיב בחיוב. ואף הוסיף לספר לו: הסבא מסלבודקא הזמין את מרן הגרא"ז מלצר שיהיה ראש ישיבה, אבל ר' איסר זלמן חשש שחמותו תצטער שלחתנה הראשון רבי משה מרדכי אפשטיין אין משרה, ולו הצעיר כבר יש משרה, אז הציע הגרא"ז שגם הוא, הגאון רבי משה מרדכי, יבא עמו, וכך הוה ששניהם הגיעו, אבל אח"כ ראה הגרא"ז מלצר כי שיטות הלימוד שלהם שונות, וממילא שניהם אינם יכולים לתפקד יחד בישיבה שם, קם הוא ועזב את הישיבה והלך לסלוצק. ובסופו של דבר הרויח את האבן האזל' שהינו ספר יסוד בעולם התורה. וכן זכה לחתנו הגדול רבי אהרן - והמשיך הגרא"ל, ומרן הגרא"מ שך שהיה תלמידו, למד ממנו מידות טובות, **זכה הרב שך לרבי כל כך טוב ללמוד הימנו!** וזכורני את הרב שך עוד מהתקופה שהסתופפתי בישיבת קלצק. שאע"פ שלא הזדמן לי לשמוע ממנו שיעורים, אבל הכרתי במידותיו התרומיות - בהטבה כלפי אחרים, ולב טוב א'גוטע הארץ', שכל זה ניכר עליו מאוד כבר אז בימי צעירותו. (מאחורי הפרגוד עמ' 145-146)

בלשון רבים

שמעתי שמרן הגרא"ז מלצר זצ"ל ביקש ממרן הגרא"מ שך זצ"ל שיבקש מהחפץ חיים ברכה לזש"ק עבור חתנו הגרי"מ בן מנחם, והם זכו להפקד, ואח"כ שאל הגרא"ז את הגרא"מ, אם החפץ חיים בירך שיהיה לו בן בלשון יחיד או בלשון רבים (א קינד או קינדער), וענה דבירך בלשון רבים (קינדער), ואמר דאם כך יהי עוד, וכך הי'. (אילת השחר ויחי)

זקן ואינו לפי כבודו

הגרא"ז מלצר שאל את מרן הגרי"ז כשמוצא עיתון או מטפחת וכדו' האם עליו להזדקק להרימו ולטפל להשיבו לבעליו, והגרי"ז ענה לו שפטור משום זקן ואינו לפי כבודו, והגרא"ז ענה שאם זה ההיתר אם כן אינו חפץ להשתמש בהיתר כזה. (שיעורים עמ"ס ברכות)

להגרא"ז לא עשו

בשעה שנפטר הגרי"ז רצו בניו שיתנו לו הח"ק ד' אמות סביבות הקבר, ועוד רצו שיעשו לו אוהל על הקבר כפי שיש אוהל על קברי אבותיו, לבית הלוי יש אוהל בבריסק, ולהגר"ח יש אוהל בוורשא, והגרי"ז דבר ע"ז בחייו באופן שהבינו בניו שדעתו נוחה שיעשו גם אצלו כן, אולם אנשי החברה קדישא הסכימו רק לבקשה הראשונה להניח ד' אמות סביבו, אבל לעשות אוהל לא הסכימו בשום אופן ואמרו שכאן מעולם לא עשו כן ואינם מסכימים לחרוג מן המנהג, והטעם שנהגו כן בארץ ישראל כדי שלא להרבות הטומאה עי' פאת השולחן סי' ב' סעי' י"ב. והיו שטענו שא"כ עדיף לקבור אותו בבני ברק בביה"ח של ר' יעקב הלפרין שבדאי יסכים לעשות אהל בשביל ציון מרן הגרי"ז, אך לבסוף הכריעו הבנים לקבורו בירושלים בלי אהל באמרם הלא להגרא"ז מלצר זצ"ל ושאר הרבנים הקבורים בהר המנוחות אין אהל א"כ אין זה מכבודם, שלהם לא יהיה אהל ורק להגרי"ז יהיה אהל, ובדאי באופן זה לא גילה הגרי"ז דעתו שיעשו לו אהל מיוחד מה שאין לרבנים אחרים. והוסיף רבנו דהגרא"מ שך זצ"ל היה שם בשעה שדנו הבנים של הרב היכן לקבור אותו, וכשהכריעו הכרעה הנ"ל קילס ואמר - זה החכם מכולם. (אעלה בתמר מתורת בריסק עמ' קכ"ד)

תורת הקבלה

הגרא"ז מלצר היה תקופה שהתחיל להתעסק בתורת הקבלה והלך ללמוד אצל הלשם [והלשם לא היה מקבל כל אחד והיה דוחה הרבה גדולים וטובים כי סבר שצריך ללימוד הזה 'לב טוב', ואת הגרא"ז קיבל] ואחרי תקופה הגרא"ז הפסיק ואמר 'שזה לא מתאים לראש שלו'. [וביאר רבנו בתו"ד שבלימוד הנגלה אנו בעיקר מחלקים בין הדברים, ובלימוד הנסתר העיקר הוא השוואה והדימוין].

בישיבת וואלאזין

כשנכנס הגרא"ז מלצר לישיבת וואלאזין היה כבן י"ב ולא רצו לקבלו שהיה צעיר מדאי, ולבסוף הסכימו אחרי שהצמידו לו את הגאון רבי זעליג ראובן בענגיס שהיה כבן י"ט ולמד עמו תקופה, ואח"כ בכשרונו העצום של הגרא"ז הדביק את הקצב ונעשה שווה להגר"ז. בוואלוזין היה הגרא"ז לומד את המסכת לפי סדר שלו ולא היה משתתף בשיעור הרגיל רק היה מכין עם הגר"ח מבריסק את השיעורים ובזה נחשב לתלמידו.

יגדיל תורה או יקטין תורה

הגאון רבי איסר זלמן מלצר ועמו הגאון רבי משה בנימין טומשוב ז"ל הוציאו קובץ הנקרא "יגדיל תורה", וכשהביאוהו לרבי חיים העיר להם על אחד מהחידושים הכתובים שם שאינו מן הראוי להביא דבר זה. השיבו לו כי מי שכתבו הוא רב זקן ולא רצו לפגוע בכבודו ולהשמיטו. אמר להם רבי חיים, אמת הדבר כי אי אפשר לביישו, אבל שאלה אחת קשה לי, למה אתם קוראים לקובץ הזה "יגדיל" תורה, צריך לקרותו "יקטין" תורה?... שהרי מתלמידים מזה ללמוד לא נכון.

הגדול שבשראל

כשמרן הקהילות יעקב פירסם מאמר שאסור לרכוש מלט בחברה שאינה שומרת שבת, והללו ברוב חוצפתם תבעו אותו לדין תורה, אמר לו החזון איש שאינו צריך ללכת לשום ב"ד בארץ ישראל, רק אם מרן הגרא"ז מלצר ישב בב"ד. ולבסוף הסירו את התביעה.

הערה בדברי האבן האזל

רבנו בהרבה מקומות מביא בספריו מדברי האבן האזל ונו"נ בהם. ונביא כאן ענין א'. עמ"ס ב"מ דף צ"ד ע"ב פרה במשיכה להפוסקים דמשעה שסילק משמירת החפץ חייב כבר השואל צ"ל דמשיכה לאו דוקא אלא משעה שסילק וצריך לומר דאורחא דמילתא דבשעת אמירה דהוא שואל אין עדיין סילוק הבעלים לכן פרה במשיכה ובעלים באמירה ובאבן האזל רפ"ב משאלה מבואר דבחצר המשאיל לא שייך שהמשאיל מסתלק וצ"ע וכי לא מצינו דאחד מעמיד שומר בביתו ומשתעבד ע"כ ע"י סילוק עי' תוס' בב"ק כ"א סוף ע"ב. ואולי כונתו דבשאלה שאני עדיין אינו מסתלק וצ"ע, גם צ"ע בהגבהה בחצר המשאיל דלדבריו ג"כ לא מסתלק כיון דסברתו אינו מחמת דחסר הקנין אלא דאינו מסתלק כשהדבר עדיין בחצירו ולפי"ז מאי דמתרץ דקאי בחצירו יש לפרש דאע"ג דלדידהו העיקר תלוי בסילוק השמירה מ"מ גם משיכה מהני להתחייב אפי' בלי סילוק שמירת הבעלים או דכונת הגמ' דקאי בחצירו דאו תמיד הוי סילוק וממילא תיכף נתייב. (אילת השחר שם)

מרבין מרן בעל "אילת השחר" שליט"א

לעילוי נשמת הבחור היקר חיים בן ציון ז"ל בן יבלחטיא הרה"ג ר' אברהם צבי טויב שליט"א

רגע אחד של תורה

בימים אלו נשאל רבינו מאתר ראב"ד לונדון הגאון רבי אהרן דוד דונר שליט"א שאלה מורכבת בצוגע למשרה לאברך, והעדיף רבינו את המשרה שיש בה יותר לימוד תורה, על אף כמה שיקולים אחרים, והתבטא על זה רבינו "אין רגע תורה איז דוהה אַלץ..."

רגע אחד של תורה דוהה הכל!

ומכאן תצא הקריאה לכולנו - לכל אחד ואחד, - בפרט בימים אלו שאנו זקוקים לישועה הגדולה, שיבטלו כל הגזירות, ויוכלו לשבת וללמוד במנוחה, - להשריש בקרבנו את היסוד הגדול הזה, שרגע אחד של תורה דוהה הכל! ונזכה לישועתה במהרה.

ובתוך הדברים כשהזכיר רבינו בעיות הש"ס, סיפר לו רבינו שפעם בא יהודי אחד ואמר שהוא אליהו הנביא, ואמרו לו א"כ תפשוט לנו את בעיות הגמ' בריש פרק אלו מצאנות קב בארבע אמות וכו', מיד תפס את הרגלים וברח...

תורה מבא רמז לא

סיפר הרה"ג ר' אליהו פאלי שליט"א כי סבו הגדול הגאון החופלג רבי שלמה שמשון קרליץ זצ"ל נסע פעם בערב שבת קודש מחוץ לעיר, ונפצע בדרך בתאונה, ונלקח לבית החולים, ולאחר שיצא בא לדודו מרן בעל החזו"א זצוק"ל וסיפר לו אשר אירע עמו, שאל אותו החזו"א למה זה קרה לך, והשיב הנ"ל לא חסר לי עבירות, אמר לו החזו"א אבל הרי תורה מגנא ומצלצא? והשיב החזו"א בעצמו: גוען מעפירט זאך גישט פה לכה, רוקט זאך די תורה צום זייט... כשלא עושים כהלכה זה התורה הצידה... *אלס אלקות מלינה מלינה..*

וכשסיפרו הדברים לרבינו התפעל מהמעשה, רק שאמר דצריך לידע מהו השיעור שנחשב שלא כהלכה, ותלוי כל פעם לפי הענין. וכידוע כמה שרבינו מזרז תמיד למי שצריך לשבות מחוץ לעיר שיצא מוקדם מאד, שלא יצא ח"ו מכשול, ופעם ביקשוני לבוא לאיזה מקום בערב שבת קודש לדבר מצוה, לנסיעה הלך ושוב, ולא נתן לי רבינו לצאת אפילו מוקדם בבוקר, מחשש הדרכים.

והוסיף רבינו שהי' מעשה בענין זה עם מרן הגר"ח מוולוז'ין זצוק"ל, ושאברר אצל יודעי דבר, ושאלתי את ידידי הרה"ג ר' דב אליאך שליט"א מחבר ספר "אבי הישיבות", והראה לי שהמעשה מובא בספרו (עמוד 187) כך: שפעם אחת נסע לוילנא ערב שבת קודש, וקרה לו מקרה בדרך שנאלץ לשבות את השבת במלון. ר' חיים שמיום עמדו על דעתו לא התפלל כי אם במנין, נאלץ לשבות ללא מנין, בלי ספר תורה, וללא סעודות שבת הראויות לשמן. הדבר הסב לו צער ועגמת נפש, עד כדי שברון לב. וע"ש המשך המעשה כשבא ביום ראשון לפני הגר"א ומיד ראה ברוח הקודש את אשר אירע עמו ע"ש.

זימיס קריס אלס, eene נכנסת מקדס, חלה להצדק אלס מקדס מאד, ויקאייס נא זרכת המקדסים אלס.

חינוך בגדול

שאל ידידינו המופלג הרה"צ ר' יוסף פוגל שליט"א במי שיש לו מקום בסוכתו רק לבן אחד, אם עליו להקדים את בנו שלאחר בר מצוה, היות ומחוייב מן התורה, או הקטן שמוטל על אביו לחנכו קודם. השיב לו רבינו כי גם כשכבר גדל הבן, עדיין חובת חינוך עליו, ונמצא דבבנו הגדול תרתי איתנהו.

אי אתה רשאי ליבטל ממנה

שאל מורה הוראה חשוב שישנם אברכים שבאים לשאול על דברים שנוגעים רק לאחר זמן, כגון ארבע מינים לפני יום כפור, וזה מפריע לו בהכנות ליום כפור, האם מותר לו להודיע שאינו עונה על ד' מינים עד לאחר יום כפור.

והשיב רבינו שאין כזה דבר, אלא כל ששואלים אותו דבר הלכה, עליו להשיב, ובפרט אם הוא שכיר.

מראה מקום הוא לו

להערה בגליון הקודם בענין זכות תולה בסוטה, העירני ידידי היקר הרה"ג ר' מרדכי זיו שליט"א שעמד בזה בזכר יצחק סי' כ"ח, וע"ש חידוש נפלא.

נשיח בחוקיד

עילוז שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרז פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

גליון מס' 93 * ויצא תשע"ו

ויצא יעקב מבאר שבע (כח, י)

מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם שבזמן שהצדיק בעיר, הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה; יצא משם, פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה (רש"י)

ודע דבכל דור ודור כשיש איש או אנשים שממיתים עצמם באהלה של תורה מתוך יר"ש, ומקפידים על קלה כבחמורה, וכל שאיפתם ומגמתם הוא רק לעשות רצון קונם, אזי השפעתם בהקרנתם מאור התורה הישרה והתמימה הוא על כל הסובב אותם.

והשפעתם והקרנם משפיעה אף על הגויים, וכהוא עובדא שסיפר לי ח"א שלמד בישיבת וולוז'ין ולמדו בה תלמידים רבים וכידוע שאח"כ נסגרה הישיבה, והיו כאלו שנדבה לבם לפתוח שוב את הישיבה וקיבצו תלמידים ולמדו באותו מקום של הישיבה דאז, ואותו ח"א למד אז בישיבה כשלושים שנה לאחר שנסגרה הישיבה, ואז ברחובות העיר לא היו מרצפות של מדרכה כמו שנהוג היום, אלא בצידי הדרך היו עצים לאורך כל הדרך, שעליהם הלכו בני הישיבה, והיה שם מקום להלך אדם אחד ולפעמים לשני בני אדם. וסיפר אותו תלמיד שלמד אז בולוז'ין, שכאשר עברו בהמעבר הצר בחורים מהישיבה, היו הגויים מפנים את מקומם משם מפני כבוד התורה כדי שהבחור ישיבה ילך שם. וכל זאת מפני השפעת לימוד התורה בקדושתה וטהרתה שהיתה ניכרת אפילו לגויים שמחמת כן כיבדו את לומדי התורה, ולא זאת בלבד, אלא זוהי השפעה של לימוד התורה של שלושים שנה קודם לכן שהיתה אז ישיבת וולוז'ין בשיא תפארתה, שראו הגויים היאך היהודים מכבדים ומייקרים את לומדי התורה, אזי נקבע בליבם שצריך לכבד את הלומד תורה. (חוט שני שבת ח"ד)

שם.

במס' מגילה (טז): גרסינן, אמר רבה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא, גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, שכל אותן כ"ב שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר לא נענש וכו'. פירש"י, יעקב למד תורה י"ד שנה בבית עבר, כשפירש מאביו ללכת לחרן ולא נענש עליהן על כיבוד אביו, ובשאר כל השנים שנשתהה בבית לבן ובדרך נענש וכו'.

ובמהרש"א הקשה וז"ל, וא"ת למה נענש גם על אותן כ"ב שנים כיון דברצון אב ואם ובמצוותן הלך יעקב מסתמא מחלו על כבודם. ותירץ בעל אמרי נועם בשם הר"י מפרי"ש, שלסוף י"ד שנה שהיה בבית עבר נתקרה דעתו של עשו ושלחה רבקה אמו את דבורה מנקתה אחריו לבית לבן והוא שהה שם כ"ב שנה ע"כ, ועיין במפרשים בזה, עכ"ל.

ובפתחי תשובה (סק"ח) כתב, היינו דוקא אם צריך לילך חוץ לעיר (כמ"ש בסעיף כ"ה) אבל אם הוא בעיר צריך לשרת את האב ולחזור לתורתו כמ"ש בס"י רמ"ו סעיף י"ח. כ"כ הפר"ח בלקוטים. ובזה מתורץ קושית ספר המקנה בקידושין דף ל"א ד"ה אסתייעא מלתא ע"ש.

וז"ל הפרי חדש, תלמוד תורה גדול מכיבוד אב ואם, דוקא כשצריך לצאת מהעיר ללמוד, אבל דרים בעיר יכבד את אביו ויחזור לתורתו וכדלקמן ס"י רמ"ו סעיף י"ח ע"ש, עכ"ל.

וצ"ע מניין להפר"ח החילוק בדינא דגדול ת"ת יותר מכיבוד אב ואם בין אותה העיר לעיר אחרת.

ונראה ע"פ דברי הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה (פ"ג ה"ד) וז"ל, היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה, אם אפשר למצוה להעשות על ידי אחרים לא יפסיק תלמודו, ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתלמודו, עכ"ל, וכ"ה בשו"ע (יו"ד סימן רמ"ו סעיף י"ח). והקשה הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל, מדוע צריך הרמב"ם להוסיף "ויחזור לתלמודו" הרי הנידון כאן אם יפסיק מתלמודו לעשיית המצוה או לא, ואחר שגמר המצוה כמובן שחוזר לתלמודו שהרי הפסיק רק לעשיית המצוה.

וביאר דהרמב"ם בא להורות תנאי בהיתר שפוסק מתלמודו לעשיית המצוה, דהני מילי אם לאחר עשיית המצוה הוא יחזור לתלמודו, אבל אם עסק המצוה ימשך עד שלא יהיה יכול לחזור לתלמודו כמו שלמד קודם עשיית המצוה [עיין בזה לקמיה] אין בזה ההיתר דיפסוק מתלמודו לעשיית המצוה, מפני שתלמוד תורה גדול יותר מכל המצוות.

וזה מה שכתב הפרי חדש לבאר את דברי הגמ' במגילה שגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, והיינו דמצות כיבוד אב ואם דינה כשאר המצוות דאם אי אפשר לקיים ע"י אחרים נדחה תלמוד תורה מפני מצות כיבוד אב, וממילא אם הבן לומד באותה עיר שאביו מתגורר שאז הבן יכול לקיים את התנאי של "ויחזור לתלמודו" אחר עסק הכיבוד אב, הרי שדינו שיפסוק מתלמודו למצוה ויחזור לתלמודו, אך אם הוא לומד בעיר אחרת וצריך לצאת מהעיר כדי לקיים מצות כיבוד אב א"כ לא מתקיים התנאי של "ויחזור לתלמודו" על זה אמרינן בגמ' גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם. כך יש לפרש בדעת הפרי חדש, שהרי ציין לסי' רמ"ו סעיף י"ח, דשם נתבאר דין תלמוד תורה ועשיית המצוה.

ובשו"ע לקמן (סעיף כ"ה) כתב מהתרומת הדשן, תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו לפני הרב ששם ואביו מוחה בו לפי שדואג שבאותה העיר העובדי כוכבים מעלילים, אינו צריך לשמוע לאביו בזה. **וגדר** "יחזור לתלמודו" הוא, דהנה יש ביטול תורה זמני, ויש ביטול תורה שמשנה את כל המצב הקודם של הלומד ושל הלימוד. וביטול תורה זמני לא איירי כאן, שהרי קיום המצוות לוקח זמן לקיימן כגון להתפלל, לבנות סוכה ולישב בתוכה וכיוצ"ב, כל אלו ודאי דאינה חסרון ב"יחזור לתלמודו" אף שיכול ללמוד באותו הזמן אם לא יקיים אז את המצוה, מפני שהרי התורה ניתנה על מנת לעשות, וחסרון ב"יחזור לתלמודו" הוא כאשר ההפסק מהלימוד יפגע ויפגום בעצם לימודו ממה שהיה קודם עשיית המצוה, ויעקב אבינו שלמד בבית שם ועבר הרי איכות ומעלת התורה שם אינו כמו שהיה לומד לבדו, ששם היה ישיבה והיה לו "רביים" שם ועבר, ועל זה אמרין גדול ת"ת יותר מכיבוד אב ואם.

וכזה יש לדון לענין עוסק במצוה דבעינן התנאי דיחזור לתלמודו. וביטול תורה זמני וביטול תורה באיכות ובמעלה יש לדון בכמה אנפי וכמובן שהכל לפי הענין, וכגון מי שהולך לעבוד שעות רבות ביום ולאחר העבודה שב לתלמודו, הרי ברור שאין זה אותו סוג ומעלה של לימוד כמו מי שכל עיתותיו מוקדשים לתורה, וכה"ג יש לדון במי שפוסק מתלמודו ולאחר מכן מעלת התורה שלו היא אחרת ממה שהיה קודם שפסק מתלמודו, ועל זה אמרין שאם עשיית המצוה תפגע ותפגום בעצם לימודו, אין לו לפסוק מתלמודו לעשיית המצוה.

וה"ה מה שנאמר "גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם", אם הבן יושב ועוסק בתורה כל היום, וכעת נצרך לטפל באביו ואמו אפילו כמה שעות כל יום, הרי זה ביטול תורה זמני וחייב לטפל בהם [אם אי אפשר ע"י אחרים שיעשו כמותו] אף שיחסר לו כמה שעות של לימוד כל יום שהרי נצטוונו לקיים המצוות, ולימוד התורה הוא על מנת לעשות. אבל אם עצם הלימוד שלמד קודם לכן יפגע ויפריע לו וכגון שלא יהיה מונח בלימוד כמו שלמד קודם לכן וכיוצ"ב בזה אמרין גדול ת"ת יותר מכיבוד אב ואם.

וענין זה מתחלף לפי מעלת הלומד, ויש לפעמים ת"ח שיושב ולומד בהתמדה רבה, שהפסק של כמה שעות מלימודו יפגום בהתעלותו, או יגרום להוציאו מן הלימוד, הרי דגם זה בכלל גדול תלמוד תורה, והכל לפי הענין.

ולפעמים מקום קיום מצות כיבוד אב ואם הוא מקום שנמצאים בו בני בליעל או חסרון צניעות וכיוצ"ב שיכול לפגום לו בעצם הלימוד, כיוצ"ב נאמר גדול ת"ת יותר מכיבוד אב ואם, וכמובן שהכל לפי הענין.

ובזמנם להגיע לעיר אחרת היה לוקח זמן רב לאחר נסיעה קשה, ואחרי שכבר הגיעו אזי כבר נשארו שם זמן מה עד שחזרו בחזרה, על כן נסיעה לעיר אחרת בזמנם היה נחשב שפוגע בעצם הלימוד. ובכה"ג כתב הפרי חדש דהליכה לעיר אחרת דינו דגדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם. אבל בזמנינו שאפשר להגיע בקלות ובזמן לא ארוך, אפשר דלא חשיב לענין זה כעיר אחרת. והכל לפי הענין.

ובאופנים שעסק המצוה יגרום לו שלא יחזור לתלמודו כמו שלמד קודם עסק המצוה וכו"ל, אינו חייב לקיים המצוה בעצמו אפילו אם הוא נמצא באותה עיר שנמצאים אביו ואמו, ועליו לדאוג שאחרים יעשו מה שנצרך עבורם.

ואם אביו או אמו במצב של פיקוח נפש, שהם חולים שיש בהם חשש סכנה, ויהיה יותר תועלת שבנם יטפל בהם ויש יותר סיכויים לרפואתם, ודאי שחייב לטפל בהם אף שהוא נמצא בעיר אחרת, דאף לולי מצות כיבוד אב ואם חייב בזה משום פיקוח נפש וכתוב לא תעמוד על דם רעך.

וגדר עיר אחרת הוא, שאין הבן יכול לבוא כל פעם לאביו שאם יבוא יפגע זה בעצם הלימוד שלו ממה שלמד קודם עשיית המצוה, ובזה אמרין דתלמוד תורה גדול מכיבוד אב ואם.

ובאותה עיר, היינו באופן שאחרי שמתעסק בכיבוד אב הוא חוזר לתלמודו כמו שלמד קודם עסק הכיבוד אב, וממילא אין זה פוגע בעתם הלימוד שלמד קודם לכן.

ובן שלומד אך פוסק מלימודו לעיסוקים ובטלות שאינם הכרחיים לו, ודאי שבזמן העיסוקים האחרים חייב לכבד את אביו ואמו אפילו כשנמצאים בעיר אחרת.

ועדיין צריך לשקול כל מקרה לגופו, והכל לפי הענין.

ואף מי שהוא בגדר ובמצב "תלמוד תורה גדול מכיבוד אב ואם" מ"מ צריך לראות לכבד את אביו ואמו באופן שלא יצא בגדר של יחזור לתלמודו.

לא יעשה כן במקומו לתת הצעירה לפני הבכירה (כט, כו)

בש"ך [סימן רמ"ד ס"ק י"ג] כתב מהב"ח ח"ו ז"ל, ... לא יקדימו לעשות נשואים לקטן בשנים מפני שהוא גדול בחכמה, אלא יקדימו לעשות נשואים לגדול בשנים עכ"ל. ודע דכל זה איירי לענין שיש לכתחילה להשתדל להקדים להשיא את הבן הגדול לפני הקטן, וזהו הדרך הישרה ודרך ארץ. אך כאשר לא מוצאים שידוך לבן הגדול ומזדמן שידוך לאח הקטן, ודאי דאין צריך להמתין מלהשיא את האח הקטן מפני שהאח הגדול עדיין לא מצא את זיווגו, ואין בזה חסרון דרך ארץ או חסרון כבוד, וממילא אין מקום שהאח הגדול יקפיד על הקטן, ואין בקפידתו כלום. [חוט שני יו"ט]

העלון הוקדש לזכות
י.ח. בן מ. לזיווג הגון
ע.מ. בת ג. לזיווג הגון
י.ז. בן ב. לזיווג הגון

גליון נה, פ' ויצא
מ' בסלו ה'תשע"ז
רמת - השרון

רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

שתי שיחות:

'מחנים' | 'שליטה עצמית'

מחנים

['בקשו מהשם ותראו
מלאכים']

ה'מודה' של עם ישראל

למדנו שיש ליעקב את זכות הבכורה שזו זכות ומעלה קדושה, אנחנו אומרים על כל עם ישראל שנקרא 'בני בכורי', בכור של הקב"ה.

הקב"ה מעדיף את עם ישראל על כל העמים. צריך לדעת ולהפנים את מה שאנו אומרים 'אתה בחרתנו מכל העמים' וצריך לדעת ולזכור שאנחנו לא לומדים שום דבר מחוקות הגויים, וזה דבר שיש בו יצה"ר גדול כ"כ. שיש אנשים שאומרים שאם הגויים המציאו דבר כלשהו, בעיקר בלבוש של נשים, אז אומרים שהמודה עכשיו היא ככה, זה נהיה כמו עבודה זרה שמשתחוים למודה. אמנם צריך בצניעות הם אומרים, אבל שלא יהיה כ"כ סותר את המודה, שיהיה בצניעות אבל שיהיה מתאים למודה, כך הם טוענים.

אבל זו דרך של טעות. אנו צריכים לדעת שהמודה שלנו זה מנהגי אבותינו ושיש לנו דרכים משלנו אנחנו לא צריכים לעשות שום חיקוי לגויים, ובזכות זה אנחנו נזכה שהקב"ה ישמור על עמ"י ויראה את ההבדל בינינו לבין הגויים. אנו כבר רואים את הניסים, איך שהקב"ה שומר עלינו עד עכשיו, וכן יה"ר שימשיך לשמור עלינו ושלא יהיו הרוגים ולא פצועים מאויבי ישראל אמן ואמן. (מתוך שיעור של מן שליט"א, כולל 'הוד צבי' כ"ו חשון תשע"ו)

עולים ומלאכים אחרים יורדים, יעקב הצדיק מלאכים מלווים אותו כשהוא הולך בארץ. לכל צדיק יש מלאכים שמלווים אותו לשמור ולעזור לו, וכשיעקב אבינו היה בדרך לחו"ל מלאכי ארץ ישראל מתחלפים, כמו שהתחלפה משמרת, אלה עזבו אותו ובמקומם באו מלאכים אחרים שמלווים אותו בחוץ לארץ. כשחזר לארץ ישראל שוב כתוב: 'וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מַחְנֵי' שני מחנות של מלאכים עוד פעם מלאכים של חו"ל חזרו לשמים והגיעו לקראתו מלאכים של ארץ ישראל.

מה כל זה אומר לנו? אנחנו לא רואים את המלאכים אבל הם קיימים והם נמצאים בכל מקום, גם אויר לא רואים, לא כל דבר אפשר לראות בעיניים, אבל הם קיימים, מלאך זה שליח, המלאכים הם שליחים של הקב"ה.

ומה סוג השליחות? לדוגמא בספר מלכים² מסופר שפעם באו מסוריה, מאזור דמשק מאות אלפי חיילים לכבוש את העיר שומרון. ומלך ישראל פחד מאוד ואלישע הנביא אומר לו אל תפחד, והסתכלו מרחוק וראו שהולכים לקראתם מחנות אדירים. אלפיים ועוד אלפיים ועוד... התלמיד של אלישע הנביא צעק אוי ואבוי כ"כ הרבה חיילים וסוסים עוד מעט שמשלטים על כל העיר שומרון ויקחו את כולנו בשבי, אומר אלישע הנביא: השם! תפתח את העיניים של הבחור הזה, ומיד התלמיד של אלישע פתאום אומר אני רואה - יש כאן מחנה גדול של צבא ארם, ובצד השני אני רואה מחנה גדול, גדול מאוד, מחנה מלאכים בדמות פרשים וסוסי אש וכו', אלישע אמר לו, נו למי אם כן יש יותר חיילים? ליהודים או לגויים, הוא ראה את המלאכים.

כתוב בפרשה: 'ויצא יעקב מבאר שבע' וכו', יעקב חלם חלום וראה בו סולם מוצב ארצה, אומר הרמב"ם³ על מה שכתוב 'ויחלום יעקב חלום': מה שיעקב ראה בחלום סולם ומלאכים, אין זה כמו שכולם חולמים חלומות, זו הייתה נבואה והנבואה הייתה בלילה, הקב"ה דיבר איתו כמו שהוא מדבר עם הנביאים, על ידי מראות ותמונות (כמו שכתוב בירמיהו שראה בנבואה מקל משקדים ומפרש המלבי"ם שהראה לו דברים ציורים) כך ראה יעקב, הקדוש ברוך הוא הראה לו סולם עם מלאכי אלקים עולים ויורדים.

תחילת הפרשה עם מלאכים, והפסוק האחרון שוב מזכירים בו מלאכים, הפס' הראשון בתחילת הפרשה, 'ויצא יעקב', שיעקב אבינו יוצא מארץ ישראל והולך לחרן, בפסוק האחרון של הפרשה שהוא חוזר מחרן לארץ ישראל שגם אז הוא רואה מלאכים. רש"י אומר בשני המקומות שהמלאכים היו מלאכים שמלווים את הצדיק, אבל מה שכתוב שהם עולים ויורדים, זה קשה, וכי המלאך גר בארץ? לא, הוא הרי גר בשמים, אם כך כשהמלאך מראה את עצמו ליעקב מאיפה הוא צריך לרדת, קודם צריך לרדת מהשמיים, פה כתוב קודם שהם עולים, ואיזה מלאך עולה? מלאך שכבר היה בארץ.

ומה זה מלאכים שיוורדים? אומר רש"י אלה לא אותם המלאכים, מלאכי ארץ ישראל

² מלכים-ב, ו, יד

³ ה' יסודי התורה פ"ז ה"ב

לעילוי נשמת: **בייה ברטה בת בנימין ז"ל, משה מוריס בן יצחק ז"ל, דוד בן נסים ז"ל, יעל בת משה אלפרד ז"ל**, עובדיה בן גורגיה | חי בן יעקב בובה מימון, ניסים סופר, לאומה סופר, יעקב בן בובה, אסתר בת לאומה, שמאי בן צבי, איטה בת רחל, עובדיה בן חיים, דליה בת

עבודה של ז' שנים ולבסוף לבן מרמה אותו. ואיך יעקב מתנהג? הרי זה דבר שלא מצוי, אי אפשר להאמין שאדם מתנהג ככה, אומר רבי גדליה נאדל זצ"ל¹ 'יהי בבוקר והנה היא לאה ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי רש"י אומר ש'ויאמר' זאת לשון רכה, לא כתוב 'וידבר' לא דיבר בכעס, יעקב לא מתרגז, שהרי לא כתוב 'ויחר'.

בסוף הפרשה כן כתוב 'ויחר ליעקב ויָרָב בְּלָבָן', לאחר שלבן אומר ליעקב שכביכול גנב את התרפים רק אז יעקב מוכיח אותו ומסביר לו - אתה חושד אותי ואת משפחתי כנגבים, אם כן תחפש בכליני... אבל כאן כשלא קיבל יעקב את המשכורת שהבטיחו לו - יעקב לא מתרגז, צריכים לזכור שכל סיפור של התורה זה שיעור, התורה מלמדת אותנו שכ"כ צריך אדם להיזהר שלא להיות בכעס, שכל הכועס כאילו עובד עבודה זרה. לא להתרגז אפי' כשמישהו פוגע בכבודו ומנצל אותו ומעביד אותו שבע שנים. יעקב ביקש לעבוד את רחל ובניתיים הוא לא מתחתן.

האור החיים הקדוש מדייק מן הפסוקים. בסוף הוויכוח כתוב שאומר לו יעקב ללבן, למה רימיתני, אם כן יש לו שתי טענות טענה אחת 'ברחל עבדתי עמך', הפירוש הוא שעבדתי ולא שילמת לי. אם כן, מה זה 'למה רימיתני', אמר לו יעקב ללבן: אם לא היית מרמה אותי והיית אומר לי - החלטתי שאי אפשר לתת את הבת הקטנה לפני הבכירה בלי רמאות, אולי היית מסכים. אבל אתה גם שיקרת לי שבבוקר ראיתי שזו רחל, אם כן, גם שקר וגם לא קיימת הבטחה.

ממילא יעקב היה צריך להתרגז אפילו עוד יותר, כאן אומר הסבא מקלם דבר נפלא, כל סיפור של התורה זה כדי ללמוד, ללמוד מכאן שאם לאדם קורה אפילו מקרה כזה שכל אדם רגיל היה מתרגז מזה הוא צריך לשלוט בעצמו, ובאמת, יעקב לא מתרגז.

שואלים אדם למה עשית כך וכך? הוא משיב ואומר - 'פלוגי הרגזי אותי...' ואם הרגזי אותי אז אוטומאטית אני צריך לעשות משהו. צריך לדעת שאין דבר כזה... אדם צריך ללמוד לעשות הרבה תרגילים שכשיש דבר שמרגזי אותו, שהוא לא מתרגז. ואז הוא עצמו נהיה 'אשרי כל תמימי דרך ההולכים בתורת השם' אמן ואמן.

בקשו מהשם, תראו גם אתם מלאכים והרבה סיעתא דשמיא להצליח להיות חכמים בתורה וגם עובדים את השם באמת

שליטה עצמית

['אשרי כל תמימי דרך']
שיחה לפ' ויצא שנאמרה ביישיבת חיים עוזר ב"ב, תש"ע

"ויאמר לבן ליעקב הֲכִי אֶחָי אֶתָּה וְעֶבְדְּתָנִי חָנָם הַגִּידָה לִּי מַה פִּשְׁפָּרְתָּךְ"

לבן אומר ליעקב 'מה משכורתך', אני רוצה לתת לך משכורת על שאתה עובד אצלי, 'ויאָהֵב יַעֲקֹב אֶת רַחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבֹדָךְ שְׁבַע שָׁנִים בְּרַחֵל בְּתָךְ הַקָּטָנָה', תמורת עבודה של שבע שנים תן לי את רחל, כי זו המשכורת ששווה רחל הצדיקה, זה שווה כמו משכורת של שבע שנים לכן אני עובד תמורת זה ברחל בתך הקטנה. יעקב עובד ולא בחינם, הוא צריך לקבל את המשכורת.

ומתי הזמן שבעל הבית משלם את המשכורת? לא כל יום, גם לא כל חודש כמו שנוהגים כיום כל חודש בתלוש משכורת, ואפילו לא פעם בשנה, התשלום הוא פעם בשבע שנים. רק אז לבן ישלם לו את המשכורת, ומה קרה בסוף? לבן עשה משתה - סעודת חתונה גדולה 'ויָהָיָה בַּבֹּקֶר וְהָיָה הוּא לְאָה'. בבוקר יעקב אבינו רואה שלבן לא שילם לו את המשכורת, דהיינו לא נתן לו את רחל כלל. איך אדם רגיל מגיב? כל אדם נורמאלי, פועל שעבד יום שלם ובסוף היום מבקש מבעל הבית, 'שלם לי את המשכורת של יום עבודה' ובעל הבית מצדו לא משלם לו... וכי אדם כזה לא מתרגז - עבדתי קשה כל היום הייתי נאמן.

הוא ודאי היה מקלל את בעל הבית ואם לא מקלל אז לכל הפחות צועק עליו. ואם הוא עבד כל החודש יום יום, ובסוף החודש לא קיבל כלום... עוד יותר צפוי להתרגז ומה אם עבד שנה שלימה? יעקב אבינו השקיע

על כל יהודי שומרים עשרות מלאכים אנחנו לא רואים כיון שהעיניים שלנו סתומות.

ולמה [אצל יעקב אבינו] צריכים מלאכים אחרים ולא די באותם מלאכים בארץ ובחוץ לארץ? אומר הרב דסלר, מלאכים זה סיעתא דשמיא, יעקב אבינו הולך עם מלאכים שעוזרים לו לשמור שלא יהרגו אותו ועוזרים לו גם להישמר מהיצר הרע, אדם צדיק שרוצה להישמר מהיצר הרע - השם עוזר לו ונותן סיעתא דשמיא.

והנה כל ימי חיי האדם, יש בהם ניסיונות וקשיים, המפריעים או מכבידים עליו למלא חובתו בעולמו, לעשות רצונו של מקום, והשם יתברך שולח סיעתא דשמיא, שהן הן המלאכים העוזרים לכל מי שרוצה ומתאמץ להצליח ולעמוד בניסיון.

וידוע, שהכחות של יצר הרע אינם שווים בכל המקומות. יש מקום שעיקר הנסיון הוא בענייני אמונה, ויש יצר תאוות הממון, ויש יצר של כחי ועוצם ידי וכו', וזה שונה בין ארץ לארץ, ולכן גם הדרכים והאמצעים של הסיעתא דשמיא אינם שווים, וכך אמר מו"ר אבי זצ"ל על מה שאמרו חז"ל² 'אזירא דארץ ישראל מחכים - כך גם יצר הרע שבארץ חכים (חכם), ולכן גם אצל יעקב יש מלאכי ארץ ישראל ויש מלאכי חו"ל.

יעקב אבינו הולך עכשיו לבית של לבן הארמי לבית של גוי. הגוי שעובד עבודה זרה, רמאי ושקרן מלגור אצלו אפשר חלילה להתקלקל, זו סכנה גדולה, ויעקב אבינו דואג. כתוב במדרש³ שיעקב אבינו צעק 'אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי' מי יעזור לי... והשם הראה לו... תראה יש מלאכים. וכשיעקב חזר לארץ ישראל... המלאכים עוזרים לו.

כל מי שרוצה שהשם יעזור לו להתגבר - השם שולח לו מלאכים, לא רואים אותם אבל הם קיימים, מי שרוצה להתגבר על היצר הרע שלו שמפריע לו בתפילה, מפריע לו לשמור את עצמו מעבירות או מלעסוק בתורה, או שרוצה להספיק ללמוד יותר תורה והיצר הרע אומר לו תהיה עצלן, אם הוא רוצה באמת ומבקש, **השם שולח לו מלאכים שעוזרים לו ודוחפים אותו**, "כִּי מִלְאָכָיו יִצְנֶה לָךְ לְשִׁמְרָךְ בְּכָל דְּרָכֶיךָ"⁴.

¹ בבא בתרא קנ"ח ע"ב

² ויצא רבה, סח, ב'

³ תהלים צא, יא

⁴ ובדומה לכך מדייק גם רבי ירוחם ממיר זצ"ל

ספרים שו"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

הפרשה "במחיצת החפץ חיים" ויצא - גליון מס' 37

בס"ד

אברהם ויצחק - יראה ופחד

לולי אלקי אבי אלקי אברהם ופחד ויצחק היה לי (לא' מב')

אונקלוס מתרגם את המילים "ופחד יצחק" - "ודדחיל ליה יצחק". והקשה רבנו (הקדמה לנדחי ישראל), וכי אברהם לא היה ירא אלוקים, ח"ו, הלא מפורש בתורה בסוף העקידה (כב, יב) "כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה", ומדוע יעקב הגדיר רק את יצחק בתואר זה.

וביאר רבנו, שישנם שני סוגי יראת ה', האחת 'יראה' והנעלה ממנה ה'פחד'. ההבדל ביניהם מבואר, בפסוק על הבטחת ה' לישראל בכיבוש הארץ, שנאמר (דברים יא, כה) "לא יתיצב איש בפניכם פחדכם ומוראכם יתן ה' אלקיכם על פני כל הארץ", וביאר רש"י "והלא פחד הוא מורא, אלא פחדכם על הקרובים ומוראכם על הרחוקים". כלומר, פחד נאמר על דבר העומד קרוב לאדם ממש, שהוא נרתע ונפחד ממנו, כפי שמפחד מדבר-מה פתאומי. והיראה נאמרה על דבר רחוק שהאדם יודע בשכלו שיש לפחד ממנו, אולם אינו רואהו ולכן אינו נרתע ממש מפניו. כן הוא ביראת ה', שיש בה שתי בחינות: דרגת היראה, שמכיר במחשבתו שכל חייו וחיי בני ביתו תלויים אך ורק ברצונו, וכל ההנהגה בשמים ובארץ היא רק בשליטתו, ובהנהגתו לבדו תלויים כל ענייני השכר והעונש - תחיית המתים והעולם הבא. אולם הבנתו והרגשתו היא, שהקב"ה רחוק ממנו, שוכן בשחקים ועל השמים כבודו. נעלה ממנו דרגת הפחד, שהאדם מתבונן בכל עת ורגע, שהקב"ה עומד לנגדו תמיד, כפי שנאמר (ירמיה כג, כד) "הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'". המתבונן בזה מתמלא פחד ורתת, כעומד לפי הדבר המפחיד בעצמו.

כל יהודי מחויב מדאורייתא לירא מה' בדרגת היראה, והיא מצות עשה שנאמר (דברים י, כ) "את ה' אלקיך תירא". אולם לא נאמר שמחויבים לפחד ממנו, ודרגת הפחד אינה מחויבת לכל יהודי, אלא היא מעלה גדולה ומידה קדושה, כפי שאומר הרמ"א (או"ח סי' א ס"א): "שויתי ה' לנגדי תמיד" (תהלים טז, ח), הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים... כ"ש כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה, אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו... מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושתו ממנו תמיד, עכ"ל. בהבנה זו מבוארים דברי משה רבנו לישראל (שם י, יב) "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך", שאם היה ה' דורש מאתנו לפחד ממנו, היינו יכולים לטעון כנגד זה, שזו דרגה גבוהה שאיננו יכולים להשיגה בשכלנו. אבל כל דרישתו היא רק לירא ממנו, בדרגת היראה גרידא, ודרגה זו ראויה ומציאותית לכל יהודי. וזה ביאור המשך דברי משה בנמקו את דבריו (פס' יד-יז): "הן לה' אלקיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה... כי ה' אלקיכם הוא אלקי האלהים ואדני האדנים... אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד", שה' שולט על כל העולם ובידו לתת שכר ולהעניש, וזה סיבת היראה ממנו. אומר רבנו, שבמעלה גדולה זו התעלה יצחק על אברהם אביו. אברהם אבינו שהיה ראש המאמינים, השיג בהשגה גמורה ובהתבוננות מלאה שהקב"ה אלוקי השמים והארץ, וממילא היה ירא אלוקים באמת. אולם לא התייחד במעלת הפחד, אף שגם הוא ידע שכבוד ה' מלא את כל הארץ בכל עת, ובכל אופן לא נהג במידת הפחד בכל עת. יצחק בנו, ירש ממנו את מידת היראה, ולכן לא הוצרך לעמול עליה הרבה, בעמלו הרב הוסיף מעלה זו של מידת הפחד התמידית, שהשכיל לראות בעיני שכלו בכל עת ורגע, שהקב"ה עומד לנגד פניו.

ספרים שו"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקמים

פניני הפרשה "במחיצת החפץ חיים"

ד"ר

סולם מוצב ארצה, האדם דומה לסולם שאין עומדים על סולם תמיד על מדריגה אחת, רק הולכים או למטה או למעלה. כן הוא האדם אין עומד על מדרגה אחת,

קטונתי מכל החסדים, אחר שיעקב אבינו למד הרבה תורה וסבל הרבה בבית לבן, ומה רכש? אעפ"כ אמר קטונתי מכל החסדים, ה"ט של קטונתי זעירא הוא, לרמז שכמה שהוא מקטין את עצמו עדיין קטן הוא יותר.

וידר יעקב נדר "לאמור" ונכון לנדור איזה דבר אם יזכהו הקב"ה שישוב מן המלחמה ולבוא אל ביתו בשלום, כדכתיב וידר יעקב נדר לאמור, ר"ל לאמור, לעולם שידרו בעת צרה, כי גם יעקב ידע אז שהוא הולך למקום מסוכן מאוד, ללבן שכתוב בו ארמי אובד אבי, וכמו שהיה באמת לבסוף שרדף אחריו וניצול ממנו רק בדרך נס, על כן אמר: אם יהיה אלוקים עמדי ושמרני בדרך וגו' כנגד לבן, ושבתי בשלום אל בית אבי, כנגד עשוי, שינצל מידו בעת שיפגשנו בשונו לבית אבי, ויראה שטוב שיתנהג בנדר ליתן מעשר כמו שנדר יעקב, אבל כ"ז אם משער בעצמו שישמור את נדרו, אבל בלא"ה טוב שלא ידור כלל,

מחנה ישראל פ"י

אם יהיה אלוקים עמדי וגו' ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש".

ואל תתאוה לשולחנם של מלכים. - באמת צריך האדם ללמוד את עצמו מידות מאבותינו ע"ה, וכמו שכתוב בשיר השירים (א, ח) "אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן" וגו', וכמו שפירש רש"י שם. והנה מצינו ביעקב אבינו ע"ה, אף שהיה בן יצחק שהיה עשיר גדול יותר מאבימלך כמו שכתוב בתורה, אעפ"כ לא שאל מאת הקב"ה כי אם לחם לאכול ובגד ללבוש, כמו שכתוב בתורה (בראשית כח, כ) "אם יהיה אלקים עמדי וגו' ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש". ולכאורה תיבת 'לאכול' ו'ללבוש' יתר הוא. אבל באמת נחא, דידוע דמדרך העשירים להתנהג בעניני סעודתן בדרך גבוה, כי יותר מתפזר ממה שהוא אוכל.

וכהאי גוונא בעניני מלבוש, להיות לו בגדים שהוא לובש על בשרו וגם בגדים להתראות בו בין הסוחרים, מינים ממינים שונים, וכיוצא בזה הרבה. אבל יעקב אבינו, אף שגדל בבית יצחק אבינו שהיה עשיר גדול עד מאוד, לא ביקש מאת השי"ת כי אם ההכרחיות: "לחם לאכול ובגד ללבוש", ולא יותר. שפת תמים

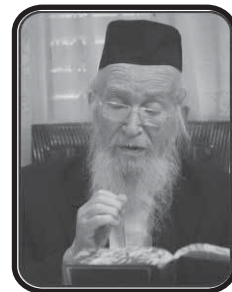
ויאסוף לבן את כל אנשי המקום ויעש משתה - מידת הכנסת אורחים של לבן

המדרש רבה דורש, שלבן לקח מכל אורחיו המוזמנים אח מלבושיהם, נתן אותם בעבוט, בכסף שלוה הכין סעודה ולאחר הסעודה השאיר בשביל כל אחד את התפקיד לפדות את משכונו, מנין הגיעו חז"ל לכלל דרשה זו? התשובה היא, שהדבר מרומז בפסוק, בדרך הרגיל, בשעה שחוגגים איזו שמחה מכינים בתחלה את הסעודה ואחרי כן מזמינים את האורחים, ואילו בפסוק זה הסדר הפוך, תחלה - "ויאסוף לבן את כל אנשי המקום, ורק לאחר מכן "ויעש משתה" דייקו איפוא חז"ל מכאן, שערך את הסעודה על חשבונם בכסף הם...

ת.ד. 3055 בני ברק
ktaharot@gmail.com

פניני דעת

משיחות שהשמיע רבינו הגדול מרן רבי מיכל יהודה ליפקוביץ' זלה"ה

דעת תורה

ופורה לעבודת אלילים רח"ל. לכן הארמי וביתו, אינם מקום הספוג ביראת שמים, וזאת בלשון המעטה. ביתו של לבן הארמי הינו מקור להשפעות רעות ורבות, אשר עלולות להשפיע על יעקב, לקררו ולהורידו מהדרגות אליהן הגיע עת התחנך וצמח בביתו של יצחק אביו.

ואמנם כי כן, יודע יעקב כי בטרם יכנס לביתו של לבן זקוק הוא לחיסון רוחני. חיסון אשר יחזק אותו וינתק אותו מההשפעות הרעות של לבן הארמי עד כי יהא מנותק ומבודד מהן לחלוטין. חיסון כזה נמצא - עסק ועמל התורה במשך ארבע עשרה שנה בישיבת שם ועבר, ארבע עשרה שנה בהם עסק בתורה יומם ולילה כפשוטו ממש, ארבע עשרה שנה אלו הם הם החיסון הרוחני לקראת השהייה בבית לבן. דווקא כעת לקראת הליכתו לפדן ארם נזקק יעקב לחיסון זה, דווקא כעת נטמן יעקב ארבע עשרה שנה בישיבת שם ועבר.

אמורים הדברים ביעקב ואמורים הדברים על אחת כמה וכמה בכל אחד ואחד מישראל. אנו אשר איננו קרובים אפילו לדרגתו של יעקב אבינו בעת אשר יצא מבית אביו, הרי שעבורינו כל העולם כולו הינו בבחינת ביתו של לבן הארמי. אף אם ניזהר מראיות האסורות ומקריאת עיתונים וספרים חילוניים, אף אם ניזהר מלהסתובב ברחובות, הרי עדיין חשופים אנו לפגיעתה של האווירה השורה והשולטת תוך כדי משאנו ומתננו עם אנשים כאלו ואחרים, שהרי זו הסיבה לאיסור להסתכל בפני אדם רשע. היכן נמצא אנו את אותה ישיבת שם ועבר שתחסן ותחשל אותנו ותאפשר לנו להחזיק מעמד בפגעיו הרוחניים של העולם הסובב.

התשובה אחת היא - תורה מגנא ומצלא. רק ע"י גיעת התורה יוכל איש ישראל להישמר מזרמי ופגעי העולם ולהישאר בגדר אדם. והמתבונן יתבונן וישים אל ליבו כי אין בדברים כל חידוש שכן רואים אנו דבר יום ביומו את תוצאותיו הקלוקלות של "חינוך" שלא ע"פ דרך התורה.

האחיזה בעץ החיים, בתורה הקדושה, היא זו אשר ביכולתה ובכוחה להגן ולשמור מפני הרוח הרעה הנושבת בחוצות. אף בשעה שאין האדם עוסק בתורה אלא נאלץ לעסוק בחיי המעשה, אם גם בעת הזו ימשיך האדם להיות קשור קשר בל יינתק לתורה ולמצוותיה והיא תנהלנו בכל אורחות חיו, כי אז יזכה האדם בכל זמן לשמירתה של תורה, שמירה מעולה.

תורה מגנא ומצלא

שנים רבות ומתחנך בבית החינוך המפואר של יצחק אבינו. באותם שנים ממית עצמו יעקב באוהלה של תורה, מתעלה ומתגדל עדי דרגת "איש תם יושב אוהלים".

כל זאת עדי אותו רגע בו הוא מצווה ע"י אביו בשלהי פרשת תולדות "קום לך פדנה ארם". יעקב נאלץ לעזוב את חממת הבית הגדול בו שהה עד אותו יום, לעקור עצמו משורשיו הרוחניים וללכת פדנה ארם. דומה כי היה הדבר קשה מנשוא עבור יעקב, אולם עם זאת אין אנו מוצאים ולו נסיון אחד של יעקב לבטל או לשנות את "רוע הגזירה". מוצאים אנו רק זאת - "וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם" (בראשית כ"ז). שומע יעקב את אשר אמרו לו אביו ואמו, אין הוא מהרהר, נוטל חפציו יוצא לדרך עדי פדנה ארם. יעקב מצווה ועושה.

והנה כאשר יוצא יעקב מבאר שבע ושם פעמיו בואכה פדנה ארם במצוות הוריו, למרות זאת מתעכב הוא בדרך. ואין זה עיכוב של יום או יומיים, ואף לא עיכוב של חודש או שנה. ארבע עשרה שנה תמימות מתעכב יעקב. ארבע עשרה שנה בהם אין הוא רואה את הוריו, ארבע עשרה שנה בהם נבצר ממנו לעסוק במצוות כיבוד אב ואם, ארבע עשרה שנה יושב יעקב ושוקע בעמלה של תורה בישיבת שם ועבר. ובאותם שנים, מוצאים אנו ברש"י - "וישכב במקום ההוא - לשון מיעוט, באותו מקום שכב אבל ארבע עשרה שנים ששמש בבית שם ועבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה" (בראשית כ"ח י"א).

והן ישאל השואל - על מה ולמה דווקא בעת הזו בחר יעקב להשתקע בישיבתו של שם ועבר, מדוע דווקא כעת? הרי לכאורה נכון היה יותר שיזרז עצמו יעקב לפדן ארם וממילא להקדים ולשוב לבית הוריו. מדוע בחר יעקב דווקא כעת לשמש בישיבת שם ועבר, דבר אשר במשך כל שנותיו בבית אביו ואמו לא מצא לנכון לעשות.

בס"ד נזדקק לביאור הדברים ומיניה וביה נשתכר יסוד גדול ונחוץ לכל החפץ להימנות על קהל יראי ה' - כפי שהקדמנו ואמרנו, בעת יציאתו של יעקב מבאר שבע הרי הוא מתנתק מבית אביו ואמו, מהחממה הרוחנית בה גדל. ואם לא די בזאת, הרי יודע יעקב כי הולך הוא למקום של שממה רוחנית, למקום המשמש כר נרחב

תכלית

כל אדם ואדם

לשמש כמרכבה וככלי

קיבול לקדושה ולטהרה.

הדרך לכך אחת היא -

"יעקב איש תם

יושב אוהלים".

מצינו בילקוט שמעוני - "והנה ה' ניצב עליו - אמר ר' שמעון בן לקיש האבות הן הן המרכבה, ויעל האלוקים מעל אברהם ויעל מעליו אלוקים והנה ה' ניצב עליו". על דברים אלו מוסיף הרמב"ן - "והצדיקים הן הן המרכבה".

העולה מן הדברים כי תכלית כל אדם ואדם לשמש כמרכבה וככלי קיבול לקדושה ולטהרה. הדרך לכך

אחת היא - "יעקב איש תם יושב אהלים".

על כל אדם ואדם להפוך את עצמו לבחינת ישיבת שם ועבר. רק ע"י יגיעת התורה, רק ע"י שנהפוך את הקדוש לעיקר והגשמי לטפל ונקפיד על שמירת הפה העיניים והמחשבה, רק ע"י כך נזכה לשמש בית קיבול, קנקן המחוסן מפני השפעות חיצוניות, קנקן הראוי להכיל תורה וקדושה.

למען דעת

הגאון ר' איסר זלמן מלצר זצוק"ל - מרן בעל "אבן האזל"
י' כסלו תשע"ו - ס"ב שנים לפטירתו

קביעות הייתה לרבינו בימי שישי לדבר בלימוד עם הגרא"ז. פעמים ואף באמצע השבוע הייתה מזדמנת לרבינו הזדמנות לדבר ולעסוק בלימוד עם הגרא"ז.

היה זה באחת הפעמים עת אור רבינו עוז וביקש מהגרא"ז לקבוע זמן אף באמצע השבוע. לאחר בחינת הדברים מצא הגרא"ז כי הזמן היחיד אותו יהיה באפשרותו לייחד בעבור רבינו יהיה בזמן סדר מוסר ומעריב בישיבה. המשיך רבינו וסיפר - "דומני כי גם אם הייתי מבקש ללמוד עם רבינו בזמן זה, היית נענה בשלילה. אולם אני לא ביקשתי, שכן נראה היה ומובן מתוך דברי הגרא"ז שבזמן סדר מוסר ומעריב לא ניתן לקבוע קביעות ללימוד". בהזדמנות אחרת הוסיף רבינו - "איני מתחרט על כך. סדר מוסר הוא המעצב את אישיותו של האדם, ומשכך צריך היה לשמור על קביעות זו".

במשך תקופה מסוימת קבעו קבוצה מבני הישיבה, ובניהם רבינו, לשמוע שיעור מפי הגרא"ז מידי שבת.

באחד הפעמים נבצר מהתלמידים להגיע לבית הגרא"ז עקב גשם עז שניתך ארצה. בשבת שלאחמ"כ התנצלו התלמידים בפני הגרא"ז על כי נבצר מהם להגיע לשיעור בשבת הקודמת. הגיב להם מרן הגרא"ז ברוב ענוותנותו - "טוב מאד שלא באתם, באם הייתם באים בגשם לא היה לי במה לשלם לכם על כך!" כשיספר את דבר המעשה, הוסיף רבינו בהתפעלות - "הרבה אמר את הדברים בכזו פשטות..."

במשך השנים זכינו לשמוע מפי רבינו עובדות רבות אודות רבו "הרבה" ר' איסר זלמן זצוק"ל. אנו נביא בזאת עובדות ששמענו מפיו עת שוחח רבינו עם בני משפחת הגאון ר' שניאור קוטלר, בביקורם במעונו של רבינו בחודש אב תשנ"ח.

הגיב מרן הגרא"ז ברוב ענוותנותו - "טוב מאד שלא באתם, באם הייתם באים בגשם לא היה לי במה לשלם לכם ע"כ!"
... "הרבה אמר את הדברים בכזו פשטות..."

רבינו נשאל ע"י בני משפחת קוטלר כיצד החל הקשר והקירוב לגרא"ז. לשאלה זו ענה רבינו - "כשנפרדתי מהרבה (הגר"ש היימן) לפני נסיעתי לא"י, אמר לי הרבה, לך ללמוד בישיבת חברון והיה

מקפיד היה רבינו במשך כל השנים לשמור את יום היארצייט של רבו הגדול כאביו ממש, עד כי היה עולה לתורה במפטיר בשבת הקודמת ליום היארצייט.

לתלמיד של הגרא"ז. אכן השתדלתי לקיים את דברי הרבה. כך נוצר ונהיה הקשר הגדול עם הרבה ר' איסר זלמן עד יום פטירתו".

מן הידועות ומפורסמות היא קרבתו של רבינו זללה"ה למורו ורבו הגרא"ז זצ"ל. עדות נאמנה לקרבה זו מוצאים אנו במכתב אותו כתב הגרא"ז לקראת הוצאתו לאור ע"י רבינו של ספר "עמק השער" - "הנה יראו הקובץ הראשון מספר עמק השער שחיבר ידידי וחביבי הרב הגאון המצוין בחו"ב בחדרי תורה ובסברה ישרה ועמוקה מו"ה הרב מיכל יהודה ליפקוביץ' שי' ר"מ בישיבת תפארת ציון ב"ב. והנה הרב המחבר הוא מגדולי מקורבי עוד מימי בחרותו ובהסכמתי ניגש אל העבודה הרבה הזאת עבודת הקודש... וב"ה הצליח הרבה בעבודתו..."

עוד עדות מעניינת לכשעצמה לקרבה הרבה, יכולים אנו למצוא במכתב אותו כתב הגרא"ז לוועדה להקצבת נייר מטעם השלטון הבריטי - כאשר ידידי... והוא מהמקורבים אלי ביותר עוד מימי בחרותו ועיינתי הרבה בספרו והוא מצוין... והוא חיבור נחוץ ומועיל לעורר המעיינים..."

ובבחינת "כמים הפנים אל הפנים" מוצאים אנו את אשר כתב רבינו על שער ספר "אבן האזל" אשר ניתן לו במתנה ע"י הגרא"ז זצ"ל, דברים אשר כתב רבינו עם הסתלקות רבו הגדול - "אהה, כי נשבה ארון הקודש ביום שלישי פרשת וישלח י' כסלו שנת תשי"ד ונשמת רבן של ישראל עלה השמימה בשעה 9:30 בבוקר והובא למנוחות אור ליום רביעי י"א כסלו, זצוקלה"ה".

מקפיד היה רבינו במשך כל השנים לשמור את יום היארצייט של רבו הגדול כאביו ממש, עד כי היה עולה לתורה במפטיר בשבת הקודמת ליום היארצייט.

נפשו גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל
גליון 70 ויצא תשע"ו

העלון יוצא ללא מטרת רווח וניתנת
רשות לצלמו למטרת זכויה חרבים בלבד.
לתרומות ותנצחות, חספת מעיים, חצצות וחצרות
יש לפנות בטלפון: 0527-69-79-44
או בדוא"ל shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

מרגלא בפומיה דרבינו ז"ל "אדם חי בד' אמות שלו - בתפיסת העולם שקבע לעצמו". היינו שלמרות שכולנו חיים באותה מציאות גשמית אך אצל כל אחד המציאות אחרת כפי תפיסת העולם שלו. ועד כמה שיטרח לעצב לעצמו השקפה על המציאות כפי הדעת תורה כך יסורו ממנו בלבולי הדור. בעיקר עמל להעמיד בצורה ברורה תכלית הגלות האחרונה תחת שלטון הערב ערב בארץ הקודש, הסכנות המסוכנות לגלות זו והתפקיד שלנו בעת הזאת. מכאן נבעה מלחמתו בעיתונים [גם החרדים ביותר] עפ"ל [בהיותם מתיחסים אך ורק למציאות הגשמית שהיא שקרית לחלוטין] ו"שקר שחוזר על עצמו סופו נקבע לאמת". המאמר הראשון מצטרף למאמרי על התקופה שיש בכחם להאיר הדרך במחשכי הגלות האחרונה עד יבוא גואל בב"א [סוף המאמר יובא בגליון הבא א"ה]. בהיותנו עוסקים בפרשיות בני הכלל ישראל על ידי רחל ולא ראינו להביא כאן בהמשכים מאמר נפלא שמבאר פנימיות ענין האמהות. רבינו ז"ל מסיים המאמר במכאן ילמדו כצד ללמוד פרשיות התורה, ביראת הרוממות [בדרך כלל המאמר השני עמוק יותר]. במסגרת ישנו מכתב נפלא ובו הדרכה בהירה לעליה בתורה.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא ש"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא תלית אך ורק בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

"מחצתי ואני ארפא" - התגברותו על הרע שבקומת האדם

יש לבאר על מה מדובר במש"כ "מחצתי ואני ארפא". ונראה שהמכוון בזה עפ"י היסוד שקיבלנו מרבותינו, וכמדומה שהרמח"ל זצ"ל בדעת תבונות מרחיב בזה, דהנה ידוע שהאדה"ר בעצם יצירתו היה מוזכך מאוד, ואם היה נדבק בעץ החיים היה הרע משולל ממנו מכל וכל, כי היה מופקע מרגש של רע לגמרי, והיה חי חיים אמיתיים בדרגה עליונה, להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו, אבל אכילתו מ"עץ הדעת טוב ורע", נתנה לו חיבור בעצם עם הרע, שכן אכילה מורה על החיבור הגדול ביותר עם המאכל, ונכנס הרע לתוך קומתו. ומכיון שנטה ברצונו לכוון הרע, הכניסוהו למבחן קשה יותר, באם יוכל לעמוד כנגד הרע שבתוכו. ומעתה הוטלה עליו עבודה עצומה להתמודד עם הרע שבתוכו גופא, ותערוכתו זו של הרע בתוך האדם, התפשטה בכל הגובה של קומתו, מראשו ועד רגליו. ידוע שקומתו חבקה את כל הדורות כולם, וכל דור מושרש במקום מסוים בקומת האדם הראשון, ועפ"י נמדדת האיכות של אותו הדור. וע"כ המבחן של ההתמודדות נגד הרע שבפנים בכל דור ודור יש לו פנים אחרות, לפי הגובה של אותו הדור. לכן בכל דור הנמוך מחבירו יש יותר התגברות של הרע והמבחן קשה יותר, עד הדור השפל ביותר, המושרש ב"עקב" של אדה"ר, הוא דור "עקבתא" דמשיחא, שיש בו התגברות עצומה של הרע, בציורי

אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים [עניני ישראל עמ' שצ"ה]

המקור בתורה לעצת חז"ל "אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים"

במשנה (סוף סוטה) ציירו חז"ל את המצב בשפל בעקבתא דמשיחא, חוצפא יסגי וכו', ומלכות תיהפך למינות ואין תוכחת וכו', וחכמת סופרים תסרח וכו', זקנים יעמדו מפני קטנים, בן מנוול אב, בת קמה באמה, כלה בחמותה, וכו' ע"כ. ציורי שחיתות נוראיים במדות ודרך ארץ, באין פוצה פה ומצפצף. מה שהיה בלתי אפשר במשך כל הדורות נהיה לא רק אפשרי אלא שכאילו כך צריך להיות, מצב ירוד עד מאוד. ובמה אפשר להתקיים בדורות אלו? הדריכו אותנו חז"ל במשנה שם, "ועל מה יש לנו להשען? על אבינו שבשמים"! לא לחנם בחרו חז"ל בלשונם, לשון ערומים, את ההגדרה "על אבינו" שבשמים, כי באמת רק בזה מונח הבטחון שנתקיים במצב השפל הזה, וכפי שיתבאר בס"ד.

נלמד תחלה את המקור לעצה זו של חז"ל, מפסוקים כמעט מפורשים בתורה בשירת האזינו (דברים ל"ב) המקיפה את כל מה שאירע לעם ישראל במשך הדורות עד ביאת הגואל ב"ב, "כי ידין ה' עמו ועל עבדיו יתנחם", מבואר שיגיע זמן שתהיה נטיה להוציא את עם ישראל מן הגלות, ואז "כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב", עם ישראל יהיה במצב ירוד ושפל, שאין להם זכות להוושע, ואין מי שידריכם בדרך ישרה, מפני ש"חכמת סופרים חסרה", ואין תוכחת, "ואמר אי אלהימו צור חסיו בו, אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם וגו', שאין שום כחות טבעיים שאפשר לסמוך עליהם, והכל יתמוטט, ויראו בחוש שאין על מה לסמוך כלל. ממשיך הפסוק "ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי, אני אמית ואחיה, מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל". גם במצב נורא זה, שהוא דור שכולו חייב, "ולא זכו" להגאל מכח מעשיהם, יושיעם השי"ת למען שמו, וכמש"כ הרמב"ן שם דלא הוזכר כלל בשירה זו תנאי של תשובה כפי שהוזכר בפ' נצבים, ומזה יווכחו בהתנשאותו של הקב"ה, שהוא למעלה מחוקי ההנהגה הקבועים, ש"אני אני הוא ואין אלהים עמדי", כלומר שאין כח במדת הדין לקטרג ולמנוע את ישועתו. הנה לנו מקור נאמן בתורה"ק שגם במצב הירוד של עקבתא דמשיחא, יש לנו להשען על אבינו שבשמים, שיושיענו בכל אופן שהוא.

השחיתות הנוראים שהזכירו חז"ל במשנתם הנ"ל, זהו כבר השיא של שחיתות הרע ואין מצב גרוע מזה בכדי שיבחנו בו. במצב זה יבנה הקב"ה את כח הטוב, שיסיר לב האבן מבשרינו ויתן לנו לב בשר, "ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלקיך בכל לבבך וגו'", ויביא את הגאולה העתידה. זהו הפירוש בפסוק הנ"ל "מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל", שאחרי כל התגברות הרע בעולם מדור לדור עד תכליתו, שהרע מוחץ ושובר כמעט כל חלקה טובה, ירפא השי"ת את קומת האדם, ויחזק את הטוב שבו, ויווכח ש"אני אני הוא ואין אלהים עמדי".

אחר שלמדנו בס"ד את המקור לעצה של חז"ל "אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים", ניכנס לעצם הענין שרצינו לבאר, מה החזיק את עם ישראל במשך הדורות, ומהו הבטחון של הדור האחרון התלוי ב"אבינו שבשמים" דוקא.

בית רבי וחכמי דורות – תורה ויקר תפארתה

בסוף התוכחה שבפרשת בחוקותי כתיב (ויקרא כ"ו מ"ד) "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא גאלתים לכלותם להפרי בריית אתם אני ה' אלקיהם". ופירשו בגמ' (מגילה י"א א') תנא "לא מאסתים" בידי כשדים, שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה, "ולא געלתים" בימי יונים, שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיהו כה"ג, "לכלותם" בידי המן, שהעמדתי להם מרדכי ואסתר, "להפרי בריית אתם" בימי פרסיים [נהכונה לגלות אדום כמבואר במפרשים] שהעמדתי להם בית רבי וחכמי דורות, "כי אני ה' אלקיהם" לעתיד לבוא, שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם עכ"ל הגמ'.

מבואר שהגם שבגלויות ראשונות היתה אפשרות להתקיים ע"י "עבודה" כחשמונאי ובניו, או "תפילה" כמרדכי ואסתר, אבל בגלות אדום צריך דוקא את כח התורה, "בית רבי וחכמי הדורות". [אגב, הסיבה לכך כי אדום הוא עשו, המתנגד העיקרי ליעקב איש תם יושב אהלים ולכן כח העמידה בגלות הוא בדוקא ע"י התורה"ק ואכמ"ל בזה]. וכן איתא בב"ב (דף ח' א') "גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם" אמר עולא פסוק זה בלשון ארמית נאמר, אי תנו כולוהו עתה אקבצם, ופרש"י רובן יהיו שונין ועוסקים בתורה כשיגלו בעמים, עתה אקבצם, בקרוב אקבצם ע"כ. וכן איתא בזכות המשניות מתכנסות הגלויות (מד"ר ויקרא פ"ז). שרבינו הקדוש כלל במשניותיו ברמזים ומילים קצרות את כל התורה שבע"פ שחידשו חכמי הדורות שקדמו לו, ומכחו של "רבי ו"חכמי הדורות" ממשיכי דרכו, היא זכות הקיום של עם ישראל בגלות אדום.

אמנם צ"ב מהו המכוון בבטוי "בית רבי" ולא סתם "רבי", ונראה שהביאור הוא כך. העמדת התורה על תלה, אינו רק מכח עצם לימוד התורה, אלא יש דבר נוסף שהוא חשוב יותר אפי' מעצם הלימוד, והוא הנקרא בלשון חז"ל "כבוד התורה", היינו שצריך להעריך את גודל יקר ערך תפארתה, שהיא מובדלת מכל חפצי תבל, וכל חפציק לא ישוו בה, אפי' חפצי

שמים (מו"ק ט' ב'), וכל המצוות כולן אינן שקולות כדבר אחד מן התורה (ירושלמי פאה ד' א') ובמגילה ג' ב' אמרו לדינא "דכבוד התורה עדיף מתורה" עיי"ש. זהו המכוון ב"בית רבי", שכן רבינו הקדוש זכה לתורה וגדולה במקום אחד, ומובן שאינו בכדי שיאכל וישתה, שהרי לא נהנה מן העולם אפי' באצבע קטנה, אלא גדולתו נועדה ליקר את חכמת תורתו, והוא היה נשיא ישראל - "מחוקק מבין רגליו", שהיה לו שלטון מוחלט על כל ישראל, ומכח כבוד התורה שהיתה לו, העמיד את קומת התורה על תלה כראוי.

"וחכמי הדורות" ממשיכי דרכו של רבי מעמידים את עם ישראל בגלות באופן זה בדוקא, שהציבור מעריך את גדולתם, ויש להם שלטון מוחלט בציבור, ועי"ז עומדת התורה במקומה הנכון, שהיא מובדלת ומנושאת מכל ענין אחר שבעולם, וזהו כח העמידה של עם ישראל במשך אורך הגלות.

חוצפה יסגי - ביטול כבוד "בית רבי"

אמנם יש ירידת קומת התורה מדור לדור, הן בעצם ידיעת התורה, הן בשלטון חכמי התורה על הציבור, והבאנו כ"פ דברי הגר"א ז"ל בכתביו שהמשיל את תהליך ירידת קומת התורה בגלות אדום מדור לדור לתהליך של מוות. יציאת הנפש, אכילת הבשר ע"י רימה, פיזור העצמות, רקב עצמות, עד כלפי דורו כותב הגר"א ז"ל שהגיע לדרגת "תרודת רקב" שזוהי תכלית הירידה שהגענו לעפר, ולכן "אנו מקוין עתה לתחייה"מ שנאמר התנערי מעפר קומי" עכ"ד בקיצור נמרץ. ואכן מאז דורו של הגר"א ז"ל התחילה להתפתח תקופת ההשכלה הארורה, שפרקו עול חכמי ישראל, שלא יהיה להם עוד משמעות בציבור [א.ה. במקום אחר כתב שמהלך זה חדר גם לתוך הציבור ומתבטא בחוצפה כלפי גדולי הדור והוא נובע מחדירת השפעת הערב רב פנימה ה' ירחם עין עיני ישראל מאמר כבוד התורה], זוהי הפגיעה הגדולה ב"בית רבי", שנפגעה "ההערכה" לחכמי הדורות, ועי"ז פוקעת המשמעות של התורה בעולם. כי יש ציור מדוקדק של מסירת התורה, שצריך לבוא בציור של כבוד והערכה, אבל כשנפגע ערך התורה, הוא ביטול התורה עצמה מישראל.

זוהי ממש הגדרת חז"ל הק' במשנה הנ"ל, "בעיקבתא דמשיחא חוצפה יסגי", זקנים יעמדו בפני קטנים וכו', היינו שיתבטלו כל הערכים של גדול וקטן, וננסים יתמודדו וישתוו עם ענקים בתורה, ממילא שוב אין צריך להתחשב עם דעת חכמי התורה, זוהי פריקת עול של "בית רבי" לגמרי.

והגר"א ז"ל בחן וראה בעומק חכמתו את ניצני הקלקול במעמד חכמי התורה, והתפתחות "החוצפה" בציבור, על כן הגדיר את דורו ש"הגענו לעפר", שיא השפלות האפשרית, ואחרים יגידו שזהו רוח הקודש של הגר"א ז"ל, ואיך שיהיה הגדרת התקופה שהיא תקופת ה"עפר", הוא בזה שנהרס שלטון חכמי התורה, וזהו איבוד כח התורה של "בית רבי".

הדרכה לעליה בתורה [אגרות דעת א' ב' ג']

האדם בלידתו הוא בטבעו עיר פרא, והכניס הקב"ה בו נשמה עליונה מאד מתחת כסא כבודו, עם משרתו שהוא השכל הישר, כדי לרסן עיר פרא זה וליצר ממנו דמות אדם, זהו עיר פרא אדם יולד. עיקר כח המרסן הוא עפ"י דביקות השכל לתורה דאז הוא מסוגל לשמוע צלילי עדינות החיים של הנשמה הקדושה בת העליונים שבו, והוא דרך העליה. אין עולים ומתגדלים ביום אחד ובשנה אחת רק ניתן לאדם ערך שמונים שנה לפתח גידולו. עפ"י האריכות הזה יכולים להבין איזה תכלית גדול הוא צריך להגיע ואיזה אושר מופלא ממתין לו בגמר גידולו.

מדידת הגדלות הוא לפי שיעור הדביקות בתורה ומצוות בכל יום. כל יום שעבר בלימוד ובקיום המצוות הוא השגת עוד שלב מההתפתחות, והוא אושרו. אין לעמוד לפני ראי בכל יום ולראות אם נתגדל עוד סנטימטר ברוחניות, רק להיות כשור לעול וכחמור למשא ולחרוש כל יום הלאה, ולא להביט לאחוריו כלל, ולהאמין באמונה שלמה וברורה כי אכן הוא מכניס בנשמתו אוצרות שמימיים מחמדת כל החמודות¹, והם יוליכוהו ישר בדרכו הגדולה בת השמונים שנה. והעיקר שאחרי שמישים קנין לעשות שמירה עליו, שמירה מעולה שלא יהא נפסד. ובזה העיקר הוא שמירת הפה מדיבורים האסורים כמ"ש הח"ח צ"ל כמה פעמים בזה. והשני לשמור המח מהרהורים רעים אשר אבי אבות הטומאה הוא הרהורי נשים. ובנקיות שני כלים אלו תלך בטח בדרכך והשי"ת יתן לך שמחת ואושר החיים ובכל אשר תפנה תצלית. ימי הנעורים הוא הזמן שבטבע נמצא רענונות וחשק בחיי האדם, וצריך להכניס תחת מסגרת העליה ולעלות ע"י החשק לעליה.

תדבק בחברים טובים דוקא ויתקיים בך מאיר עיני שניהם ה'. אין שום הנאה של עוה"ז שוה לשעה של קורת רוח ממתיקות עריבות הנאת השגת דברי תורה. תדבק נפשך הטהורה בה ותזכה לטעום מעין העוה"ב בעוה"ז. להצלחתך בזה ובבא תשקיע כל עיוניך בתורה ותפלה וכל חוץ מזה הבל הבלים הוא ואין בו ממש, ואין ראוי כלל להקדיש תשומת לב אפי' לרגע כי אין בו מאום.

עומק סוגית רחל ולאה [עיני ישראל עמ' תקס"ט]

שמענישים על הרע, מדה במדה, אבל לא שוללים אותו לגמרי, שהרי כל העבודה מיוסדת עליו, שלא כמו במהלכי היחוד, שהרע משולל ומופקע לגמרי.

האדם צלם אלקים לב' דרכי ההנהגה בדעת עליון ובדעת תחתון

והנה האדם נברא בצלם אלקים, היינו שהוא משמש כמשל ובבואה מדויקת לכל דרכי ההנהגה של הקב"ה, וכל הדרכים כלולים בו. הן הנהגת היחוד והן הנהגת המשפט, כי יש בו דרכים האחוזים בהנהגת היחוד, ודרכים האחוזים בהנהגות המשפט, כפי שיתבאר בס"ד להלן.

מרכז קומת האדם הוא בכח הדעת, כמ"ש בגמ' נדרים מ"א א' על ענין הדעת, "דא ביה כולא ביה, דלא ביה מה ביה וכו'". מבואר בזה שהדעת חובקת את כל תכונות האדם, ואם יש בו דעת, יש לו את כל התכונות והמעלות של אדם, ואם אין בו דעת, אין בו כלום, ונמצא דמה שהאדם הוא בצלם אלקים, שחובק את ב' דרכי ההנהגה של מעלה הנ"ל, הכל מונח בכח הדעת שבו, עליונותה של הדעת אחוזה בדרכי היחוד של מעלה, ונקראת דעת עליון, וחלקה התחתון של הדעת אחוזה בדרכי המשפט של מעלה, ונקראת דעת תחתון. עד כאן הגדרת המושגים נתקדם לתוכן הדברים.

ב' סוגי הדעת חלוקים זה מזה בענין הפקעת הרע כפי שהתבאר לעיל. הדעת עליון האחוזה בדרכי היחוד, שוללת לגמרי את כל קיומו של הרע, וע"כ אדם שזוכה להשיג דעת עליון, אין לרע אחיזה בו. משא"כ הדעת תחתון האחוזה בדרכי המשפט, נותנת מקום לרע ורק צריך בכח הדעת להגביר את הטוב על הרע.

בפרשיות העוסקות ביעקב אבינו ע"ה וזיווגו עם רחל ולאה ישנם ענינים המקיפים את כל עולמו של אדם, ונשתדל להכנס קצת לעומק הדברים לפי ערכנו. הדברים יחלקו לג' ענפים. ענף ב' וג' יובאו בהמשך.

ענף א' שלמות מטתו של יעקב – קישור דרכי היחוד עם דרכי המשפט

דרכי היחוד שוללים את הרע, ובדרכי המשפט, יש לו קיום

הנה הקדמונים ז"ל שקיבלו את האמת לאמיתה של תורה, גילו לנו שיש ב' דרכים בהנהגתו ית', הדרך הא' היא הנהגת היחוד היינו שמנהיג את העולם עפ"י רצונו ית' בלבד, והגדירוהו בזה"ל "רצון פשוט" כלומר "מופשט" מכל החילוקים וההגבלות שיש בעולם, אלא פועל הכל ברצונו, בלי להיות תלוי בשום חוק וגבול כלל, דאין שום מעצור ליכולתו, ואין גבול לאפשרויות פעולותיו.

הדרך הב' היא דרכי המשפט, היינו שמנהיג את העולם בדרכי גבול ומדה, וע"ז מיוסד ענין העבודה, שהם דרכים של מדה במדה, שמעשה טוב נותן את האפשרות להשפיע טוב, ומעשה רע ח"ו, גורם לגבול ועצירה של השפע.

ישנו חילוק יסודי בין דרכים אלו בענין קיומו של הרע. בדרכי היחוד נשוללת לגמריאת כל מציאות הרע, כי הכל אפס ממש לעומתו, שהוא הפועל הכל כרצונו, ולא יתכן כלל שום התנגדות של הרע. לעומת זאת, בדרכי המשפט יש קיום לרע, להעמיד את עבודת הבחירה של האדם וכדברי שלמה המלך "במקום המשפט – שמה הרשע" (קהלת ג' ט"ז), והגם

"והיה הויה לי לאלוקים" – קישור דרכי

היחוד עם דרכי המשפט

בפרשת ויצא, לאחר חזון החלום הנורא, התפלל יעקב ואמר "והיה הויה לי לאלוקים", ופירש"י שיחול שמו עלי מתחילה ועד סוף, שלא ימצא פסול בזרעי עב"ל. והיינו התפלל שלא יהיה כאברהם ויצחק, שיצא מהם זרע פסול, אלא שיהיה כל זרעו קודש, ותהיה מטתו שלמה. וצ"ב מה הוא המובן בצירוף ב' שמות הללו ש"הויה" יהיה לו ל"אלוקים", וכן צ"ב למה מתבטא ענין זה ש"הויה לי לאלוקים" במה שכל זרעו קדוש.

לאור מה שהבאנו למעלה [אות א'] נבין תחילה החילוק בין שם הויה לשם אלקים. הנה שם הויה, הוא לכל הדעות שם המפורש, שמורה עליו ית' ביותר, שהוא מהוה הכל, ולא כשאר שמות שאינם נמחקים, שמדברים על פעולות מסוימות בהנהגת העולם, שמתנהג באופן זה או באופן זה, אבל שם הויה מורה על עצם היות העולם יש מאין, שבלא היותו ית', הכל אפס גמור, והוא מורה על הנהגת היחוד, שאין שום דבר עצמי זולתו, דלולי שפע הקיום שנותן השי"ת כסדר אין שום דבר קיים כלל, וע"כ נקרא שם המיוחד, שמורה על יחודו ית'. מאידך, שם אלקים נמצא גם בשימוש של חול, שהרי דיין נקרא אלהים, על שם היותו בעל כח בדרכי המשפט, ומבואר שיכולת של משפט נקראת אלהים, וממילא גם שם אלקים קודש, מורה על הנהגת המשפט של הקב"ה, בדרכי מדה במדה.

כעת נבין בקשתו של יעקב אבינו "והיה הויה לי לאלוקים", דמה שהוא אחוז בדרכי היחוד של מעלה, שהוא הנהגת הויה, ששולל את קיומו של הרע לגמרי, ירד ויתגלה גם לתוך דרכי המשפט, וישלול שם את הרע לגמרי, הינו שמקום המשפט הנותן בעצם מקום לרע יתקשר בקשר אמיץ עם דרכי היחוד, ויתבטל הרע גם ממקום המשפט, וממילא לא ימצא שום פסול בזרעו, כי כבר נשלל הפסול והרע לגמרי [א.ה. מובנו הפשוט שענין הדעת הוא השגת הדבר והפנמתו (מלשון חיבור) וזכה יעקב להשיג, ע"י תפילה זו של "והיה הויה לי לאלוקים" שאין באמת שום שליטה לרע למטה, גם במקומות שם הבחירה נמסרת לאדם ונראה שיש רע. ולכן יעקב הוא בחיר האבות והוא כנגד התורה כי התורה היא המגלה הלוט מעל ערפל הבריאה שיש בכל מצב ומצב רק רצונו ית'. ודעת לנכון נקל שלכן הוא זה שהועמד בנסיגות שבאו לבחון נקודה זו דייקא להזיזו מיציבות זו ואכמ"ל].

ואכן כאשר נתברר לבסוף שמטתו של יעקב שלמה, שלא נמצא פסול בזרעו, היה משום שאכן חל עליו שם הויה, כמ"ש חז"ל (פסחים נ"ו א') שלפני פטירתו נסתלקה שכינה ממנו, וחשש שמא יש פסול בא' מזרעו, אמרו לו בניו, שמע ישראל – ישראל סבא, הויה אלוהינו הויה אחד, כשם שאין בלבך אלא אחד, כך בליבנו אין אלא אחד, זוהי העדות על היחוד הגמור.

עומק הענין שלא נמצא פסול ב"זרעו"

ויש לבאר מדוע התאמת שחל עליו יחוד "הויה לי לאלוקים" דוקא בשלמות זרעו. כידוע שהולדת הדור השני מתיחסת בעיקר לכח הדעת, שהרי בלשון המקרא נקרא הזיווג בלשון דעת וידע האדם וגו' וכיו"ב. ונתבאר לעיל [אות ב'] שכח הדעת יכול לכלול את ב' דרכי ההנהגה של מעלה, א. דרכי היחוד בדעת עליון, ב. דרכי המשפט בדעת תחתון וזהו כלל קומת האדם והוא עיקרו של הצלם אלקים. וע"כ מובן שאם זכה שיתקיים בו "והיה הויה לי לאלוקים" היינו שדרכי ההויה - הנהגת היחוד, יבקעו לתוך דרכי האלקים - הנהגת המשפט נמצא שהיתה דעתו שלמה [א.ה. כי נתקשרו הדעת עליון לדעת תחתון]. ובהיות שהזרע הוא מכח הדעת כמש"כ ממילא שלמות הדעת באה לידי בטוי בעיקר אצל זרעו, שלא היה בהם פסול [א.ה. היינו בנים שסטו מדרכו של יעקב דרך התורה] שהרי משמעות בקיעת הדעת העליונה לתוך הדעת התחתונה היא שדרכי היחוד [שבדעת עליון] שוללים את הרע מן הדעת תחתון לגמרי, ע"כ ממילא לא היה פסול בזרעו. והעמיד שבטים שאמרו "הויה אחד" - אין בליבנו אלא אחד.

שלילת הרע אצל יעקב אבינו ועדיפותו בבנין האבות

[א.ה. לפי זה הולך רבינו לבאר לשון המקרא שנראית קצת תמוהה] הנקיות של יעקב בענין ההולדה נתבאר במה שאחז"ל על בקשת יעקב מלבן, "הבה את אשתי ואבואה אליה" ואמרו חז"ל [הובא ברש"י] הרי אפי' קל שבקלים אינו אומר כן, אלא להעמיד תולדות נתכוון. כלומר שעסק ההולדה, היה אצלו קודש קדשים, בטהרה גמורה, בלי שום תערובת של פסולת, והיה אצלו כמצות תפילין וציצית ממש. היה זה מכח בקיעת הדעת העליון השוללת את הרע, למקום הדעת תחתון. היינו שגם בעסק הגשמיות, במקום המשפט - מקום העבודה והבחירה, נשלל הרע לגמרי, והיה כולו קודש לה'.

ובזה היתה העדיפות של יעקב אבינו ע"ה על ב' האבות שלפניו בבנין קומת עם ישראל. שכן אברהם אבינו העמיד את כח האהבה, שהוא יסוד קיום הרמ"ח מצוות עשה [כמש"כ הרמב"ן פר' יתרו בדיבור דשבת], ויצחק אבינו העמיד את כח היראה, שהוא יסוד השס"ה לא תעשה [כמש"כ הרמב"ן שם], שכל א' מהן הוא שלמות בחלק אחד בלבד, אבל יעקב אבינו ע"ה היה בו את כח הדעת, שהדעת הוא חפצא של כללות כל הכחות, וכלישנא דגמ' הנ"ל "דדא ביה - כולא ביה", וממילא כלולים בו ב' הכחות של אברהם ויצחק, ומנצל פעם את כח האהבה, ופעם את כח היראה. ובכח הדעת יש ב' מדרגות, דעת עליון ודעת תחתון, והגיע יעקב אבינו לשלמות הגמורה בכח הדעת, שנתקשרו ב' הדעות יחד, ונשללה אפשרות הרע, גם מן הדעת תחתון, וע"כ בבנין השבטים ע"י כח הדעת, לא היה שום שמץ פסול.

פנינים

משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

- פרשת וייצא תשע"ו -

חיוב מעשרות בקיבל דרך נס

וְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי עֶשֶׂר אֲעֲשֶׂנּוּ לָךְ (כ"ח כ"ב)

הנה בספר 'בנין דוד' על התורה (להג"ר דוד בעריש מיזליש זצ"ל אב"ד אוהעל) מביא לפרש בשם נחלת יעקב (הקדמון), דהנה שני דברים הם שהקב"ה מזכה לאדם, אחד דרך נס, ואחד דרך ברכה, והחילוק הוא ביניהם, דמה שהקב"ה נותן בדרך נס, פטור ממעשר, אבל מנכין אותו מזכויותיו, משא"כ מה שהקב"ה נותן דרך ברכה, חייב במעשר, אבל אין מנכין אותו מזכויותיו. ולזה ביקש יעקב אבינו ואמר 'וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך', שתתן לי דרך ברכה, אע"פ שאהיה חייב במעשר, בכדי שלא תנכה אותי מזכויותי. [ועיין בפרדס יוסף על הפסוק ויזרע יצחק (כ"ו י"ב)].

ובספר 'בנין דוד' הוכיח כדבריו, דמה שמקבל בדרך נס פטור מן המעשר, דהרי כתב ברד"ק (מלכים ב' ד' ז') בשם תוספתא של תרגום שאשת עובדיה באה לשאול מאלישע אם השמן שנוסף בנס חייב במעשר, וענה לה אלישע שפטור, מכיון שנתהווה על ידי נס.

ונראה דצריך עיון, דבפשוטו חייב במעשר כספים גם בדבר שנעשה בנס, ורק ממעשרות פטור, וטעמא דלא חשיבא גידולו מהארץ.

[וכעין זה אמרין דלא חשיב גידולו מן הארץ, דהרי מיישבים בנס חנוכה, דלא נעשה שמן חדש בנס, דאם כן היה פסול, דלא חשיב שמן דגידולו מן הארץ, אלא הנס היה דהתעצם שמן הקיים. אך הרי גם באלישע היה כן, דהתעצם השמן, ולכן ביקש שיעזוב הקצת שמן לתוך הכלים הריקים].

והוכחה להנ"ל, דהרי חזינן בגמרא מנחות (ס"ט א') בחיטים שירדו בעננים, דרך מפאת קרא דמושבותיכם פסול למנחות, אבל בלאו הכי היה כשר. אך אם כן אמאי מבואר ברד"ק דפטור ממעשרות, וצריך לומר כהנ"ל, דשאני טבל דבעינן גידולו מן הארץ.

אלא יש לבאר דכוונת הנחלת יעקב, דיוכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך' היינו לא רק שיפריש מעשר כספים אלא גם מעשר דגן.

ותשימם בכר הגמל

וְרָחַל לָקְחָהּ אֶת הַתְּרָפִים וְתִשְׁמֶם בְּכַר הַגָּמֶל וְתִשֵּׁב עֲלֵיהֶם וַיִּמְשֹׁשׁ לָבֶן אֶת כָּל הָאֹהֶל וְלֹא מֵצָא (ל"א ל"ד)

הנה אמרינן בקרא דרחל הטמינה התרפים בכר הגמל וישבה עליהם. ותיקשי, הא עבודה זרה אסורה בהנאה, והיאך היה מותר לשבת עליהם.

וכעין זה תיקשי בהא דאמרין בגמרא ברכות (י"ח א') דהמוליך עצמות המת ממקום למקום, ומתיירא מפני נכרים או מפני ליסטים, מותר ליתנם בדסקיא ויתנם על גבי חמור וירכב עליהם. ותיקשי היאך מותר לשבת עליהם, הא נהנה מן המת. [ובאמת יש לעיין האם עצמות המת אסורין בהנאה].

א. ליישב דלא חשיב נהנה

יש ליישב, דזה לא חשיבא נהנה, דבלא הכי גם היה יושב, אלא היה יושב יותר נמוך, וכי תימא דנהנה בהא דיושב יותר גבוה, הא לא איכפת ליה בהאי גובה, ובאמת בגוונא דרוצה לשבת דוקא יותר גבוה, נימא דבאמת מיתסר.

ב. הוכחה להנ"ל מהרש"ש

יש להוכיח כתירוץ הנ"ל, דהנה הא אמרינן דמצוות לאו ליהנות ניתנו, והיינו דעצם קיום המצוה לא חשיבא הנאה, ושרי לקיים מצוה בחפץ האסור בהנאה.

להתעסק בה לשוטחה לצרכה ולהצניעה, ובכל פעם יפטר מליתן לו, משא"כ בכגון מצוות שופר, דקיום המצוה אינו אלא זמן קצר, ויכול לדאוג לתקוע במקום שלא יבא שם עני באותה שעה. ואם כן תיקשי בנידון דידן, דהרי לכאורה ישבה על התרפים לזמן ממושך.

ויש לדון ליישב בכמה דרכים:

תירוץ א' - לקחה עמה עוד דברים

יש לדון ליישב, דלקחה עמה בהאי תרמיל עוד דברים, והרי יש לעיין במי שהולך בדרך לשתי מטרות, גם למטרה דמצוה, וגם למטרה אחרת, האם אמרינן בזה פטור דעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואם נימא דבכהאי גוונא ליכא פטור, אם כן אתי שפיר. אך באמת נראה לדון דגם בכהאי גוונא אמרינן דינא דפטור מן המצוה, וראיה, מחתן דפטור מקריאת שמע בלילה הראשון, אע"פ שחושב גם מצד המצוה, וגם מצד סיבה אחרת. וכן יש לדון בעוד ראיות.

תירוץ ב' - גרמא בעלמא

תו יש לדון ליישב, דהאי הנאה דנהנה מהא דנפטר מלתת פרוטה לעני, אינו הנאה ישירה מהעבודה זרה, ואינו אלא גרמא בעלמא. אך אין לומר כן, דהרי זה נסתר מתוספות בשבועות הנ"ל, דכתבו דמהאי טעמא חשיבא נהנה משופר דנאסר בהנאה.

תו, דנסתר מגמרא ערוכה בנדרים (ל"ג ב') לגבי השבת אבידה למודר הנאה, דמהאי טעמא חשיבין נהנה מבעל אבידה.

תירוץ ג' - עניי עכו"ם

תו יש לדון ליישב, דבאותה מקום שהלכו לא היו עניי ישראל. אך צריך עיון דמכל מקום איכא פטור ממצות אחרות. תו, דהרי חייב לתת צדקה גם לעניי עכו"ם משום קידוש השם. אך בזה העירו, דהיינו דוקא כשיש עניי ישראל, ונותן להם ולא לעניי עכו"ם, משא"כ כשאנו נותן כלל, ואומר שאין לו.

תירוץ ד' - למעוטי תיפלה

תו יש לדון ליישב, דהנה אמרינן בגמרא עבודה זרה (ס"ב א') דהשוכר פועל לעשות עמו בין נסך, אסור לקבל שכר, מכיון דחשיב נהנה מיין נסך דאסור בהנאה, ומכל מקום הא חזינן בגמרא (שם ס"ג ב') דאם שכרו לשבור חביות דיין נסך, שרי ליקח שכר, מכיון דכוונתו למעוטי תיפלה.

והכי נמי בנידון דידן, נימא דמכיון דהתכוונה בישיבתה למעוטי תיפלה, אם כן שרי ליהנות.

וכעין זה חזינן, לענין הא דמביא בתשובות חתם סופר (או"ח סי' קכ"ח) דהקשה הגרע"א להחיות דעת, היאך הותר ליקח שכר מקבורת מתים, הרי מת אסור בהנאה, והוה כשוכר פועל לעשות עמו בין נסך. ותיירץ לו הגאון חוות דעת, דקבורת המת הוה למעוטי תיפלה, ובכהאי גוונא מותר לקבל שכר.

תירוץ ה' - ההליכה לא היה עסק בהמצוה

תו יש לדון ליישב, דעצם ההליכה לא הוסיפה למצוה, ואם כן דמי לתפילין וציצית, דאמרינן דאע"פ דמקיים המצוה, מכל מקום מכיון דאינו עוסק בהמצוה, אינו פטור ממצוות אחרות.

אך לכאורה הכא הליכתה היה מצוה, דהרי יש מצוות ביעור עבודה זרה, ואיהו לא ביערה שחששה שיתפרסם, ונמצא דכל מה שהלכה היה על מנת לבערו.

תו, דבלאו הכי הליכתה היתה מצוה, דהרי הליכתה היתה למנוע שלבן לא יחזור וירדוף על מנת לקחת בחזרה התרפים.

תירוץ ו' - בין כך נתנה לעניים

תו יש לדון ליישב, דלא יכלה למנוע מלתת לעניים דאז יתפרסם הדבר שהתרפים אצלה, וזה סכנתא. אך עכ"פ היתה יכולה להערים ולומר שאין לה מה לתת.

תירוץ ז' - לא היה לה משלה לתת

תו יש לדון ליישב, דלא היה לה כסף משלה לתת לעניים, ואע"פ שיעקב היה מסכים שתתן ממעותיו לעניים, מכל מקום לא חשיב נהנית, דהרי אינו כסף שלה. אך בפשוטו יעקב נתן לה כסף שיהא שלה לעשות בו כרצונה.

תירוץ ח' - ביטלה העבודה זרה

תו יש לדון ליישב, אם נימא שרחל ביטלה העבודה זרה, אם כן העבודה זרה מותרת בהנאה.

ולפי זה יתיישב נמי היאך לקחה התרפים, הא איכא לאו דלא תביא תועבה אל ביתך, והרי כתב במנחת חינוך (מצוה תכ"ט) דביתך לאו דוקא, והוא הדין בידו או בכלי שלו, ואם כן תקשי דהא הגמל היה כלי דרחל. ולהאמור אתי שפיר, דביטלה וכבר לא חשיב עבודה זרה. [אך יש להעיר, שהרי בזכה בה ישראל, אף נכרי לא יכול לבטלו].

אין מערבין שמחה בשמחה

מלא שבע זאת ונתנה לך גם את זאת וגו' (כ"ט כ"ז)

הנה אמרינן בקרא דאחרי שראה יעקב בבוקר שהיא לאה, אמר לבן ליעקב, שימלא שבוע זאת ואחר כך יקח את רחל.

ופירש רש"י בשם הירושלמי (מועד קטן א' ז') דהאי שבוע, היינו שבעת ימי המשתה.

והנה איתא במשנה במועד קטן (ח' ב') דאין נושאים נשים במועד. ופירש שמואל דטעמא משום דאין מערבין שמחה בשמחה, והיינו דאין מערבין שמחת הנשואין עם שמחת הרגל.

ולענין מקור הדין דאין מערבין שמחה בשמחה, מצאנו ב' ילפותות, חדא, בגמרא (שם) יליף מהא דשמחת בנין בית המקדש היתה קודם הרגל, ולא ברגל עצמו.

שנית, התוספות (שם ד"ה לפי) הביאו דבירושלמי הנ"ל יליף מקרא דידן, דיעקב נשא את רחל רק לאחר כלות שבעת ימי המשתה.

ויש לעיין בדינא דאין מערבין שמחה בשמחה מכמה אנפי:

א. האם אין מערבין מדאורייתא

הנה יש לעיין האם דינא דאין מערבין שמחה בשמחה הוא דינא דאורייתא. [והיינו דתליא אם ילפותות הנ"ל הם דרשות גמורות, או דילמא אינם אלא אסמכתות בעלמא].

והנה מוכחין בגמרא כתובות (מ"ז א') דמעשה ידיה של בת לאביה, מהא דזכי רחמנא לאב לממסרה לחופה, אע"פ דמבטלה ממעשה ידיה. ודחינן, דאיירי בהכניסה לחופה בשבתות וימים טובים, דאין בהם ביטול מעשה ידים.

והקשו תוספות (שם ד"ה דמסר) הרי אסור לשאת אשה ביום טוב, דהא כתיב ושמחת בחגיך ולא באשתך. [ותירצו תוספות בתירוץ אחד, דאיירי לא ביום טוב אלא בתוספת יום טוב, שבוה אין חיוב שמחה].

והנה זו דעת רב במועד קטן (שם) בטעמא דאין נושאים נשים במועד, אבל שמואל סבירא ליה דטעמא מפאת דאין מערבין שמחה בשמחה. וקיימא לן כשמואל, כמבואר בשולחן ערוך (סי' תקמ"ו סע' א', עיין שם במגן אברהם סק"א).

והא דהקשו תוספות דוקא מרב, יש לבאר דבגמרא בכתובות (שם) איירין בדעת רב דאמר מעשה ידיה של בת לאביה.

תו יש לבאר, דאם נימא דאין מערבין שמחה בשמחה הוא רק מדרבנן, אתי שפיר היטב, דלשמואל לא יקשה, דהרי עסקינן בדיני דאורייתא, דדיינינן דילמא קרא איירי בשבתות וימים טובים, ולשמואל הא מדאורייתא שרי לערב שמחה בשמחה, ואם כן אין הכי נמי יכול לינשא.

ב. האם בשבת אמרינן אין מערבין

תו יש לעיין אם בשבת איכא דינא דאין מערבין שמחה בשמחה. [וזן בזה בשדי חמד (ח"א מע' א' סי' פ"ב) בדין אין מערבין שמחה בשמחה]. ותליא אם איכא חיוב שמחה בשבת. ויש לדון בזה מכמה אנפי:

א. הנה איתא בקרא בפרשת בהעלותך, ובימים שִׁמְחֶתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי חֻדְשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת, (במדבר י' י'), ובספרי (שם פיסקא ע"ז) איתא 'וביום שמחתכם אלו שבתות'. חזינן דשבת מיקרי יום שמחה.

ב. אך חזינן דאין בשבת חיוב שמחה, דהרי מדינא אין חיוב בשר ויין בשבת. וכן משמע בתשובות הגרע"א (ח"א סי' א' בהשמטות).

ג. והביאו ראיה דאין חיוב שמחה, מהא דאסרינן לכנוס אלמנה

האם קדושי לאה היו בטעות

וַיְהִי בְּבִקְרֵי הַנֶּחֱלָה הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר אֶל לֵבָן מַה זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְּרַחֵל עַבְדָּתִי עָמַד וְלָמָּה רָמִיתָנִי (כ"ט כ"ה)

איתא בפירוש ריב"א על התורה, דהקשה רבינו תם, היאך היו קדושי לאה קדושין, הא הוּו קידושי טעות, שהרי היה בדעתו לקדש רק רחל, ולבן מסר לו לאה במקום רחל.

ותירץ הריב"א בשם רבינו אליקים, שיעקב היה ירא מרמאתו של לבן, כדכתיב ברחל בתך הקטנה, והיה חושד ללבן שמא יחליף לו רחל בלאה, ואמר בלבו אם זאת רחל יהיו קדושין לשם רחל, ואם יחליף לי רחל ללאה, יהיו קדושין לשם לאה, כדי שלא יעשה בעילתו בעילת זנות.

תו תירץ, דיש לומר שנתקדשה לו בביאה אפילו שהיו הקדושין בטעות.

וצריך ביאור בתירוצ השני, דהרי לכאורה גם קידושי ביאה לא חייל בטעות. ויש לדון ליישב בכמה אנפי:

א. האם קדושי ביאה חייל בטעות

יש לומר דקדושי ביאה חייל גם בטעות, דנימא כמו שכתב הגרע"א (תניינא סי' נ"א, ונכפל שם בסי' ק"ו) דמקח טעות יסודו מדן תנאי, ובקדושי ביאה לא מהני תנאי. [אמנם בחזון איש (אה"ע סי' נ"ו סק"ט) נקט דלא כן, דביטול מקח וטענת מומין אינם מדין תנאי].

אך אינו כן, דהא מהני תנאי גם בקדושי ביאה, דאמרין בגמרא כתובות (ע"ד א') מכדי כל תנאי גמרינן מתנאי בני גד ובני ראובן, אם כן דוקא תנאי דאפשר לקיומיה על ידי שליח כי התם הוה תנאי,

ומקשינן בגמרא, דאם כן היאך מהני תנאי בקדושי ביאה, הא ביאה אי אפשר לקיימה על ידי שליח. ומתרתה הגמרא, דשאני התם משום דאיתקוש קדושי ביאה לקדושי כסף ושטר, דאיתקוש הויות להדדי. [ולא דמי לחליצה, דאמרין בגמרא כתובות (שם) ויבמות (ק"ו א') דאין תנאי בחליצה, מכיון דאי אפשר לקיימה על ידי שליח].

ב. לכשנודע לו מוחל

אולי כוונת הריב"א, דלכשנודע לו הטעות, מחל, וכמו במומין דאם אינו מקפיד חל המקח, וכדכתבו תוספות (ביבמות ב' ב' ד"ה או שנמצאו) לענין איילוני. ועיין בחזון איש (סי' נ"ג סק"א) באורך בהני דינים. [ולא עיינתי בכל זה בדן מקח טעות, כשרוצה לקיים המקח].

והעירו, דדילמא הכא גרע, דמכיון שאינו רוצה האי אשה, לא מהני מה שיאמר אחר כך, אף אם מהני במומים, ולא אדע אם החילוק נכון.

ג. יחול מדין חופה

יש לדון ליישב בעוד דרך, דהנה אמרינן בגמרא קידושין (ה' א') דדעת רב הונא, דהאשה נקנית לא רק בכסף בשטר ובביאה, אלא גם בחופה, [מקל וחומר, מה כסף שאינו מאכיל בתרומה קונה, חופה שמאכלת בתרומה אינו דין שתקנה].

ולפי זה יש לעיין מהו לענין חופה בטעות, דהנה קאמר הגרע"א (שם) דאם הקידושין היו מעליא, והתנאי או הטעות היו רק בחופה, לא מהני הטעות או התנאי, דחופה ליתיה בתנאי, והכא ליכא למימר דאיתקוש הויות להדדי.

ואם נימא הכי יש לדון, דנהי דקידושי ביאה לא מהני מחמת הטעות, אך לא גרע מחופה לרב הונא, דבכניסה לרשותו מכוון לקנותה בביאה,

ואם כן לא יקנה מכח קידושין, אלא יקנה מכח חופה, והרי חופה חל גם בטעות. וכעין זה אמרינן במקדש בשטר פסול, דאע"פ דלא מהני הקידושין מדין שטר, מכל מקום מהני מדין כסף.

בשבת, רק מפאת דקונה קנין בשבת, ולא מפאת שמחה. [כמבואר בשולחן ערוך (או"ח סי' של"ט סעי' ה'), ומקורו מהר"ן בביצה (כ' א' בדפי הריף)].

ויש לדחות, דהא דנקטו דאסור מחמת קנין בשבת, דנפקא מינה לענין תוספת שבת, דאין חיוב שמחה, כמבואר בתוספות כתובות (מ"ז א'), אבל איכא איסור מלאכה. [ועוד עיין בדעת תורה (למהרש"ם, ריש ח"ג) דהאריך אם יש חיוב שמחה בשבת].

ג. עיקר שמחה חד יומא - קושיא על הירושלמי

הנה מקשינן בגמרא במועד קטן, לשמואל דסובר דאין מערבין שמחה בשמחה, אמאי אסרינן לישא אשה רק בתוך הרגל, אבל שרינן לישא בערב הרגל, הרי גם אם נושא לפני הרגל, שבעת ימי המשתה יהיו ברגל, ואם כן תתערב שמחה בשמחה.

ומשני בגמרא דעיקר השמחה רק ביום הראשון, ואם כן רק יום הראשון אסור שיהא ברגל, משא"כ שאר שבעת ימי המשתה דאינם עיקר השמחה, יכולים להיות ברגל, ואין בזה משום אין מערבין שמחה בשמחה.

ולכאורה קשה לפי זה מהירושלמי, דיליף שהמקור להא דאין מערבין מהא דיעקב לא היה יכול לינשא לרחל באמצע שבעת ימי המשתה דלאה, חזינן דאיסור דאין מערבין היינו גם באמצע שבעת ימי המשתה דהראשונה,

ותיקשי, הרי מכיון דאינו יום הראשון דהאשה ראשונה, דהוה עיקר השמחה, הרי בכהאי גוונא אין כאן עירוב של שמחה בשמחה.

[שוב העירו, דכך הקשה בתורה תמימה בפרשתינו. ובספר פירות תאנה על מועד קטן וט' א') מציון לדברי מלכאל (ח"א סי' ט), דמביא שהבית מאיר הקשה כך ונשאר בצריך עיון, ובדברי מלכאל כתב ליישב, עיין שם].

ד. לתרץ הירושלמי

יש לתרץ, דהנה יש לחקור האם כוונת הגמרא דמכיון דשבעת ימי המשתה [חוץ מיום הראשון] אינו עיקר השמחה, אין בה דינא דאין מערבין שמחה בשמחה כלל, דאינו שמחה חשובה,

או דילמא ודאי דנאמר בה דינא דאין מערבין, אלא מכל מקום שרי לעשות נשואין בערב החג, אע"פ דשבעת ימי המשתה יהיו בתוך החג, דכיון דשאר הימים אינם עיקר השמחה, אינם יכולים לבטל שמחת הרגל, דשמחת הרגל יותר חשובה ממנו.

ויש לבאר כהצד השני, ואם כן אתי שפיר הירושלמי, דאין לעשות נשואין באמצע שבעת ימי המשתה דהאשה הראשונה, דהרי גם בכל השבעת ימי המשתה איכא דינא דאין מערבין, ואם כן מכיון דעושה יום הראשון דשמחת נשואין דאשה השניה באמצע ימי המשתה דאשה הראשונה, אם כן מכיון דיום הראשון הוא עיקר השמחה, הוא מבטל שמחת שבעת ימי המשתה דאשה הראשונה.

וכי תיקשי, דאם כן הכי נמי יהא אסור לעשות נשואין בערב החג, כדי שלא לערב שאר ימי המשתה עם שמחת הרגל, דאע"פ דאמרנו דשאר ימי המשתה אינם יכולים לבטל שמחת הרגל, מכיון דשמחת הרגל חשיבא יותר, מכל מקום שמחת הרגל יבטל שמחת ימי המשתה.

יש ליישב, דנימא דבכהאי גוונא לא אסרינן, דאת זה לא איהו קא עביד, דהרגל קיימא מקודם.

ה. ברית מילה דוחה דזמנו קבוע

הנה כתבו תוספות במועד קטן (שם ד"ה מפני) בתירוץ אחד, דהא דעבידנן סעודת ברית מילה בחול המועד היינו מפאת דזמן המילה קבוע. ומהאי טעמא נמי יעשו סעודת ברית בשבעת ימי המשתה.

ומעתה יש לעיין מכל מקום היאך שרי ליה לשאת אשה, כאשר יודע שתהא לו ברית מילה בתוך שבעת ימי המשתה.

וצריך לומר דמכיון דעיקר השמחה רק ביום הראשון, הלכך שאר ימי המשתה לא קא עביד מידי לברית, דהברית הוה שמחה יותר גדולה.

אך תיקשי הא אדרבה, הברית קא עבדא לשבעת ימי המשתה, וכמו היכא דנושא אשה בשבעת ימי המשתה, דאסרינן מקרא דיעקב, דיום הראשון דהשניה מבטל השמחה דשאר ימי המשתה דהראשונה.

ויש לדון כדכתבו לעיל, דנימא דהברית ממילא אתיא, אע"פ דלא דמי לגמרי, דאיהו קא עביד הברית, אך מכל מקום יש לדמות שהרי מחוייב בכרת אם לא ימול. וצריך תלמוד.

אך נראה דודאי כל היכא דמהני תנאי בקדושין, אי אפשר לומר דבהיתנה חופה לא יהי התנאי. ויש להוכיח כך בד' אנפי:

א. לכאורה מהני תנאי בחופה דקונה בה
חדא, יש לדון האם אמרינן דכמו דבחופה שגומרת לא מהני תנאי, הכי נמי בחופה דקונה בה, לא מהני תנאי.

או דילמא אמרינן דשאני חופה של קנין דמהני תנאי, וטעמא, דכיון דרב הונא יליף חופה בקל וחומר מכסף, לא עדיפא מכסף, דאמרינן דיו לבא מן הדין להיות כנידון, נמצא דכמו דמהני תנאי בקדושין על ידי כסף, הכי נמי מהני תנאי בקדושין על ידי חופה.

ובחידושי הרי"ם (הל' קידושין סי' כ"ו סעי' ב') כתב כהצד השני, דלענין קדושין על ידי חופה מהני תנאי. [וכתב טעמא משום דאתקוש הויות הדדי].

אמנם לאידך גיסא, באוצר הפוסקים (סי' כ"ו סעי' ב' סק"א) אייתי דבשאלת שלום (סי' כ"ח, דף כ"ז) סבירא ליה כהצד הראשון, דלא מהני תנאי בחופה אף לענין קידושין.

וביאר טעמא, דהרי דעת המהרש"א (קידושין ה' ב' ד"ה חופה) דחופה קונה וגומרת, ואם כן כמו דלענין הגמר לא חשיב אפשר לקיימה על ידי שליח, הכי נמי לענין הקנין.

אך נראה דלא כהשאלת שלום, דהרי כמו דאם הוה אמרינן דלא כמהרש"א, וחופה פועלת רק קדושין, היה מהני תנאי, דהרי קדושין איתא בשליחות, הכי נמי נימא אם קונה וגומרת, דמכל מקום חלק הקנין איתא בשליחות, וצריך תלמוד.

ועיין בחזון איש (אה"ע סי' נ"ו סק"ט) דכתב דנראה דחופה ישנה על ידי שליח, דהרי אמרינן בגמרא כתובות (מ"ח ב') דמהני מסירה לשלוחי האב לכל מילי, וכתב עוד, דאף אם חופה ליתא בשליחות, דלענין נשואין גמורים לא סגי במסירת שלוחי האב לשלוחי הבעל, אלא בעינן חופה ממש, אך כיון דלענין מקצת חופה מהני חופה, [והיינו דלענין הפרת נדרים וסקילה מהני מסירה], שוב חשיבא איתא בשליחות לענין האי מילתא, וממילא מועיל התנאי לבטל כל החופה, ואם כן זה דלא כשאלת שלום. [אמנם הגרע"א בתשובות (שם) דן דלא מהני מסירת שלוחי האב לכל מילי, עיין שם].

ב. אין רצונו לקדש מדין חופה
תו יש להקשות, דאף אם נימא כשאלת שלום, הרי הכא הא נתכוון לקידושין, אלא אמרינן דאם אינו חל מדין קידושין, יחול מדין חופה, אך הכא אין רצונו שיחול מדין חופה, דהרי בחופה לא מהני טעות, מכיון דליתא בשליחות,

והרי הא פשיטא דחופה חיילא רק כאשר רצונם בכך, אלא דבעלמא איכא אגן סהדי דרצונם גם בחופה, אך הכא הא ליכא אגן סהדי, דבאמת אין רצונם לקנות בחופה.

שאלה בהלכות מוקצה

ומכל מקום הדבר צריך תלמוד.

ג. תפילין בשבת

העירו, דכתב ביד רמ"ה בסנהדרין (סי"ח א') דאסור להניח תפילין בשבת, שמא ייצא בהן לרשות הרבים, ומשום הכי תפילין הוה מוקצה, ואסור לחלוץ תפילין מעל ראשו בשבת, אע"פ דמונע בזה מלאכת הוצאה. חזינן דבכהאי גוונא שעושה למנוע מאיסור, לא חשיבא צורך גופו.

אך התם יש לומר דאם לא יחלוץ, באמת יזהר לא ללכת לרשות הרבים, אלא ישאר בביתו, ואם כן אינה ראייה.

ד. ככר או תינוק

אולי יכול להניח כלי היתר על המסנן ולהוציאה, דהא כתב במשנה ברורה (שער הציון סי' ש"ח ס"ק כ"ד) דבהפסד מרובה שרינן לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור על ידי ככר או תינוק. ויש לומר דלהציל את חבירו מאיסור סקילה דמי להפסד מרובה.

להציל מעבירה האם חשיב צורך גופו

הנה יש לדון ביש על השולחן כלי שמסננין בו, דאסירא לסנן בו בשבת, נמצא דהוה כלי שמלאכתו לאיסור, והנה חושש שיבוא אדם שישנן בו, האם מותר לטלטלו מפאת דהוה צורך גופו, או מפאת צורך מקומו שכאן הדבר מפריע לו.

ויש לדון בזה מכמה אנפי:

א. צורך גופו

יש לדון דחשיבא צורך גופו, דהרי גם צורך צדדי, כגון שמטלטל הכלי כדי שלא יזיקו עם הכלי, חשיבא צורך גופו. ועיין בנידון זה באריכות בדברי רבינו בספר בני ראם (סי' ע"ב אות א' ו').

ב. שלא יגנב

אך יש לעיין בזה, דחזינן דהמטלטל חפץ כדי שלא יגנב אסרינן, והרי מפריש בזה הגנב מאיסור גניבה.

ויש לדחות דנימא דשאני התם דעיקר כוונתו מפאת הפסד ידידה.

לעילוי נשמת

בעלי ואבינו ר' שלמה בן ר' צבי מעטת זצלה"ה

סמך בד' וצפה לגאולה, נח לשמים ונח לבריות באופן מיוחד,

למד תורה מתוך יסורים ובה סמך,

נלב"ע כ"ו חשוון תשע"ג תנצב"ה

נא לתרום ל
'חמדת אברהם'
סוקולוב 17 א'
דירה 7 ב"ב
פקס 0737263949
טל' 035703949
בין 7.30 עד
8.30 בערב

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשון של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו ז"ל היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו זצ"ל בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת ויצא

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה"

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה". (פרק כ"ח פסוק י').

על כל המקום, וכל המקום מקבל מהות אחרת לגמרי, וישיבת יעקב בעיר באר שבע השפיעה והקרינה על כל המקום הוד, זיו והדר. ונראה לומר דבדודאי מהרגע הראשון שיעקב ישב בבאר שבע, מיד ישיבת הצדיק בעיר השפיעה על כל מהות העיר, אלא שכל זמן שהוא בעיר בני העיר התרגלו שכך הוא המראה והמציאות של העיר, ואינם מיקרים ומחשיבים את ההוד וההדר שהצדיק משפיע בעיר בחשיבות הראויה לכך, אלא זה נראה להם כדבר המובן. אבל כאשר הצדיק יוצא מהעיר, וברגע אחד כולם חשים שיש שינוי במהות העיר, שפנה הוד, פנה זיוה, פנה הדרה, באותה שעה מבינים שכל החשיבות שהיתה בעיר, הכל בהשפעת הצדיק שישב בעיר, דבר זה עושה רושם בכל העיר. לכן דווקא כאשר יעקב יצא מהעיר, התורה מדגישה את הענין הזה של ישיבת צדיק בעיר, משום שרק עכשיו כל בני העיר הבינו והעריכו כראוי מה יעקב עשה והשפיע בישיבתו בעיר. אבל כל זמן שישב בעיר אפילו שהוא היה המציאות שהשפיעה בעיר הוד והדר, מ"מ התייחסו לזה כדבר טבעי ומובן מאליו, ולא העריכו כראוי את ישיבתו בעיר.

ופרש"י, "ויצא יעקב מבאר שבע, לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה ולמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר הוא הוד הוא זיוה הוא הדרה, יצא משם פנה הוד פנה זיוה פנה הדרה וכו'". מבואר ברש"י שהסיבה שהתורה מדגישה את הענין של "ויצא יעקב מבאר שבע", היא כדי לומר לנו שיציאת יעקב מבאר שבע לא היתה סתם יציאה שאף אחד לא הרגיש בה. אלא היציאה שלו מהעיר היתה מאורע שכל תושבי העיר הרגישו בזה, וההרגשה היתה שקרה משהו לעיר, שהשתנתה העיר למצב אחר.

יציאת צדיק עושה רושם

אמנם יש להוסיף בזה עוד, דהנה לכאורה יש להבין למה התורה מדגישה את הענין הזה שהצדיק הוא הוד, זיוה והדרה של העיר, דווקא כאשר יעקב יוצא מהעיר. ולכאורה היה מן הראוי שכאשר יעקב עדיין יושב בעירו שהתורה תרמוז על הענין הזה, שישבתו בעיר לא היתה כמו ישיבה של עוד אלפי תושבים, שכל אחד באופן פרטי אין לו שום השפעה על מהות העיר. אלא צדיק שיושב בעיר ישיבתו משפיעה

*

יציאת יעקב מבאר שבע והליכתו לחרן לקיים מצוות כיבוד אב ואם

היה בשביל לקיים מצוות כיבוד אב ואם שאמרו לו ללכת לחרן, כמו שכתוב בסוף הפרשה הקודמת, פרשת תולדות. והנה רואים בפסוקים חילוק בין הציווי של אמו לבין הציווי של אביו, דהנה מיד לאחר שיעקב קיבל את הברכות מיצחק אביו, כתוב בפסוק (פרק כ"ז פסוק מ"א - מ"ג) "וישטום עשיו את יעקב על הברכה אשר ברכו אביו, ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבלי ואהרגה את יעקב אחי. ויגד לרבקה את דברי עשו וגו', ותשלח ותקרא ליעקב וגו' ותאמר אליו וגו'. ועתה בני שמע בקולי וקום ברח לך אל לבן אחי חרנה".

מבואר בפסוק שיעקב הציווי של רבקה שאמרה ליעקב ללכת, היה בעיקרו לברוח מבאר שבע, שבבאר שבע יש סכנה שעשיו יכול להורגו, ממילא ציוותה את יעקב לברוח משם כדי שעשיו לא יהרגהו. אלא כמובן שכאשר בורח צריך לברוח לאיזה מקום מסוים, ולכן אמרה לו שילך לחרן, אל לבן אחיה.

ולפי זה מצוות כיבוד אם שיעקב התחייב מאמו רבקה, היה בעיקרו הענין הזה של "ויצא יעקב מבאר שבע", לצאת ולברוח מבאר שבע.

אבל יצחק לא ידע מכל הדבר הזה שעשיו רוצה להרוג את יעקב, ומה שהוא ציווה את יעקב ללכת היה בעיקרו בשביל לישא אשה מבנות לבן, כמו שכתוב בפסוקים (פרק כ"ח פסוק א' - ב') "ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו, ויצוהו וגו'. קום לך פדנה ארם ביתה בתואל אבי אמך וקח לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך". מבואר שבציווי של יצחק עיקר הציווי היה הביאה לחרן, ששם יושב לבן, ויוכל לקחת את בתו לאשה. וא"כ מצוות כיבוד אב שיעקב נצטווה מצד הציווי של יצחק אביו, היה הענין של "וילך חרנה", ללכת לחרן ששם יושב לבן. ומעתה מובן מאוד שהפסוק אומר "ויצא יעקב מבאר שבע, וילך חרנה",

הנה בעיקר השאלה שהקשה רש"י, למה כתוב "ויצא יעקב מבאר שבע", הלא היה מספיק לכתוב רק "וילך יעקב לחרן", בבית הלוי מבאר בזה עוד ביאור נפלא.

דהנה כאשר אדם יוצא מעירו והולך לעיר אחרת, יש לפעמים שעיקר המטרה שלו הוא היציאה מהעיר, אלא כיון שאי אפשר לצאת מהעיר בלא ללכת למקום אחר לכן הוא הולך לעיר החדשה. כגון אדם שרוצים להרע לו בעירו, ומחמת כן הוא עובר דירה לעיר אחרת, הרי כל ההליכה לאותה העיר היא לא משום שיש לו ענין להיות בעיר הזו, אלא רק משום שאינו רוצה להיות בעירו.

ומצד שני לפעמים יש להפך, שאדם צריך מאיזו סיבה לבוא לגור בעיר פלונית. וכאשר עובר דירה ויוצא מעירו לעיר החדשה, עיקר המטרה שלו הוא לא היציאה מעירו הראשון, אלא רק הביאה לעיר החדשה. וממילא כאשר מספרים על אדם שעבר לעיר אחרת, כאשר עיקר המטרה היא היציאה מעירו, מדגישים בסיפור היציאה את הענין של "ויצא". ואילו כאשר עיקר המטרה היא הכניסה לעיר החדשה, מדגישים בעיקר את הענין של "וילך".

ויצא וילך

והנה כאשר יעקב יצא מבאר שבע והלך לחרן, יש לדון מה היה העיקר, האם עיקר הענין היה המעשה של "ויצא יעקב מבאר שבע", שבעיקר רצה לצאת ולברוח מעירו. או שעיקר המעשה היה "וילך חרנה", שהמטרה העיקרית היתה ללכת ולהגיע לחרן.

ומבאר הבית הלוי שאצל יעקב התאגדו שתי המטרות, גם הענין של "ויצא יעקב מבאר שבע" - לברוח מבאר שבע, וגם הענין של "וילך חרנה" - ללכת לחרן. דהנה עיקר הסיבה שיעקב יצא מבאר שבע לחרן,

הקושיא של רש"י, דהנה ברש"י בסוף הפרשה הקודמת מבואר שכאשר יעקב יצא מבית אביו ואמו שבבאר שבע, הוא לא הלך מיד לחרן, אלא בדרך נכנס לבית מדרשם של שם ועבר, ושם נטמן ארבע עשרה שנה ועסק בתורה, ולאחר השנים הללו יצא משם והלך לחרן. ומעתה ביאר, שלכן התורה הדגישה גם את ענין היציאה מבאר שבע, וגם את ענין הביאה לחרן, לומר שההליכה הזו התחלקה באמצע, שלא הלך ברצף מבאר שבע לחרן, אלא יצא מבאר שבע ובאמצע הדרך הפסיק בהליכתו ונטמן אצל שם ועבר ואח"כ יצא והמשיך בדרכו והלך לחרן. וזהו ביאור הפסוק, **"ויצא יעקב מבאר שבע"** - דבר ראשון יעקב יצא מבאר שבע, ועדיין לא הלך מיד לחרן, אלא בדרך נטמן בבית שם ועבר י"ד שנה. ולאחר מכן יצא משם, **"וילך חרנה"** - שהמשיך בדרכו לחרן.

ו"יצוק שמן על ראשה - בגדר שמן נס בחיוב תרומות ומעשרות"

"וישכם יעקב בבוקר ויקח את האבן אשר שם מראשותיו וישם אותה מצבה, ויצוק שמן על ראשה". (פרק כ"ח פסוק י"ח).

דהנה כאשר יעקב הלך לבית לכן מובא ברש"י (פרק כ"ט פסוק י"א) שאלפיז בן עשיו רדף אחריו במצוות עשיו אביו להורגו, ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק משך ידו ולא הרגו. אמר לו מה אעשה לציווי של אבא, אמר לו יעקב טול מה שבידי והעני חשוב כמת. ולפי זה לא היה ליעקב באותה שעה שום רכוש, שאת הכל נטל אליפז, וכמובן שגם לא היה לו שמן זית בשביל ליצוק על המצבה שהעמיד לפניו. והשמן שיצק על המצבה, מביא הרמב"ם (פסוק י"ז) מפרקי דרבי אליעזר שכתב שירד לו שמן מן השמים בשביל ליצוק על האבן. א"כ השמן הזה לא היה "שמן זית" אלא שמן נס, ושמן נס אינו נחשב לשמן זית, ולכן כאשר התרגום כתב רק שיצק שמן על ראשה, ולא כתב שהשמן היה שמן זית. אבל בפרשת וישלח מדובר לאחר שיעקב חזר מבית לכן, ובאותה שעה הוא כבר היה מרובה בנכסים, ובוודאי שהיה לו שמן זית אמיתי בשביל ליצוק על האבן, ולכן הוסיף שם התרגום יונתן שהשמן שיצק היה שמן זית.

*

שמן נס וגידולי נס בחיוב תרומות ומעשרות

בדבר המדוד ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין וכו'". ובמהרש"א מביא שהסיבה שהוא הולך למדוד את גרונו הוא בשביל להפריש מזה תרומות ומעשרות, שאין מפרישים במאומד. ולכן יש לו למדוד לפני ההפרשה כמה תבואה יש בגורן, כדי לדעת כמה מעשרות להוציא מהתבואה. וע"ש שפירש כן בדברי הרמב"ם. ומבואר בגמ' שמבקש מהקב"ה לפני המדידה שישלח לו ברכה בכרי הזה, ובדברי רש"י מבואר שמשמעות הברכה היא שהתבואה תתברך ותתרבה מאלה. והיינו שאם יש בכרי סך מסויים של תבואה, הרי הברכה שהקב"ה יברך את הכרי הזה תועיל לו שהתבואה תתרבה ותתוסף עוד תבואה בכרי. ואם מלכתחילה היה בתבואה שמונה כור, הרי עתה הברכה שמצויה בדבר הסמוי מן העין תועיל לו שימצא בכרי עשרה כור. והנה שני הכורים שנוספו בתבואה מכח הברכה, הם בגדר נס. שאם גדל סך מסויים של תבואה ועתה נוסף עוד תבואה בגורן שלא גדל מלכתחילה בקרקע, הרי זה מוגדר כגידולי נס.

ומעתה קשה מאוד, אם בשמן נס וגידולי נס אין חיוב הפרשת תרומות ומעשרות, א"כ כל התבואה שנוספה בכרי מכח הברכה אין בה חיוב תרומות ומעשרות. ולכאורה תמוה א"כ איך אפשר להפריש מהכרי הזה תרומות ומעשרות, הלא יש לחוש שיפריש מהפטור על החיוב, שהרי יתכן שאותה תבואה שיוציא בשביל תרומות ומעשרות תהא התבואה שבאה לכרי הזה בנס, וגידולי נס פטורים ממעשרות, ונמצא מפריש מהפטור על החיוב ומעשרותיו מקולקלים.

ולא נאמר רק **"וילך יעקב לחרן"**. משום שהפסוק בא להדגיש ולומר שהיה ליעקב שתי כוונות בהליכה לחרן, גם כוונה לצאת מבאר שבע, וגם כוונה ללכת לחרן. מצד מצוות כיבוד אם, המצווה היתה לצאת מבאר שבע, ומצד מצוות כיבוד אב, המצווה היתה ההליכה לחרן. וזהו מה שכתוב בסוף הפרשה הקודמת (פרק כ"ח פסוק ז'), **"וישמע יעקב אל אביו ואל אמו, וילך פדנה ארם"**, שיעקב שמע גם אל אביו וגם אל אמו, ולפני שיצא מבאר שבע עמד ואמר, **"הנני מוכן ומזומן לקיים מצוות כיבוד אם שציוותני לברוח מבאר שבע"**. ולפני שנכנס לחרן עמד ואמר, **"הנני מוכן ומזומן לקיים מצוות כיבוד אב, שציוותני ללכת לחרן"**.

נטמן בדרך בבית שם ועבר

ומחותני הגה"צ רבי אברהם יצחק רוטשטיין זצ"ל שמעתי עוד ישוב על

ובתרגום יונתן בן עוזיאל כתב, על המילים **"ויצוק שמן על ראשה"** - ואריק משחא על רישה". והנה בפרשת וישלח (פרק ל"ה פסוק י"ד) לאחר שיעקב אבינו שב מבית לכן עם כל רכושו, והקב"ה נגלה אליו ובירכו ונתן לו ולזרעו את הארץ, אחרי ההבטחות הללו כתוב בפסוק **"ויצב יעקב מצבה במקום אשר דבר איתו מצבת אבן, ויסך עליה נסך ויצוק עליה שמן"**. ובתרגום יונתן כתב על המילים **"ויצוק עליה שמן"** - ואריק עלה משח זיתא". התרגום הוסיף שהשמן שיעקב יצק על המצבה, היה שמן זית. והנה התוספת הזו שהוסיף שהשמן שיצק היה שמן זית, כתב רק בפרשת וישלח לאחר שיעקב חזר מפדן ארם, ואילו כאן בפרשת ויצא כאשר יעקב הלך לבית לכן לא הוסיף שיצק שמן זית, אלא תרגם את הפסוק כפשוטו **"אריק משחא על רישא"**. ולכאורה יש להבין מה החילוק בין שתי המקומות, למה בפרשת וישלח כתב שהשמן היה שמן זית, ואילו כאן בפרשת ויצא לא הוסיף שזה היה שמן זית. ושמעתי מהגאון רבי דוב לנדא שליט"א - ראש ישיבת סלבודקה לבאר,

דהנה בעיקר הדין ששמן שיוירד מן השמים בנס, אינו מוגדר כשמן זית, מצינו גם בתוספתא לענין תרומות ומעשרות שאין צריך לעשר את השמן הזה. דהנה במלכים (ב' פרק ד') מובא המעשה עם האשה האלמנה אשת עובדיה הנביא, שבאה אל אלישע כשהנושה בא לקחת את שני ילדיה לעבדים כיון שעובדיה הנביא נשאר חייב לו כסף. ואלישע אמר לה שתיקה את האסוך שמן שבביתה ותשפוך אותו לתוך כלים ריקים, והיה נס שהשמן התרבה והתמלאו כל הכלים. וברד"ק מביא מהתוספתא, שהאשה שאלה את אלישע הנביא אם היא צריכה לעשר את השמן הזה, ואמר לה שאינה צריכה לעשר כיון שהוא שמן נס. וז"ל: **"וכד אתרחיש לה ההוא ניסא, אמרת ליה לנביא דה' אית עלי עשור מהאי מישחא או לא, אמר לה וכו' ואף את לית על משחך עשור דמן ניסא הוא"**. (ועיין בעלון פרשת וירא שנתבאר בארוכה ביאור דברי התוספתא). ומבואר מתשובת הנביא ששמן נס, אינו נחשב לגידולי קרקע, ואינו חייב בתרומות ומעשרות.

אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין

אמנם לכאורה יש להקשות בזה דהנה בגמ' בבבא מציעא (דף מ"ב א') איתא, **"תנא דבי רבי ישמעאל אין הברכה (שמתברך ורבה מאליו, רש"י) מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו וכו' ת"ר ההולך למד את גורנו אומר יהי רצון מלפניך וכו' שתשלח ברכה במעשה ידינו, התחיל למד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה. מדד ואחר כך בירך הרי זה תפילת שוא, לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא**

גידולי נס שנוצר מתוך גידולי קרקע

טבל ומחוייבת בתו"מ. כיון שביסוד הדברים אלו הגרעינים החדשים, הם הגרעינים שכבר היו מקודם, וממילא הרי הם טבל כמו שהיו לפני הנס. ולכן גם אם יפריש מעשרות מהתוספת, יחשב הדבר כמפריש מהחיוב על החיוב, ומעשרותיו מעשרות כדת וכדין.

נס השמן באלישע הנביא

אמנם לפי זה לכאורה יש לעיין במעשה של אשת עובדיה הנביא, שאלישע אמר לה שאינה צריכה לעשר את השמן שהתרבה לה מהאסוך שמן כיון שהוא שמן נס. והנה בזה לא היה נס שקיבלה שמן חדש משמים בתור יש מאין, אלא הנס היה שהאסוך שמן שהיה ברשותה התרבה והתפשט להרבה שמן, ובכל זאת הנביא אמר לה שאינה צריכה לעשר אותו כיון שהוא שמן נס.

ולכאורה לפי היסוד הזה ששמן שהתרבה מכח שמן זית אמיתי, אינו מוגדר כשמן נס לענין תרומות ומעשרות, אלא זה נחשב כגידולי קרקע. א"כ לא מובן מה הנביא אמר לה שאינה צריכה לעשרו כיון שהוא שמן נס, הלא בזה השמן אינו מוגדר כשמן נס.

והגרי"מ פיינשטיין זצ"ל יישוב, דבאמת כיון שהנס בריבוי השמן בא מכח האסוך שמן שכבר היה לאשה, שאותו שמן התרבה והתפשט עוד ועוד, ממילא השמן הזה נחשב כגידולי קרקע וחייב בתרומות ומעשרות. אלא שבזה האסוך שמן הראשון שממנו נתרבה שאר השמן לא היה טבל, אלא כבר הופרש ממנו תרומות ומעשרות. ומעתה כל השמן שמתרבה ממנו אפילו שיש לו דין גידולי קרקע, ואינו מוגדר לדינא כשמן נס, מ"מ כיון שהוא מתרבה משמן מעושר ומתוקן, ממילא גם השמן הזה דינו כשמן מעושר ומתוקן, ואין צריך להפריש ממנו תרומות ומעשרות. ויסוד הדבר ששמן שמתרבה מכח שמן קיים, דין השמן החדש הוא כדין השמן הראשון, אם הראשון הוא טבל הרי גם השמן הזה שמתרבה הוא טבל. ואם הוא מעושר, אז גם השמן החדש שהתרבה דינו כמעושר. ולכן אמר לה הנביא שאינה צריכה להפריש מעשרות מהשמן החדש שהגיע בנס, כיון שהוא בא מכח שמן מעושר, א"כ דינו כמעושר שאין בו חיוב הפרשה.

אמנם לפי זה לשון התוספתא שהנביא אמר לה שאינה צריכה לעשר את השמן, כיון שהוא שמן נס, הוא קצת דחוק דמדברי התוספתא משמע שעצם השמן מוגדר כשמן נס ולא כשמן זית, ולכן אין בו חיוב הפרשה. ולפי ביאור זה באמת השמן מוגדר כשמן זית, אלא שאינה צריכה לעשרו כיון שהוא נוצר משמן מתוקן, ודינו כמתוקן, ובלשון התוספתא נראה שהסיבה שאין צריך לעשרו הוא מדין שמן נס, ולא מדין זה שהוא כבר נחשב כמתוקן.

וצריך לדחוק ולומר שזה גופא מה שהנביא אמר לה, דכיון שהשמן בא בנס מכח שמן שכבר מותקן, ממילא דינו כשמן שממנו בא והרי הוא מוגדר כמתוקן, וצ"ע.

בישוב הגמ' שמעתי מהגרי"מ פיינשטיין זצ"ל ליישב דיתכן לומר שכל הדין ששמן נס וגידולי נס אינם מוגדרים כגידולי קרקע, ואין בהם חיוב תרומות ומעשרות, נאמר דווקא במקום שכל מהות הדבר נוצר בנס, כמו אצל יעקב אבינו שלא היה לו שמן ונעשה לו נס וירד לו משמים פך שמן. בזה אנו אומרים דכיון שהשמן נעשה בנס, אין לו דין של שמן זית, ואפילו שטבע השמן הוא כשמן זית, מ"מ לדינא אינו מוגדר כשמן זית. וכן לענין גידולי נס, כאשר יורד לאדם משמים בנס מאכל, אין למאכל הזה דין של גידולי קרקע. וממילא אין בזה חיוב הפרשת תרומות ומעשרות. אבל אם מהות הנס לא נעשה לגמרי באופן של יצירת יש מאין, אלא עצם השמן כבר היה קיים בעולם, ונעשה נס שהשמן לא נגמר והוא התרבה עוד ועוד. בזה י"ל שכיון ששמן הנס נוצר והתרבה מכח שמן הזית, ממילא יש לו דין שמן זית לכל דיניו והלכותיו.

והיסוד בזה הוא שנס שנעשה בתוך שמן זית שכבר קיים שהתרבה השמן, הרי החלות שם נס חל רק על מעשה הנס, אבל בעצם מהות השמן לא חל בו שם נס. שגדר הנס בזה הוא מעשה התפשטות וריבוי השמן, אבל בעצם השמן אנו אומרים שהשמן שהיה כאן לפני הנס, הוא השמן שקיים לאחר הנס. ומה שמקודם הוא היה מועט ועכשיו הוא הרבה, זה לא משום שנולד כאן שמן חדש, אלא השמן שהיה מלכתחילה התפשט והתרחב. וא"כ הנס נעשה רק במעשה הריבוי שהשתנה טבע השמן שבדרך כלל קצת שמן תופס מקום מועט, וכאן זה התרבה ומועט שמן התפשט על מקום נרחב יותר, אבל בעצם החפצא והמהות של השמן לא נעשה שום נס, אלא מה שהיה הוא מה שנמצא. וכיון שהשמן הראשון היה שמן זית, ממילא גם כל מה שהתרבה בו, מוגדר כמותו ממש, ויש לו דין שמן זית לכל דיניו והלכותיו.

ואותו הדבר בגידולי נס, אם הגידולים שנוספו בנס מתרבים מכח גידולי קרקע, ולא נוצרו ביצירה מחודשת משמים, הרי אנו אומרים שמהות הנס נעשה רק בטבע הפירות שהתרבו, אבל בעצם מהות הפרי הרי הוא מוגדר כגידולי קרקע לכל דיניו והלכותיו.

ומעתה מיושב היטב דברי הגמ' בבבא מציעא שההולך למוד את גרונה בשביל לעשרו, הוא מתפלל אל הקב"ה שישלח לו ברכה בכרי הזה, והברכה היא שיתרבה התבואה שבכרי. ולפי זה י"ל שריבוי התבואה לא נוצר בגדר יש מאין, אלא זה נעשה מתוך התבואה הקיימת, שהתבואה הקיימת בגורן תתחדש בה ברכה משמים ומתוכה תתווסף עוד ועוד תבואה. וא"כ מהות הנס נעשה רק במעשה הריבוי, שמתוך גרעין אחד יוצאים עוד ועוד גרעינים. אבל בעצם טבע התבואה אין נס אלא גידולי הקרקע שהיו כאן לפני הנס, הם הם גידולי הקרקע שקיימים לאחר הנס, ותוספת הגרעינים שנוספו בברכה נחשבים כמו שהתפשטו הגרעינים הקיימים והתרבו, ואין כאן יצירה מחודשת משמים.

וממילא מובן מאוד שאם הגורן הוא גידולי קרקע, והוא טבל שחייב בתרומות ומעשרות, הרי גם התוספת שנוספה מכח הברכה יש בה דין

*

באופני הברכה בריבוי התבואה בגורן

כגידולי נס שפטורים ממעשרות, אבל החלק שגדל בקרקע הרי זה גידולי קרקע וחייב במעשרות.

ומעתה מובן מאוד שאין חשש שמא יעשר מהפטור על החיוב, משום שבכל חיטה וחיטה שיקח בשביל ההפרשה, יש בה חלק של גידולי קרקע שהוא טבל וחייב במעשרות. ואם לפני הברכה היה צריך לפי הכמות של החיטים להוציא עשרים חיטים בשביל המעשרות, הרי גם היום לאחר שהתרבו החיטים בנפח יצטרך להוציא עשרים חיטים למעשרות, ובהם הוא מעשר מהחיוב שבהם על החלק שחייב במעשרות בגורן. ולפי זה אלישע הנביא שאמר לאשת עובדיה שאינה צריכה לעשר את השמן כיון שהוא שמן נס, מתפרש כפשוטו, כיון שלמעשה הוא שמן שנוצר בנס, ממילא אין בו חיוב תרומות ומעשרות. ואפילו אם האסוך שמן הראשון היה טבל, אעפ"כ השמן שמתרבה בנס, הוא מוגדר

עוד יישוב על דברי הגמ' בבבא מציעא שהקב"ה שולח ברכה בכרי והתבואה מתרבה, ולכאורה איך אפשר לעשר את הכרי הזה, הלא יש לחוש שמא יפריש למעשרות את אותם פירות שהתרבו בנס, ונמצא מפריש מהפטור על החיוב שמעשרות אינם מעשרות.

שמעתי מהגרי"ל שטיינמן שליט"א ליישב, שהברכה שהקב"ה שולח ריבוי בתבואה, אין הכוונה שנוספים כאן בנס פירות וגרעינים חדשים שלא היו כאן קודם. אלא באמת מה שהיה הוא מה שנמצא, שאותם פירות שהיו מלכתחילה, הם הפירות הנמצאים כאן בלא שום תוספת. אלא הברכה היא שכל פרי וכל גרעין מתגדל ומתרבה בנפח, וגרעין של חיטה שהיה מתחילה קטן, הקב"ה שולח בו ברכה שהוא מתרבה ונעשה גדול. ולפי זה יוצא שבכל חיטה יש בה חלק שהוא גידולי קרקע שחייב במעשרות מדינא, שרק החלק שנוסף והתרבה בה בנס, מוגדר

בברכת ה' אין חשש תקלה ואיסור

עוד נראה ליישב דבאמת יתכן לומר שהברכה שהקב"ה שולח בכרי היא שגרעיני החיטה מתרבים ונוספים גרעינים חדשים לגמרי, אמנם אעפ"כ לגבי המעשרות אנו לא חוששים שמא יקח את החיטים שנוספו בנס ויעשרם על כל התבואה, משום שכאשר הקב"ה שולח ברכה, הברכה באה בצורה כזו שאין בה שום חשש איסור ותקלה. וממילא ההשגחה תהא שאותם חיטים שיוציא בשביל המעשרות יהיו החיטים שחייבים במעשרות, ולא החיטים שנוצרו בנס ופטורים ממעשרות.

והנה "החפץ חיים" בספרו "שם עולם" (חלק ב', קונטרס נפוצות

"יש לאל ידי לעשות עמכם רע"

"יש לאל ידי לעשות עמכם רע". (פרק ל"א פסוק כ"ט).

שמעתי מהגרי"מ פיינשטיין זצ"ל ששמע מהגאון רבי אברהם קלמנוביץ זצ"ל שראה פעם שני גויים שהתווכחו בנושא מסויים, כל אחד טען שהצדק עימו. כשראו שאינם מגיעים לעמק השווה, פנה אחד מהם ואמר לשני "האם אתה מבין שאני צודק?", וכאשר השיב לו בשלילה, התחיל להכות אותו מכות נמרצות עד שהמוכה אמר, "כן, אני מבין שאתה צודק...". שאצל הגויים כח הזרוע משפיע על השכל, והמכות הגדולות הללו השפיעו על המוכה שבאמת יכיר שהצדק הוא עם המכה.

ישראל פרק ג'), מבאר את הפסוק במשלי "ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה", שממון שבא לאדם מצד ברכת ה', הקב"ה שומרו שלא ייצא לו מזה דבר הפסד. ונראה פשוט שהשמירה של הקב"ה היא לא רק מהפסד ממוני, אלא גם מהפסד ותקלה של איסור, שממון שבא מברכת ה' יש בזה שמירה עליונה שלא ייצא מהממון הזה דבר איסור. וממילא גם כאן ההשגחה תהא שהברכה שנוספו חיטים בנס בתוך הכרי, לא תגרום לתקלה ולאיסור, אלא כאשר יפריש מעשרות ייצאו בדיוק החיטים שהם גידולי קרקע בשביל המעשרות. (ועיין עוד בשלמי תודה, חנוכה, סימן א' סק"ב וסק"ג, שהאריך בזה).

ולפי זה ביאר את דברי לבן שאמר ליעקב "יש לאל ידי לעשות עמכם רע", שלבן ידע שכאשר יתחיל לטעון טענות על יעקב אבינו, הרי יעקב כנגד זה יטען לו טענות גדולות על צדקת דרכו, ועל הרמאויות שלבן עשה, ולא יהיה לו מה להשיב. לכן הקדים ואמר תדע לך שעל כל מה שתטען, אני יכול להוכיח לך שאני הוא הצודק ולא אתה. ואיך? בכח הזרוע! כי יש לאל ידי לעשות עמכם רע, ואז אתה תוכרח להודות לי בפה מלא שהצדק עימי.

נטמן בבית שם ועבר

זמן הלימוד היה בקביעות כל לילה, ללא שעת סיום, אלא לומדים ולומדים עד שמרגישים שהגיע העת של חטפתו שינה. וכשאותה העת הגיעה, היו שניהם יוצאים מהבית בצוותא לכיוון הישיבה, ומתחילים בסדר לימוד חדש, חזרה על כל מה שלמדו עתה יחד. וכך מספר החברותא, "התחלנו ללכת יחד תוך כדי שאנו חוזרים על מה שלמדנו, ליד כל עמוד חשמל שהיה בדרך נעצרנו, סיכמנו שוב את הסוגיא. והדרך הקצרצרה מהבית עד הישיבה היתה הולכת ומתארכת בחזרות אין סופיות, בעמלה של תורה בבחינת "עמוד וחזרו קא". ורק לאחר כשעה ארוכה סיימנו את הדרך".

באחת הפעמים בהם דיבר רבנו על מעלת החזרה, אמר להגר"נ מינקוביץ שליט"א, "עד היום חסרה לי החזרה על סוגית רכוב ומנהיג". וסיפר על כך מעשה נפלא, המגלה טפח ומכסה טפחים, וכך היה המעשה. בתקופה שלמד רבנו בישיבה קבע לעצמו קביעות, ללמוד בליל שישי כל הלילה. בשקידה גדולה היה עמל בלילה הזה לברר את הסוגיות שלמדו השבוע בישיבה, עם הראשונים והאחרונים. היה זה סדר מיוחד וקבוע של פעם בשבוע, שבו בירר וליבן את כל הסוגיא באר היטב, לפי כל שיטה ושיטה בראשונים או באחרונים. שעות הלימוד בלילה הזה, לא הצטמצמו רק בכמה שעות בודדות, אלא הלילה כולו, מהשעות הראשונות של הלילה – ועד זמן תפילת שחרית בישיבה, בשעה 7:00 בבוקר, נקבע והוקדש ללימוד מיוחד זה. רגע אחד לא נאבר, במרחץ נעזרים היה לומד ומנצל כל רגע, כדי להספיק לברר ולשנן עוד ועוד מדבריהם של הראשונים והאחרונים. בשעה 5:00 – השעתיים האחרונות של "סדר ליל שישי" זה, היה מסיים את כל הלימודים והבירורים, והתחיל לחזור ולסכם לעצמו את הסוגיא, עם כל מהלכיה, נתיבותיה ויסודותיה. את החזרה הזו החשיב מאוד מאוד, כי זה היה המכה בפטיש של הסוגיא. בחזרה הזו חיבר את כל הידיעות והיסודות שלמד השבוע לאוהל אחד, פרס את הסוגיא כשמלה חדשה המבטיחה בהודה והדרה. אחרי החזרה הזו הרגיש כי הסוגיא מונחת לו בכיסו, ובכל רגע נתון אפשר למשמש בה ולמצוא בה טעם. ומעתה היסודות שהתבררו בלימוד הסוגיא הזו במשך השבוע, לא היו מפוזרים אחת הנה ואחת הנה, אלא הכל התחבר למקשה אחת, בבחירות מדוקדקת ונפלאה. "בליל שישי אחד – מספר רבנו – למדתי את סוגית "רכוב ומנהיג" בפרק קמא דבבא מציעא, אשר הראשונים הרחיבו בה בדבריהם העמוקים. כל הלילה ביררתי ולמדתי את שיטות הראשונים בסוגיא. כאשר התכנית היתה כמו בכל שבוע שבשעתיים האחרונות של הלילה, אחזור ואסכם את כל הסוגיא. והנה לפתע אני מתבונן בשעון, ולתדהמתי אני רואה שהלילה חמק ועבר, השעה היא 7:00 בבוקר – הגיע זמן קריאת שמע של שחרית. נבהלתי מאוד, החזרה מה תהא עליה... הרי ביום שישי ושבת יש את הסדרים הקבועים והמיוחדים לימים אלו, ואין זמן פנוי שבו אוכל להכניס את החזרה הזו. למעשה, עברו כמה שנים, ובכל עת הפריע לי והרגשתי את החסרון שהחסרתי בסיכום סוגיית רכוב ומנהיג...".

כאשר יעקב אבינו יצא מבית אביו ללכת לבית לבן בחרן, נכנס בדרך לבית מדרשו של "שם ועבר", והיה מוטמן שם ארבע עשרה שנה ועסק בתורה, כפי שמוכח בגמרא במגילה (דף י"ז א'). והנה לשון הגמרא הוא "נטמן בבית שם ועבר", ורבותינו מעתיקי השמועה למדו מזה יסוד גדול בדרך הלימוד, שבשעת הלימוד צריך האדם להיות בבחינת "מוטמן בבית המדרש", להתנתק מכל הענינים שאינם שייכים בעת הזו לתורה, לפנות את כל המחשבה מדברים אחרים, ולהיות שקוע אך ורק בהוויות דאביי ורבא. ובצורה כזו הלימוד יהיה ברתמדה וברציפות, אשר זהו סוד ההצלחה האמיתית בתורה.

הנהגה מעניינת מאוד נהג רבנו, בכל עת שנכנס לבית המדרש ללמוד, היה מוציא מכיסו את כל החפצים שהיו באותה עת בכיס – מפתחות, ארנק, מסמכים, וכי' וכו', ומניח אותם למשמרת מחוץ לבית המדרש, עד סיום הלימוד. מספר הגר"מ קפלן שליט"א, כאשר נכנסתי בצעירותי לישיבת פוניבז' זכיתי ללמוד בחברותא עם הגר"צ פלמן, וראיתי את ההנהגה המיוחדת הזו, באחד מהימים שאלתי אותו לפרש הדבר.

ובמתק לשונו ענה לי בפשטות, "כאשר באים ללמוד בישיבה, צריכים להתנתק מכל הדברים שבעולם. אין עכשיו שום דבר, חוץ מללמוד! אבל בשביל להכניס בהרגשי הלב את הידיעה הזו, לא מספיק לכך רק מחשבה, אלא צריך גם דיבור ומעשה. לכן אני עושה מעשה, מוציא מהכיס את כל הדברים שאינם קשורים ללימוד, שיכולים להטריד או להפריע את המחשבה בשעת הלימוד, והניי מניחם מחוץ. ובפה אני אומר: "מעתה ועד סיום הלימוד, אין מפתחות, אין ארנק, אין תעודת זהות, אין רשימות של דברים שצריך לסדר, אין כלום. יש רק את הגמרא והסוגיא אותה אנו באים ללמוד". וכך מתוך מחשבה, דיבור ומעשה, הדברים חודרים לתוך הלב, ובשעת הלימוד חוץ מהסוגיא הנלמדת פשוט לא קיים דבר".

וסיים ואמר, "תנסה לעשות כן גם אתה, ותצליח!".

ואכן סיים ר' משה קפלן ואמר, "מובן שניסיתי אף אני לעשות כן, וראה זה פלא בשעת הלימוד אין בראש שום דבר, רק הסוגיא הנלמדת ותו לא מיד. ועד היום הזה הנני מנחיל את הדרך הזו לתלמידי".

כמוכן, שכל זה היה עוד לפני צאתו של הפלאפון לאור העולם...

*

כאשר בזמן הלימוד הראש מונח אך ורק בתורה, זוכים לקנות קנין אמיתי בלימוד, והתורה נחקקת בתוך הלב והמוח, וגם כאשר מסיימים את סדר הלימוד ממשכים באופן טבעי להזכיר ולחזור על דברי התורה שלמדו וקנו באותה העת. דבר זה היה נוהג רבנו, בכל עת שסיים את הלימוד, היה חוזר ומסכם לעצמו בעל פה את הלימוד שלמד עתה.

ומגיל צעיר ממש קבע לעצמו את ההנהגה הזו, וממנה לא זו כל ימיו, תמיד חזר שוב ושוב בעל פה על תלמודו שלמד וחדש, "שיהיו דברי תורה מחודדים בפין".

הגר"מ קלירס שליט"א מספר, שבבחרותו בעת לומדו לישיבת פוניבז' היה לומד בחברותא עם רבנו בלילה. בתקופה מסויימת למדו יחד בביתו של רבנו שהיה גר בקרבת הישיבה, וכשסיימו ללמוד היה רבנו מלווה עד הישיבה.

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

227

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת ויצא תשע"ו

דרכי ההצלחה בתורה

כיצד מצליחים בתורה, בדורנו יש אהבת תורה גדולה מאד, וכולם רוצים ללמוד ולהצליח, אבל מה היא דרך ההצלחה בתורה?

אנו מביאים תמיד את דברי רש"י על הפסוק (דברים ו, ו) "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך", ופירש רש"י מהו שנאמר 'היום' הלא דברי התורה כבר ניתנו בסיני, אלא הכוונה "לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין אדם סופנה אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה", והיינו שמצות תלמוד תורה היא ללמוד מתוך התעניינות, כמו 'דיוטגמא חדשה', היינו חוק חדש שיצא מאת המלך, שכולם מתעניינים לדעת מה הם פרטי החוק, כך צריכים ללמוד תורה מתוך התעניינות לדעת את דברי התורה.

וכאשר לומדים באופן כזה מתוך התעניינות אז יש הצלחה, שכן הטבע כשאדם שומע דברים מעניינים הוא נהנה וגם מבין וזוכר יותר, ומלבד שכן הוא הטבע זהו גם זכות להצלחה, כי כשאדם לומד מתוך התעניינות, ולימוד התורה הוא הדבר שמעניין אותו, ממילא הוא נעשה מרותק לתורה, וקדושת התורה ממלאת את כל המוח שלו, ועל ידי זה הוא מתקדש בקדושת התורה, ואמרו (יומא לט, א) והתקדשתם והייתם קדושים – אדם מקדש עצמו מעט מקדשים אותו הרבה, מלמטה מקדשים אותו מלמעלה, וככל שדבוק יותר בתורה הרי הוא זוכה לסייעתא דשמיא ולהצלחה גדולה יותר.

ובאופן כזה גם מקיימים מצות תלמוד תורה לשמה, כמו שהביא הנפש החיים שער ד' מדברי הרא"ש בנדרים כי תורה לשמה הוא כשלומד "לדע ולהבין ולהוסיף לקח ופולפל", והיינו מתוך סקרנות לדעת ולהבין את דברי התורה, כי בשעת הלימוד כשאדם מתעמק בכל מיני חשבונות וסברות עמוקות של דברי תורה לא שייך לחשוב "לשם מצות תלמוד תורה", וכבר כתב בנפש החיים שם כי אין שייך בשעת הלימוד לחשוב על יראת שמים, רק מותר להפסיק קצת באמצע הלימוד להתבונן בהרחורי תשובה וביראת שמים כפי הצורך, אבל עיקר הזמן של תורה הוא שהראש שקוע בלימוד, וזה נקרא תורה לשמה, שעל זה אמרו (אבות ו, א) כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ומתעלה למדרגות גבוהות מאד על ידי קדושת התורה.

ויש עוד ענין בלימוד התורה שאנו מזכירים ומבקשים בברכות התורה "והערב נא את דברי תורתך בפנינו", והיינו כי דברי תורה יש בהם מתיקות, כמו שנאמר (תהלים יט, יא) "הנחמדים מזבח ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים", וזהו מלבד ההתעניינות בדברי התורה, יש בהם גם ערבות ומתיקות, ואפילו בדברים שאדם יודע אותם כבר, יש מתיקות לחזור עליהם וללמוד אותם שוב ושוב, ואמנם בדרך כלל חזרה מוסיפה בהבנה, ומתחדשים עוד דברים שלא היו ידועים בתחילה, אבל יש שיעור לזה, ויש חזרה שכבר אינה לתוספת הבנה, רק מתוך מתיקות ואהבת התורה.

וכפי שראיתי בקונטרס 'חסדי השם' להחסיד יעב"ץ שעמד על דברי הגמרא בחגיגה (ט, ב) "אמר ליה בר הי חי להלל, מאי דכתיב ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלוקים לאשר לא עבדו, היינו צדיק היינו עובד אלוקים, היינו רשע היינו אשר לא עבדו? אמר ליה עבדו ולא עבדו תרוייהו צדיק גמורי ניהו, ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד", היינו שהשונה פרקו מאה ואחד פעמים נקרא 'עובד אלוקים', ואילו השונה פרקו מאה פעמים נקרא 'לא עבדו', וצריך ביאור החילוק ביניהם.

וביאר החסיד יעב"ץ כי ידוע שכל חזרות שאדם חוזר על תלמודו עד מאה פעמים מוסיפות אצלו בהירות בהבנה, אבל לאחר מאה פעמים כבר הכל ידוע וברור ואין החזרה מוסיפה לו בהירות, לכן מי ששונה פרקו מאה פעמים נקרא 'לא עבדו' כי אינו חוזר מתוך עבדות, אלא הוא נהנה מהחזרה, שעל ידי זה מקבל הבנה ברורה יותר, אבל השונה פרקו יותר ממאה פעמים, כבר ההבנה היא בשלמות, ואין לו עוד התעניינות בזה, ואף על פי כן הוא ממשיך לחזור, מתוך עבדות ואהבת השם, שהוא אוהב את האדון הקב"ה, ורוצה לעשות רצונו ולעובדו בלבב שלם, וזה כבר נקרא 'עובד אלוקים'.

על כל פנים מתיקות התורה קיימת אפילו בדברים שכבר יודע אותם בבהירות מושלמת וחוזר עליהם יותר ממאה פעמים. ולשון הכתוב "מתוקים מדבש ונופת צופים", היינו שהמתיקות של דברי תורה גדולה יותר ממתיקות

של דבש, מפני שדבש הוא מתיקות גופנית והתורה היא מתיקות נפשית, ומבקשים 'והערב נא' שנזכה להרגיש את ערבות התורה, וכשלומדים באופן כזה, מתוך הרגשת מתיקות התורה, זוכים להצלחה.

ברם אין זה מספיק מה שעוסקים בתורה לבד מתוך התעניינות ומתיקות, אלא צריכים גם תפילה על הצלחה בתורה, וענין זה מפורש בגמרא (נדה ע, ב) ששאלו את רבי יהושע בן חנניה מה יעשה אדם ויחכם, והיינו מה היא הדרך לזכות לחכמת התורה כפי שזכה רבי יהושע בן חנניה שהיה מן התנאים, אמר להם ירבה בישיבה וימעט בסחורה, אמרו לו הרבה עשו כן ולא עלתה בידם, והיינו שיש רבים שלמדו בהתמדה ולא זכו לחכמת התורה בדרגת רבי יהושע בן חנניה, אמר להם יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו.

והקשו שם בגמרא מאי קא משמע לן, ופירש רש"י "למה ליה למימר להו ירבה בישיבה הואיל וברחמים הדבר תלוי", והיינו כיון שזה תלוי בתפילה למה צריכים להרבות בישיבה, הרי פשוט שתפילה יכולה להועיל, כמו שכתב המהרש"א בקידושין דף כ"ט כי כשמתפללים ונתקבלה התפילה אין זה נס אלא כך הוא דרך הטבע [ומצינו במשה רבינו שהתפלל תקט"ו תפילות כמניין ואתחנן שיזכה להיכנס לארץ, אלא שכבר גזרה הגזירה, ואף על פי כן הועילה תפילתו שהראהו הקב"ה את כל הארץ, וכבר האריכו המפרשים מה הענין בראייה, שעל ידי זה קיבל את השפעת קדושת הארץ].

ותירצו בגמרא שם "ידהא בלא הא לא סגי", והיינו כי החידוש הוא שלא מספיק תפילה לבד, אלא צריכים גם להרבות בישיבה, כיון שתפילה צריכה זכויות, ובלא זכויות אין התפילה מתקבלת, ואף שהתפילה עצמה היא זכות שמתפלל מתוך הרגשת העבדות, אין זה מספיק כדי לזכות להצלחה בתורה, וצריכים עוד זכות של עמל התורה, להרבות בישיבה וללמוד בהתמדה כפי כוחו, ובלא זה אין שייך לזכות לחכמת התורה.

כישרונות - כשרות

זכורני שהייתי פעם אצל מרן החזון איש זצ"ל ושאל אותי על אחד התלמידים, ואמרתי שיש לי קושיא על תלמיד זה, שהוא בעל כישרון ואף על פי כן אינו מצליח בתורה, ומדוע אינו מצליח, אמר לי מרן זצ"ל, מהו כישרון? כישרון אינו חריפות השכל, אלא הוא מלשון כשרות, כי **להצלחה בתורה אין די בחריפות השכל, אלא צריך שיהיה אדם כשר, והיינו מי שהוא מושלם בכל הארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, על ידי זה זוכה להצלחה בתורה, שאין ההצלחה תלויה בכישרונות אלא בכשרות.**

לכן לא מספיק להרבות בישיבה, אלא צריך גם תפילה ובקשת רחמים, והתפילה שהיא עבודה שבלב נותנת את הכשרות להצלחה בתורה, ויחד עם זה צריך גם להרבות בישיבה וללמוד בהתמדה כפי כוחו, כי אם יש ביטול תורה שוב אין כשרות, ועל ידי ההתמדה והתפילה נעשה אדם מוכשר להצלחה בתורה, ועד כמה ההצלחה? אין גבול להצלחה בתורה ואין שיעור לסייעתא דשמיא, כל אחד כפי השתדלותו זוכה לסייעתא דשמיא.

ומעשה שהיה באחד שדיבר עם מרן החזון איש זצ"ל ואמר כי הוא חושב שהישיבות מתאימות בעיקר לבעלי כישרונות שיגדלו בתורה ויכולו לשמש כראשי ישיבות ורבנים, אבל מי שאינו בעל כישרון למה ילמד בישיבה, ומדוע שלא יעסוק גם במילי דעלמא ויקבע עתים לתורה.

וענה מרן זצ"ל כי אינו צודק, ואף מי שאינו בעל כישרון יכול לגדול ולהצליח, וסיפר לו עובדא בבחור אחד שלא היה כישרוני כלל, עד כדי כך שלא הבין דברי רש"י הפשוטים "כל תיבה שצריכה למ"ד בתחילתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה כגון מצרים מצרימה", ואף על פי כן במשך הזמן גדל והצליח בתורה עד שנעשה תלמיד חכם ורב מפורסם.

ושאל הלה את מרן החזון איש מי הוא אותו הרב, כי יכול להיות בזה עידוד לאלו שאינם בעלי כישרונות, אם הם ישמעו שאדם מסוים שלא היה בעל כישרון נעשה לבסוף לגדול מפורסם, ואמר לו מרן אינני יכול לספר מי הוא מפני שהוא עלול להיפגע מכך, ושוב לאחר תקופה נודמן הלה לביתו של החזון איש, ושאל אולי יסכים עכשיו לגלות לו מיהו הרב, ואמר לו מרן כי עכשיו הוא כבר נפטר, ובדאי שלא אוכל לספר מי הוא.

ואמר החז"א, הנה צעיר זה שלא היה בעל כישרון כלל, אף על פי כן לבסוף זכה להצלחה גדולה בתורה, ומהיכן הייתה לו הזכות לזה? יכול להיות בזכות הדמעות של הסבתא, שבכנתה בהדלקת נרות, ואמרה בתחנונים את התפילה שיהיו בנינו מאירים את העולם בתורה, וזכות זו עמדה לו לגדול ולהצליח בתורה. **לכן אין הישיבות מיועדות לבעלי כישרונות, אלא לכשרים, וכל מי שהוא אדם כשר, בין אם כשר בעצמו, או שיש לו כשרות מכוח האמא והסבתא, הרי הוא מסוגל ומוכשר לזכות להצלחה בתורה.**

תפילה על תורה

ובאמת אנו מתפללים הרבה תפילות על תורה, ראשית בברכות התורה מבקשים והערב נא, וכן מבקשים על הצאצאים ונהיה אנחנו וצאצאיו וכו', ובמשנה ברורה (מז, י) כתב "ותמיד תהיה תפילת האב והאם שגורה בפייהם להתפלל על בניהם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מידות טובות ויכוון מאד בברכת אהבה רבה ובברכת התורה בשעה שאומרים אנחנו וצאצאיו וכן כשאומר בובא לציון למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה".

וכן באהבה רבה מבקשים כמה לשונות של תחנונים על תורה, אבינו האב הרחמן המרחם רחם עלינו! ותחילה מזכירים חמלה גדולה ויתירה חמלת עלינו – עד כדי כך זוהי חמלה גדולה שזכינו לתורה, ומבקשים בתחנונים "והאר עינינו בתורתך" – שהתורה היא לנו כעיניים, ובלא התורה אנו כאדם עיוור שאין לו עיניים, לכן "רחם עלינו" שנזכה להצלחה בתורה.

ובדרך כלל מבקשים בלשון רבים, וכגון רחם עלינו ותן בלבנו וכו', וכן בשמונה עשרה חנונו מאיתך דעה בינה והשכל, ומתכוונים לכלול בבקשה את כל כלל ישראל שיוכו לתורה, ובזכות זה גם הוא בעצמו יזכה כמאמרם (ב"ק צב, א) כל המתפלל על חברו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה.

וכן בברכות התורה מזכירים בלשון רבים 'אנחנו וצאצאיו', לא רק אני אלא אנחנו, וצאצאי עמך בית ישראל, שכולם יזכו להצלחה בתורה, ובסוף שמונה עשרה מבקשים בלשון יחיד 'פתח לבי בתורתך', ולאחר מכן ביהי רצון שוב מבקשים בלשון רבים 'ותן חלקנו בתורתך', וכן בקדושה דסדרה 'יהא יפתח לבנו בתורתו וישם בלבנו אהבתו ויראתו'.

והנה יש להבין מה שמזכירים תחילה אהבה וישם בלבנו אהבתו ויראתו, וכן באהבה רבה ויחד לבנו לאהבה וליראה את שמך, והרי ידוע כי אהבה היא מדרגה גדולה יותר, ומן הראוי לבקש תחילה על המדרגה הנמוכה של יראה, ורק אחר כך לבקש על אהבה שהיא מדרגה גבוהה יותר.

ונראה הביאור בזה, שהרי יש שתי מדרגות ביראה, יראת העונש, ויראת הרוממות, והרמב"ם כתב (הלכות תשובה י, א) שיראת העונש היא מדרגה נמוכה מאד שמלמדים אותה לעמי הארץ, אבל אדם בר דעת אין זו מדרגה כלל שתהיה לו יראת העונש, כי זהו דבר פשוט וטבעי מאד.

לכן כשמבקשים בתפילה על יראה, הכוונה היא למדרגה הגבוהה של יראת הרוממות, וזה כבר מדרגה גדולה יותר מאהבה, ולפעמים יש אדם שאוהב מישחו ואף על פי כן אין לו יראת הרוממות אליו, אמנם הוא אוהב אותו מאד ואם ישמע שמישהו מדבר עליו לא יוכל לסבול זאת, אבל אין זה בהכרח שתהיה בלבו גם יראת הרוממות כלפיו, וענין יראת הרוממות הוא שמרגיש את חשיבותו ורוממותו, עד שמרגיש כאפס לידו ומפחד ממנו.

בעל ה"אור יחזקאל"

וכך שמעתי מאחד שהיה מקורב למרן המשגיח בעל ה"אור יחזקאל" זצ"ל ולמד איתו בחברותא, ושאלתי אותו מה הוא רואה על המשגיח, ובתחילה השתמש מלענות, אך לאחר שהפצתי בו אמר שהוא מרגיש שבכל יום הוא יותר מפחד ממנו, וזה שלא כדרך הטבע, שאדם שמכירים אותו יותר נעשה לבו גס בו, ואילו אצל המשגיח להיפך ככל שמתקרב אליו הוא מגלה יותר את רוממותו, וזה גורם שיפחד ממנו יותר - יראת הרוממות!

ושוב בפעם אחרת שאלתי אותו אם יוכל לספר לי גם על הנהגתו של המשגיח, איזה הנהגה כללית שראה אצלו, ואמר שהמשגיח לא הסיח דעתו אף לרגע מהמחשבה "מה אני חייב לעשות כעת", כי הרי האדם הוא עבד הקב"ה, וזהו ענין שם אדנות, שהקב"ה אדון הכל ואנחנו עבדיו, ופעם אמר רבי ישראל סלנטר כי אדם עלול לחשוב שכל העולם עבדים חוץ ממנו, וכאילו שאין זה נוגע אליו שהקב"ה הוא אדון הכל, אבל המשגיח הרגיש כל הזמן שהוא עבד הקב"ה, ולא הסיח דעתו אף רגע מחיובי העבדות.

והגה"צ רבי דוד זינגרביץ זצ"ל סיפר, כי לעת זקנתו של המשגיח, שכבר היה חלש מאד, ולא היה בכוחו לעלות לישיבה, המשגיח לחשוב כל הזמן מה אני חייב לעשות, ומה אני יכול לעשות עכשיו, וכשהגיע אליו לבקר, שאל אותו המשגיח מה אני חייב לעשות כעת, והשיבו רבי דוד בלשון הכתוב "ויתבוננו חסדי השם", זהו דבר שבכוחו עכשיו, לזכור חסדי הקב"ה, וכמו שכתב בשערי תשובה (ג, יז) שענין זה הוא מהמעלות העליונות.

ותיכף חשב המשגיח ואמר "איזה חסד עשה לי הגב ההוא..." וסיפר שבילדותו גדל כילד יתום בוורשה, והיה צריך לעזור לפרנסת אמו האלמנה, ולכן היה משמש קצת כנער שליחיות בחנות פרחים, ובמשך הזמן הצטברו בידו חסכוניות, עד שחשב כבר לפתוח עסק בעצמו כדי שיוכל להרוויח יותר, ובערב שבת כשנכנס לבית המרחץ, הניח שם את בגדיו, ובצאתו ראה שנגנב ממנו כל כספו שהיה שמור בבגדיו, ולא נשאר בידו מאומה.

ומיד התבונן לעצמו, מה אני צריך ללמוד מזה? שכסף אינו שווה כלום, כי זה עלול להיגנב, אלא מה עדיף לעשות? ללמוד תורה! ונסע ללמוד בלומז'ה, שם קיבל מהמשגיח הגה"צ רבי משה רוזנשטיין זצ"ל שהיה מגדולי בעל המוסר, וזהו חסד הקב"ה ששלח אליו את הגב ההוא.

זהו בחור צעיר שאינו חושב בשטחיות אלא עם הבנה והרגשים, וכפי שמסופר עוד על מרן המשגיח כי בעת שנעשה בר מצוה, באו הרבה אנשים לברכו במזל טוב, וחשב לעצמו על מה כל השמחה הגדולה, ומדוע באים לכבד אותי, וכי ראוי אני לכל הכבוד הזה? אלא מה, זהו מפני שעכשיו נעשיתי בר מצוה, והשמחה היא לגודל חשיבות המצוות שאני חייב בהם, אם כן עלי ללמוד מזה עד היכן מגיעה חשיבות התורה והמצוות! כך היה חושב תמיד מילדותו, מה הכוונה בכל דבר, ומה זה מחייב אותי.

חשיבות המצוות

העיקר תלוי בהרגשת חשיבות המצוות, ומטעם זה כתב בשערי תשובה (ד, ט) "כי יגדל וישגא מאד שכן השמחה על המצוות", והיינו כי אמנם גם מי שמקיים המצוות שלא בשמחה, מיראה ולא מאהבה, יקבל שכר על זה בעולם הזה ובעולם הבא, אבל אינו דומה למי שמקיים המצוות מתוך שמחה, כי השמחה נובעת מתוך פנימיות הלב, שמייקר ומחשיב את התורה והמצוות ומחמת זה הוא מקיים אותם בשמחה, וכיוון שמחשיב את המצוות עד כדי כך לכן שכרו "יגדל וישגא מאד". **וענין זה נוגע לכל אחד ואחד דבר יום ביומו לחזק בלבו את ההרגשת חשיבות של כל מצוה ומצוה.**

ולחיפך אם חסר שמחה במצוות זה דבר חמור מאד, וכל פרשת התוכחה באה "תחת אשר לא עבדת את השם אלוהיך בשמחה", והיינו למרות שעוסקים בעבודת השם, אבל עושים הכל מיראה ולא בשמחה, זה כבר חמור מאד, מפני שחיסרון השמחה נובע מחוסר הכרת החשיבות.

ובמשנה ברורה (סימן ה' ס"ק א') העתיק מדברי הספר חסידים שכתב: כשהוא נוטל ידיו, או שמברך על הפירות, או על המצוות השגורות בפי כל אדם, יכוון לבו לשם בוראו אשר הפליא חסדו עמו ונתן לו הפירות או הלחם ליהנות מהם וציווהו על המצוות, ולא יעשה כאדם העושה דבר במנהג ומוציא דברים מפיו בלי הגיון הלב, **ועל דבר זה חרה אף השם בעמו, ושלח לנו ביד ישעיה ואמר יען כי ניגש העם הזה בפיו ובשפתיו כיבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה**, עכ"ד.

והיינו כגון כשאדם מברך על מצות ציצית, צריך לברך מתוך שמחה ולהרגיש שהוא מאושר בזה שזוכה לקיים מצוות השם, ולהודות ולשבח על "אשר קידשנו במצוותיו" היינו שעצם הציווי כבר נותן בנו קדושה, ועוד קדושה מקבלים על ידי קיום המצוות בפועל, וצריך להרגיש את השמחה בזה ולברך על המצוות מתוך שמחה, וכן בשאר ברכות צריך להרגיש את חיוב ההודאה, ואם מברך 'מלומדה' זהו דבר חמור מאד.

אלו הן מדרגות גבוהות מאד, אבל אם מתחילים קצת לעסוק בדברים האלו, ביישוב הדעת ובלא מתח, זוכים לסייעתא דשמיא, כמאמרם הבא ליטהר מסייעים אותו. יהי רצון שנזכה להצלחה בזה!

לעילוי נשמת

הרבנית **שרה כהן** ע"ה
בת ר' **טודרוס** ז"ל

נלב"ע ד' חשוון תשע"ו - תנצב"ה

לעילוי נשמת

ר' **יעקב נוימאן** ז"ל
בן ר' **יחיאל** ז"ל

נלב"ע ט' כסלו תשס"ח - תנצב"ה

לעילוי נשמת

ר' **יעקב משה שושן** ז"ל
בן ר' **יהודה** ז"ל

נלב"ע י' כסלו תשס"ו - תנצב"ה

לעילוי נשמת

ר' **צבי זוסמן** ז"ל
בן ר' **יצחק הלוי** ז"ל

נלב"ע י"א כסלו תשמ"ז - תנצב"ה